

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

DEMÉNY PÉTER

LÁNG ZSOLT

SZABÓ RÓBERT CSABA

VARGA LÁSZLÓ EDGÁR

VIDA GÁBOR

Tördelőszerkesztő:

MOLNÁR ROZÁLIA

Korrektor:

SZÓCS KATALIN

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

FEKETE VINCE:

Vargaváros (Versciklus) ■ 5

HIDAS JUDIT:

Szalón 85 (Novella) ■ 11

BODA EDIT:

A hosszútávfutó jegyzeteiből; Az élet. Szét; Bevezetés a tengerhez;
Utolsó vacsora; Madárfreskó; Hübrisz; Éjszakai vonulás
(Versek) ■ 19

SZÖLLŐSI MÁTYÁS:

Simon Péter (Regényrészlet) ■ 22

KÓBOR ADRIÁNA:

Kitartásszámtan (Vers) ■ 33

KIRILLA TERÉZ:

Az útvesztő (Novella) ■ 36

SIMONFY JÓZSEF:

Valami; Most még; Valaki; Ácsorgok; Hold (Versek) ■ 45

PATAK MÁRTA:

Mindig péntek (Regényrészlet) ■ 48

MÁRTON LÁSZLÓ:

Özönvíz előtti óriássündisznó (Egy készülő regényből) ■ 54

KESZTHELYI GYÖRGY:

A másik arculat; Bolond telek és nyarak; Statárium; Tényállás;
Rongylelkek; Fordul a kulcs (Versek) ■ 62

SZILASI LÁSZLÓ:

[5. Előttörténetek] (Regényrészlet) ■ 68

„Legyen, mondjuk, lovas szekér” (Szilasi László válaszol Láng Zsolt
kérdéseire) ■ 77

SÉTATÉR

NOVÁK ÉVA:

Utána (Esszé) ■ 87

KÖNYVHUZAMOK

KÉSZ ORSOLYA:

Szólhatna, és mégse szól (Graham Swift: *Anyák napi kimenő*;
Janne Teller: *Macskaköröm*) ■ 92

TÉKA

BODÓ MÁRTA:

A lenyűgöző középkor regénye (Anne Lise Marstrand-Jørgensen:
Hildegard I-II.) ■ 98

KLIKKREC

DÁNÉL MÓNICA – OWEN GOOD – KORNYA DÁVID:

Végleges határ (Totth Benedek: *Az utolsó utáni háború*) ■ 102

TALÁLT VERSEK

CECIL DAY LEWIS:

Hol vannak a háborús költők? (Vas István fordítása) ■ 110

WYSTAN HUGH AUDEN:

Egy zsarnok sírfelirata (Hárs Ernő fordítása) ■ 110

NÉVJEGY

HIDAS JUDIT ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

VARGAVÁROS

DOLLÁR, MÁRKA, FORINT...

1

Ha esik, ha fúj, ha havaz, ha mínusz huszonöt fok
van árnyékban, ha fiatalnak látszó svéd manökenekkel
tömött Mercedesek potyognak az égből, akkor is,
minden reggel fél tíz és tíz óra között indul a nap.

Kutya egy élet, csupa hajtás, megfeszített munka, kitartó
és kemény és következetes *melő*. Kiállni *hajnali órán* a tér
sarkára, s várni, csak várni, közben kérdezősködni, érdeklődni
az arra járóktól.

2

Nagydarab, kopaszra nyírt, tagbaszakadt férfiak, fülbevaló,
bőrszerkó; megjárták már Kelet- és Nyugat-Európát,
végigutazták a Balkánt; hoztak kocsit, mobilt, aranyat,
táncosnőket; vittek lóhámot, sátrat, zoknit, vécépapírt,
kerámiát, régi bútort.

Alulról jöttek, mint itt annyian mások. Gyárakban
dolgoztak, s – kezdetnek – elmentek kutyát sétáltatni
a Rózsadombra; zsákolni vagy segédmunkásnak
a kőművesekhez, ácsokhoz, kubikosokhoz; tyúkszart
hordtak isten háta mögötti tanyákon; vagy
képeslapokat árultak pesti bérházakban a
mozgássérültek javára.

És most itt állnak a Cabriótól pár méterre,
hazai földön, a nyugati meg keleti tudás
birtokosaiként, itt, szülővárosukban,

akik nem mentek el végleg,
hazajöttek, és befektetik mindazt a tudást,
rutint és tapasztalatot...

3

A mozgalmas ifjúkor után tevékeny
öregkor következik. Belőlük lesznek
a legelszántabb egyháztanácsosok.
Könnyes szemmel énekelnek
éjfélkor a rokoni esküvőkön. Betéve fújják
majd a *Szózat* első hét sorát és Petőfi múdallá
vált költeményeit. Legnagyobb költőjük ő.
A lángoszlop. A legkitartóbb tagok a Szervezetben
és a helyi tanácsban. Zokognak, amikor az *Az én
jó apámnál nincs jobb a világon* című dalt küldi
szerető stb. nekik a rádióban, vagy amikor a helyi
újság kimerítő interjút közöl velük X-edik
születésnapjukon.

És akkor elmondják majd, hogy milyen is volt...
Hogy nem volt az fenéig... Mert az elnyomás...
És mert kisebbségben... És hogy ők csakis az...
És remélik, hogy ha nekik nem is, de legalább
gyermekük, legalább nekik...

LAKOSSÁGI FÓRUM

Nincs itt mit lafacacázni! Nincs itt pardon!
Nincs hát így, meg hát úgy! Aki TAG és jó
Izé... meg... jó Izé, annak ezentúl tudnia kell,
mi a dolga! Az nem figyel másra, csakis a
legfontosabbra *koncentrál!* Követendő
példának állítja magát népe, nemzete és a
világ elé! Egy igazi, Izé, ilyen, reggel, délben,
este és éjszaka is tudja! Lefekvés előtt is
tudja! S ha kell, meg is fogalmazza a direktívát

reggel is, délben is, este is! Ha kell, éjszaka is,
mielőtt átadhatná magát a nemes feladatnak
saját népe és a nemzete érdekében, egy ízé!

Me' mégsem vagyunk mi Trajánusz leszármazottai,
akik epret szedni járnak Spanyolhonba, vagy
gyümölcsöt szedni Németbe, mészárosnak, pincérnek
nyugatabbra, mialatt elhanyagolják a... itthon,
hadd forogjon ő... az... keserű levében, mert nekünk
itt kell megmaradnunk, itt kell szaporítanunk
kicsiny kis országunk, kicsiny kis vidékünk
lélekszámát, még ha spárgát is szedünk odaki,
gödrot is ásunk odaki, kubikolunk, téglát hordunk,
építjük az anyaországunkat, de hónaponként
hazajárunk, megmaradunk és szaporodunk!

És az ő példájuk a miénk is, szüljék csak tele az
anyak..., nemzzék csak tele az apák..., s minden
... asszonyba... S legyünk sokan, s kövessük őket!

ANYÓSÜLÉS

Lassan azzal a...!
Hova sietünk? Az istenit
annak a lábna!

Ne nyomja úgy azt a gázta! Értettem?
A szákrámentumát! Hova menyen,
ember?

Ki mondta,
hogy balra térjen? Mondtam én
valamit is? Nem mondtam. Na,
ugye? S akkor? Ha így folytatjuk, ha nem figyelünk, ebből *permisz*
az életbe' nem lesz. Rea se
baszunk,

nem érdekel, amit nekünk mondanak. Csak mondja a másik, csak mondja.

Minket nem érdekel. Hát így biza nem lehet.

Most mit keres ott?

Beállítottuk a tükröt indulás előtt? Nem állítottuk be. A polic majd nem fogja megmagyarázni, hogy nem kell lehúzni tükröt állítani az ablakot.

Mit kerest ott? Akkor nem lesz majd mese, hogy ez meg az. Kösz szépen, s helló, s pá. S megyek a francba a doszárommal együtt. S akkor majd aszongya, hogy
nem tanították

meg

magának becsületesen. Me' örökké csak valakit hibáztatunk. Me' az a legkönnyebb.

Most meg merre megyünk? Nyugi-nyugi. Hova siet?

Nem maga kérdezzet,

hanem én beszélek. Azt gondoljuk, ugye,

hogy a vizsgán is kérdezzetünk? *Unde mergem, domnu policiszt?*

Megmondja magának rögtön az, ne féljen. Elirányítja magát

úgy, hogy nem felejt el soha az életbe'. Amíg él, érti? Nem figyel? Nem is kell figyelni. Amit én

mondok, az úgyszólván hülyeség. Nem kell meghallgatni. Minek azt? Hova engedi

fel olyan hamar azt a kurva pedált?

Haggyunk békét; mennyen tovább. Mindjárt a sáncba' kötünk ki.

Ej, azt a leborult, kurva!

Oldalparkolás! Ha így parkol

majd, megköszönik, s ülhet hátra, a hátsó ülésre. Vezet

majd más, ne féljen. Lesz más, aki majd tudni fogja. Hanem

jó lesz

majd az anyósülésen.

Jó hely az.

Lehet fékezni is, gázolni is; éppen csak kormány nincs a kézbe'.

Hova

menyünk, ember? Mé menyünk a sánc

felé? Virágot akarunk szedni? Ki kell a kocsiból szállni, s úgy kell a virágot

gyűjteni. Vagy maga másképp szokta?

Nem hinném. De hát ki tudja?!

Annyiféle ember van a mai világba'.

A MESTER

Üldögél kedvetlenül... Kedvetlenül üldögél a valamelyik település, egy anyaországi helység összkomfortos, kertés családi házában, és szopogatja a tollát, rágja a pennája végét, jön-e az ihlet, azt kérdezi magától, hol van az a kurva ihlet, gondolja, ami nem akar, az istennek sem akar, az atyaságát neki!, jönni, és el van keseredve, nagyon szomorú, mert nem

tud írni sem már, ő, aki annyit, kinek is?, minek is?, mondta, aki annyit mentette, el van keseredve, mit meg nem tett értük, és a hazát is, ezt is, meg azt is, a hátrahagyottat is, a hegyek között is eleget éppen, a vérzivarokból egy szellentésnyit sem tanulót is, *avgódó* sorsokkal és jajkiáltásokkal érettük, rágogatja most a tollát, hogy mért ilyen *nehéz*, hogy mért nem

érzi jól magát itt a honjai között, kérdezi magától szépen, illedelmesen, mi az a nagy honfibúí fájdalom, pannon keserűség, ami rátelepszik az ő érzékeny, túlérzékeny lelkére, ráül, s nem engedi onnan szabadulni őt, mi az, ami nyomja, kérdezi csendesén magától, mert ahogy ő, kérem szépen, hadakozott, megmondott, kimondott, lángoszlop volt, s

kellett a... nem kellett senkinek, és aki otthon is tkp., miközben kihallgatták, lehallgatták, elhallgatták, és akkor most mi, és akkor most mi van, eljött, s akkor mi, üldözték, s eljött, elkergették, útlevéllal, s jött, s akkor, s most mi, s üldögél és rágja a tollát, ül, mint egy faszent, és várja az ihletet, vár az ihletre, reá, hodu utu, szépen csendben, hogy jön ebben az elkurvult, gondolja,

világban, ebben a nem jó irányba haladó, írja, világban, amely nem érti, hanem kiszipolyozza, kizsigereli, írja-gondolja, pítsába se veszi, gondolja csak, hegyei közé menne, írja, hol még az emberek, ahol még a vadvirágos mezők is stb., ha ott is meg nem változott vón', ó, vajh' úgy léssen-e még, mint vót, írja, de kurvára, a jó francokba belé, gondolja még eztet ekkor...

SZALON 85

Találkozni akartam vele. Felhívtam, hogy adnék neki egy festményt a legújabb munkáim közül.

– Ezer örömmel – mondta fesztelenül a telefonban, mintha tegnap beszéltünk volna utoljára, pedig legalább két éve, hogy néhány udvarias mondatot váltottunk egy megnyitón.

A válasza megnyugtató. Ezek szerint még számítok egy kicsit, gondoltam, miközben abban maradtunk, hogy két nappal később a Szalon 85-ben találkozunk.

Bernáthot akkor ismertem meg, amikor néhány éve az egyik képemet beválogatta egy nemzetközi kiállítás anyagai közé. A legnagyobb nevek mellett szerepelhettem. Akkor azt hittem, ez jelent valamit, innen egyenes az út a Kossuth-díjig, még akkor is, ha a pályát nem huszonévesen kezdtem, és festeni is csak egy fizetős esti iskolában tanultam néhány évig. Mindig is ezt szerettem volna csinálni, csak nem hittem el, hogy sikerülhet. A családban rendes munkája volt mindenkinek, és nevetségesnek éreztem, hogy én ilyen léhűtő életet éljek. Jó, persze volt mellette más munkám is, németet tanítottam és fordítottam, de akkor is.

– Meg lehet ebből élni? – kérdezték az ismerőseim, amikor mégis belevágtam.

– Az ember nem ezért csinálja – mondtam ilyenkor, eleinte büszkén, de ahogy múltak az évek, egyre bizonytalanabban, mert láttam a szemükben a kételyt és az értetlenséget, hogy persze vannak a művészek, akiket ők is sokra tartanak, sztárok, akiknek a plakátjaival tele van a város, na meg a régi nagy mesterek, de hogy egy normális ember a hobbijának éljen...

Az elején nem érdekelt. De aztán évek teltek el anélkül, hogy bárki felfigyelt volna a munkáimra. A kiállításaimra csak a rokonok és barátok jöttek el. Az utóbbi időben már ők is egyre kevesebben. Terhes volt minden évben szanalomból vagy kötelességből szabaddá tenni magukat.

– Ennek itt szépek a színei, illene a nappaliban álló garnitúránkhöz – dicsérte meg hangosan az egyik képemet a legutóbbi kiállításom megnyitóján a nagynéném, amelyen az élet és a halál örök körforgását szerettem volna ábrázolni.

Igyekeztem mosolyogni, de legszívesebben ráültem volna a szájára. Mindenki rá figyelt, miközben a művészettörténész épp a modern ember feloldhatatlan magányáról beszélt. Egy hónapig könyörögtem a nőnek, hogy vállalja a laudációt, írtam neki vagy három e-mailt, aztán elmentem egy előadására, hogy személyesen kérjem fel. Először azt mondta, nagyon elfoglalt, de végül a régi ismeretségre való tekintettel, belement. Ő is tanított a festőiskolában, és mindig arról beszélt, sosem késő elkezdni, ha az ember tényleg úgy érzi, ez az, amire született. Abban bíztam, a nevére eljönnek páran a szakmából, de csak egy-két tanítványa lézengett a fal mellett lévő büféasztalnál, és lopkodta a pogácsát.

Kicsit később néhány másik vendég suttogására lettem figyelmes.

– Ilyesmit a tizedéért megkapok próbában az Ikeában – mondta az egyik a képek felé bökve.

Aztán észrevették, hogy nézem őket. Elhallgattak, visszafordultak a tépett, vörös hajú művészettörténész felé, és igyekeztek értelmes arcot vágni. Amikor vége lett a beszédnek, mindenki gratulált, gyorsan megitta a borát, és elbúcsúzott. Egyedül maradtam az üres műteremben. Összesöpörtem, kidobtam a koszos műanyag poharakat, aztán hazaindultam. A férjem még ébren volt, mikor benyitottam a lakásba. Leroskadtam a kanapéra.

– Jól sikerült? – kérdezte.

Sóhajtottam.

– Egyre kevésbé érzem, mi értelme ennek az egésznek.

– A lényeg, hogy szeresd a munkád – mondta, miközben fél szemmel a tévét nézte.

– De kit érdekel ez rajtam kívül?

– Ha majd olyat csinálsz, mások is észre fogják venni.

– Ez nem ilyen egyszerű, kellene a kapcsolatok.

– Nem értem, miért akarsz folyton a szakmának megfelelni.

– Tudom, hogy ez a baj, a megfelelés – válaszoltam szomorúan, és aludni mentem.

De hiába igyekeztem, szörnyen fájt, hogy a kiállításról nem írtak a kritikusok. Közönség is alig volt, a megnyitó után csak egy eltévedt iskolai osztály esett be az egyik nap a külvárosi galériába. Egy hullókiállítást akartak megnézni, amelynek elérték a neten egy hónappal az időpontját.

A férjem sem jött el, hiába hívtam, azt mondta, nem ért hozzá, és nem akar a véleményével megbántani. Próbáltam elfogadni, csak azt nem tudtam, honnan tudja, hogy nem fog neki tetszeni. A bontás előtti napon még egyszer rákérdeztem.

– Tudod, hogy nem érdekel a festészet. Egyszerűen nem tudok veled mit kezdeni – válaszolta.

Nyeltem egy nagyot, olyan volt, mintha kést szúrt volna belém, de aztán arra gondoltam, nem kényszeríthetem arra, hogy olyan ügyben vegyen részt, ami ennyire hidegen hagyja.

Utáltam magam, amiért nem tudok laza és független lenni. Mégis folyton azon törtem a fejem, hogy tudnám a képeimre felhívni a figyelmet. Ezért akartam Bernáthtal is találkozni, és mutatni neki valamit a munkáim közül, mert a megnyitóra ő sem jött el. Talán lát majd fantáziát a képeimben, és ajánlja másoknak is. Na, nem mintha én el lettem volna ájulva a dolgaitól. Vén róka volt, aki még mindig a húsz évvel ezelőtti sikereiből élt. De azt jól csinálta. A festők mellett neves színészek, írók, rendezők, zenészek voltak a barátai, havonta máshol nyitott meg kiállítást, kulturális szervezetek elnöke volt, emellett tanított a képzőművészeti egyetemen.

A Szalon 85 egy belvárosi lakásban működött. Amikor megérkeztem, sok ismert arcot láttam, fiatalabb és idősebb festőket, fotósokat, a szakma krémjét, de voltak itt kritikusok, írók is. Megálltam a bejáratnál, kezemben a vastag barna papírba csomagolt, cukorspárgával átkötött képpel. Néztem a sok embert, akik mintha egy nagy család tagjai volnának, kedélyesen beszélgettek, járkáltak a képek előtt, összehúzott szemmel, zsebre vágott kézzel méregették a festményeket, és ha ismerőssel találkoztak, egymás nyakába borultak. Odaintettem Bernáthnak, ő visszamosolygott, aztán tovább beszélgetett egy kritikussal. Nem mentem oda, nem akartam tolakodni, továbbra is az ajtóban ácsorogtam, és néztem, kihez tudnék csatlakozni. Hiába ismertem majdnem mindenkit, olyan volt, mintha egy fal venne körül, vagy egy láthatatlanná tévő búra. Senki sem jött oda hozzám, csak néhányan biccentettek felém. Tudtam, oda kéne lépnem valamelyik beszélgető csoporthoz, de fogalmam sem volt, mit mondjak nekik.

Inkább végignéztem a falra kitett fotókat. Meztelen háziasszonyok ültek rajtuk kötényben, fakanállal egy-egy fotelban, és kifejezéstelen arccal meredtek a nézőre. Volt, aki egy vasalódeszka felett görnyedt, a fején hajcsavarokkal. Visszeres lábak, szőrös szeméremdombok, császármetszéstől heges hasak virítottak a képeken. Azon gondolkoztam, hogyan tudta a művész rávenni az alanyokat a fotózásra, és vajon ők is itt vannak-e a megnyitón.

Elhatároztam, hogy megkérdezem Bernáthot. Akkor legalább nem állunk majd kukán, mert én tényleg nem tudom, mit mondjak neki egy ilyen helyzetben azon kívül, hogy tessék, itt a kép, nézd meg, és segíts.

A beszéd hál' istennek nem tartott sokáig, de már így is megfájdult a derekam. Bernáth a művészet értelméről beszélt, arról, hogy egy kép az értéktelen életvilágból az embert egy értékes szférába tudja átlendíteni. Nem értettem, a hajcsavaros nők és a visszeres lábak milyen értéket képviselnek, de gondoltam, biztos én vagyok a hülye.

– Hogy tetszik? – lépett oda hozzám nemsokára Bernáth.

Összereztem, észre se vettem, hogy közeledik.

– Érdekes – válaszoltam –, bár nem gondolod, hogy kezd unalmassá válni a meztelenség?

Bernáth megvonta a vállát.

– Talán igen, de ebben az esetben túlmutat önmagán.

Sokatmondón bólintottam. Nem akartam vitázni, sosem tudom ilyenkor eldönteni, nem velem van-e a baj, talán nincs szemem ahhoz, amit olyan sokan jónak látnak. Lám, itt ez a rengeteg ember, mind dicsérik a művészt, az én véleményem mit se számít, hiszen hol vagyok még attól, hogy ilyen helyen állítsak ki. A külvárosi galéria is szívességet tett, hogy befogadta a képeimet. Csak ez számít, a győztes mindent visz, az válik igazzá, amit a többség annak vél. Ekkor eszembe jutott a festmény, amelyet még mindig ott szorongattam a kezemben. Éreztem, hogy a papír egészen átnevessedett, ahol görcsösen markoltam.

– Erről majdnem elfeledkeztem – szólaltam meg hirtelen.

Nagy lendülettel előkaptam a hónom alól a csomagot, és odanyújtottam Bernáthnak, aki nem számított erre a heves mozdulatra, és mielőtt átvehette volna, a képpel kivertem a kezéből a poharat. Egyszerre nyúltunk a pohár és a kép után, nem tudtuk eldönteni, melyik a fontosabb, és végül mindkettő leesett a földre. A pohár nagyot csattant, a bor ráfröccsent a falra és Bernáth nadrágjára. A képnek szerencsére nem lett különösebb baja, csupán a zsírpapír ázott át néhány helyen.

– Annyira sajnálom – mondtam, miközben az okkersárga harisnyámat bámultam, amelyen szintén borfoltok virítottak. Mi lesz, ha valaki vérfoltoknak látja majd, villant át az agyamon, de nem volt mit tenni, nem volt nálam váltóruha.

Odasétáltunk egy talpas büféasztalhoz.

– Akkor még egyszer – mondtam, és a kezébe nyomtam a csomagot.

– Most nem nyitom ki, majd inkább otthon – válaszolta Bernáth.

– Isten ments, persze – vágtam rá. – Ez csak egy apróság, igazából szóra sem érdemes – bólogattam, miközben éreztem, hogy izzadni kezdek a kínos helyzettől. Eszembe jutott, hogy fürdés után elfelejtettem dezodort

használni. Ragadt a hónaljам, igyekeztem minél jobban magamhoz szorítani a karom, hátha a szag így kevésbé szökik ki. Végül is messzebb ül tőlem, talán nem érzi.

Miközben a kiállításról beszélgettünk, majd kiesett a szeme, úgy bámult. Ezek szerint még nem ért el hozzá a szag, állapítottam meg, egyébként biztos, nem nézne így rám. Az első perctől fogva tudtam, hogy tetszem neki, de úgy tettem, mintha nem venném észre. Mindig ez van. Senkit nem érdekel, mit csinálok, csak azt az egyet akarják. De nekem ez így nem kell, legalább egyszer az életben szeretném tudni, érek-e valamit.

Nemsokára hárman csatlakoztak hozzánk. Fellelegeztem. Az egyik pasast ismertem az iskolából, ahol festeni tanultam. Kopaszodó férfi volt, ritkás fekete haját keresztbe fésülte fénylő homlokán. Közel járt a hatvanhoz, harmadvonalbeli festő volt, de egyébként rendes fickó. Válságba juthatott a kapcsolata, fél szavakkal célzott csak rá, nem teljesen értettem, de nem akartam megkérdezni, nem voltunk olyan jóban. Vele volt egy hosszú hajú, hangos nő is, aki régen szobrászként dolgozott, de húsz éve nem készített egyetlen szobrot sem. Mindig azt hangoztatta, ez a rendszer hibája, amely csak a férfiakat ismeri el. Ezen néha én is elgondolkozom, talán nekem is ezért mennek olyan nehezen a dolgaim, de még ha mindez igaz lenne, akkor sem értem, hol vannak ennek a nőnek a szobrai, amelyeket a rendszernek értékelni kéne. A harmadik egy szemüveges, szétcigarettázott hangú nő volt, csak a nevét hallottam, meg hogy filmrendező, de már rég nem kap forgatásra pénzt. Időnként a Bábszínház különtermében állít színpadra felnőtteknek szóló darabokat. Most is egy ilyen előadásról beszélt, átírta női szemszögből a *Hüvelyk Matyit*. Felajánlotta, hogy menjünk el valamikor megnézni, ingyen be tudna minket vinni.

– Térjünk vissza rá – mondta Bernáth, de többet nem beszélünk erről.

Egy ideje figyeltem egy nőt, aki szintén egyedül ácsorgott a bejáratnál nem messze. Kábé harmincöt éves lehetett, akárcsak én, vékony volt és magas, a melle lapos, az arca sápadt. Néha felénk nézett, aztán újra körbetekintett, majd a telefonját nyomkodta, mintha halaszthatatlan, sürgős dolgot kellene elintéznie. Aztán átböngészett egy programfüzetet, ráncolta a homlokát, mintha nagyon érdekelné, mi van odaírva. Végül mély levegőt vett anélkül, hogy felnézett volna a füzetből, és odajött az asztalunkhoz.

– Nem gond? – kérdezte, mire a többiek intettek, hogy csak tessék.

A nő bemutatkozott, de nem értettem a nevét.

Egy darabig hallgatta a beszélgetésünket, de valószínűleg túl nagy volt a zaj. A teremben bekapcsoltak egy magnót, néhányan már táncoltak. Sze-

rettem volna kérdezni tőle valamit, hogy ne üljön köztünk olyan egyedül. De semmi nem jutott az eszembe, és jobban érdekelt, mit mond Bernáth. A meztelenség esztétikájáról beszélt.

– Ha egyenruhaként tekintünk a meztelen testre, akkor ez egy kiáltvány az uniformizált társadalmi berendezkedés ellen – jelentette ki.

A többiek bólogattak. Én viszont nem bírtam ki, hogy ne szóljak hozzá.

– Nem gondoljátok, hogy a kifejezési formáknak néha meg kéne újulniuk? – kérdeztem.

Nem válaszolt senki, talán nekem sem kellett volna megszólalni. Ekkor észre vettem, hogy a nő, aki nemrég ült az asztalunkhoz, köszönés nélkül elment.

– Szegény – mondtam Bernáthnak, mire ő megvonta a vállát.

– Azért ezzel nem állunk szóba – válaszolta.

– Miért, ki ez?

– Nem tudod? Hát, a Major Anett – mondta.

– Tényleg?

Csodálkoztam, hogy nem ismertem fel. Így még jobban megsajnáltam, mert igaz, hogy nem jó festő, csak a média kapta fel, de miért kell ezért utálni? Viszont ezek szerint örülhettek, mert a mester velem legalább hajlandó szóba állni, bár ahogy elnéztem ezt a másik három figurát az asztalnál, talán inkább a lúzereket kedveli, akik mellett még mindig jobbnak tűnhet.

– Táncolunk? – fordult ekkor hirtelen hozzám Bernáth, és láttam, hogy a kopaszodó festő és a cigarettaszagú rendezőnő már ott nyomul a táncparketten.

– Hú, én azt nem tudok – válaszoltam, és gyorsan nézegetni kezdtem az üzeneteimet a telefonomon, hogy ne kelljen tovább magyarázkodnom.

Maradt neki a vastag karú, kócos hajú nő, azt vitte magával, hamarosan ott küzdöttek egymással a parketten. A férfi vezetni próbálta a loncsost, de az folyton mást csinált, ráadásul a ritmust sem érezte, így inkább csak rázták egymást, majd párat léptek előre-hátra, aztán összecsapták a magasban a kezüket. Figyeltem őket az asztaltól, rámosolyogtam Bernáthra, hogy azért érezze, lélekben velem vagyok, csak hát mit tegyek, ha egyszer kétféleképpen születtem. Nem sokkal később intettem neki, és rámutattam az órára, hogy indulnom kell. Otthagyta a loncsost, és lihegve felém tartott. Na, most már talán ő is büdös, futott át az agyamon, így kevésbé fogja érezni a szagomat, ha pusztit akar adni. Közben felvettem a kabátom, reméltem, talán az is szigetel valamennyit.

– Ilyen hamar? – kérdezte.

– Muszáj. Holnap reggel dolgozni megyek.
– Mit csinálsz? – kérdezte, mire lesütöttem a szemem.
– Németet tanítok, tudom, nem nagy szám, de valamiből meg kell élni
– hadartam.

– Nem kell azt szégyellni – mondta, mire rámosolyogtam.

Elindultunk a kijárat felé. Én mentem elől, ő utánam. Szaporáztam a lépteimet, hogy minél előbb leérjünk az utcára. Éreztem, hogy hátulról méricskél, a tekintetével végigtapogat. De úgy éreztem, muszáj ezt elviselni, ő legalább szóba áll velem, ha másért nem, hát ezért.

Végül megálltunk a kapu előtt.

– Hát akkor – néztem rá, és kezet nyújtottam neki.

Ő finoman megszorította, aztán sóvárogva rám nézett. Toporgott a belvárosi, gangos ház koszos bejárata előtt, a kapu nyitva volt a háta mögött, érezni lehetett a félig nyitott kukákból áradó szemétszagot.

– Köszönök mindent – mondtam.

– Én is örültem, ha gondolod, máskor is találkozhatunk. A jövő hétre például van két szabad jegyem az Operába.

– Sajnos nem jó nekem – válaszoltam.

– És két hét múlva egy hangverseny?

Hát jó, gondoltam, akkor jobb az ügyet tisztázni, mint ezt a macskagégér játékot játszani. Mély levegőt vettem.

– Ne haragudj, igazán kedves tőled, de én szeretem a férjemet.

Elhallgatott, aztán halkán válaszolt, hogy ő érti, persze, számított is erre, csak reménykedett, hátha mégis, mert ahogy meglátott, beléhasított, talán neki is lehet egyszer szerencséje.

– Egyszer? – csodálkoztam, hiszen ki lehetne szerencsésebb nála, elismert festő, magánszemélyek veszik a képeit, az utcán megismerik az emberek, a kritikusokról nem is beszélve, aztán gondolom, ott a családja, csak nyilván ahhoz van szokva, hogy csak csettintenie kell, és megkaphat bárkit. Nehogy már én sajnáljam, én, akinek semmi sem jutott, aki még negyvenévesen is itt kuncsorog, mert jó, persze, szép a család, van férj, gyerekek, ilyesmi, de akkor is.

– Te nem tudod? – kérdezett vissza.

– Micsodát? – csodálkoztam.

– Két éve egyedül vagyok.

Na és, gondoltam magamban, nyilván kirakta az asszony, nem bírta tovább, hogy folyton más nők után jár. De azért megkérdeztem udvariasságból, mi történt.

– Végül is elmondhatom. Nem titok. Tíz évig voltunk együtt a feleséggel. Sokáig azt hittem, minden rendben van köztünk, pedig gyakran volt depressziós, ilyenkor hetekig csak feküdt egy elsötétített szobában, a gyereket én láttam el, de én így is szerettem. Végül keresett magának egy pszichiátert, azt mondta, talán ettől jobban lesz. Nem sokkal később bejelentette, hogy neki ez nem megy tovább, nem akar úgy meghalni, hogy szerepet játszott egész életében. Elköltözött a szeretőjéhez, akivel, mint kiderült, évek óta találkozgatott.

Nem tudtam megszólalni.

– De legalább ott van neked a festés, mindenki elismer, rengeteg barátod van – hebegtem végül.

Legyintett.

– Ezek nem fontos dolgok.

– Dehogynem.

Felnevetett.

– Irigylem a férjedet – mondta, és rám nézett.

– Miért? – csodálkoztam.

– Szép felesége van, aki ráadásul szereti.

– Nem tudom, ő is szerencsésnek érzi-e magát – legyintettem.

– Hogy érted?

Lehajtottam a fejem.

– Folyton csak keresgélek. Sehol sem találok a helyem. Lehet, hogy én vagyok a felesleges ember, akinek kár volt megszületnie.

– Te egy tehetséges nő vagy. Miért kételkedsz folyton magadban?

– Lassan negyven vagyok.

– Ennyi idősen még engem sem ismert senki.

– A férjem azt mondja, jobb lenne, ha belátnám végre, nem nekem való ez az egész.

– És te mit gondolsz?

Felnevettem.

– Csak akkor vagyok boldog, ha ecset van a kezemben.

– Meg fogom nézni a képed.

Rámosolyogtam. Némán ácsorogtunk egymással szemben még egy darabig. Hideg szél söpört végig az utcán. Összehúztam a kabátomat.

– Mennem kell – mondtam.

Bólintott, intett nekem, és visszament a többiekhez a Szalon 85-be.

Boda Edit

A HOSSZÚTÁVFUTÓ JEGYZETEIBŐL

Végre hát a félelmen
túlra léptem. Egy
szakadék száját
varrdosom, csillagtól
csillagig fut a
szélből sodort
izmos cérnaszál.

Tű. Tű. Tű.
Csillag. Csillag.
Hídra rásült holdvilágtozás.

Fekete kútból száll,
egész közel jön a vigasztalás.
Csillagvágányon szaladok.
Szivárványba hull, csak
hull a lábnyomom.

AZ ÉLET. SZÉT

Éjbálnáim hófüvet legelnek.
Minden reggelre meghal egy közülük,
előtte hosszan énekel. Arra ébredek.

BEVEZETÉS A TENGERHEZ

Vigyázz, a tenger mostanra már bezárt.
Nem lesz itt semmi csobogás. Isten
állatkái, a szent angyalok mindig
csak játszadoznak. Mindenféle
gépet tolnak maguk előtt. Ó, boldog,
boldog állatok! De ott, emberek
a ligetben. Szívrozsa szerkesztés.
Halványan fellüktető testek, amik a növekvő
tengerkapu mellől nem és nem tángítanak sehogy.

UTOLSÓ VACSORA

A vádinal terített asztal. A
kis vándort terített asztal várja ott:
tányér, kanálka, villáska, kés. – Öleld
magadhoz azt a magányos asztalt! A madár
madárteste nem rebben, nem rebbenhet, a növény
növényteste nem rezdül, nem rezdülhet,
körül csak a nagy pusztaság álmodja egyre
éber álmait. Ne sírj hát, vándor.
Leszel másik élet, leszel eledel, vagy csak
homokpihe a pusztaság bolygó hajósainak hajában.

MADÁRFRESKÓ

Az időkabátból kifoszlott egy fecske,
tűzhatár drótjába akadt bele teste,
korhadtt csókok nyomták gépesített szárnyát,
űrbe dobta szívét: baobab virágát.

HÜBRISZ

Lelőni egy angyalt,
mely küllő nélküli kerékként
csak forog tovább a levegőben,
majd mint pályáját tévesztett napkorong
odacsapódik a földhöz.
Súlyos csillagok születnek így.
Fényfürtök mustja sajtolódik.

Megtehetjük,
hiszen van fegyverünk.

ÉJSZAKAI VONULÁS

A szívben végül csak
megülepszik valahogy a bégetés,
a lélegzet beszorul a növények közé.
Alszik a tárnics és a lépések alatt
szétroppanó üres csigaház.
A hely peremén felvillan
egy szikla magnetit szeme.

Szöllősi Mátyás

SIMON PÉTER

RÉSZLET

Simon már ott állt az előtérben, ahová csak kevés fény hatolt be, és ahonnan néhány ajtó nyílt. Érezte, hogy a fény hiánya a hőmérsékletben is megmutatkozik. Hátul, ahol már csak a csupasz, szürkés fal tátongott, aránytalanul távol tőle, egy lépcső vezetett lefelé. Talán a pincehelyiségekhez, gondolta. Mivel azonban a lépcső jobbra kanyarodva kijátszotta a kíváncsiszkodó tekinteteket, így ebben az esetben a Simonét is, nem volt biztos benne, hová hatol le az, aki lelépdel a fokokon. És a hideg meg a félhomály nem is biztatta, hogy utánajárjon. Minden ajtó faborítású volt, egyforma, még a háború előtti időszakból. Kis ablak nyújtózott mindegyiken, amit egytől egyig fekete rács fedett, s amin a kezét is nehezen tudta volna bedugni, olyan szűk volt a kialakított, négyzet alakú rés. Mégis, vágyott rá, hogy megpróbálja, mert közben fölfedezte, hogy a rács mögött húzódó homályos üvegen apró mélyedések vannak. És maga az üveg is az a fajta recés üveg volt, amit mindig meg akart érinteni, ha csak lehetősége volt rá. Lassan dugta be a kezét. Aztán határozottan meg kellett tolnia a karját, hogy a kézfej vastagabb része átfurakodjon a rácson, s hogy végre elérje a recés üveget. Megnyugtató volt a változékonysága. Az apró barázdák és egyenetlenségek az alapvetően tiszta felületen, s ahogy az ujjbegyével megérintette, olyan volt, mint a ruganyos bőr, ami ráadásul nedves is. Újra eszébe jutott, hogy ezeknek a készetéseknek képtelen ellenállni, és arra jutott, nem először, hogy talán nem is érdemes vívódnia velük. Leküzdhetetlennek tűntek, s tudta, a legtöbb ideje az ellenük folytatott harccal telik el, és ennek már nem látta értelmét. Eszébe jutott az is, hogy az üveg ugyan homályos, de belülről mégis láthatja, aki esetleg ott van. Megijedt, hogy hirtelen kinyílik az ajtó, és rászólnak, ne tapogassa az üveget, miközben a keze könnyen be is szorulhat a fémek közé. Sőt, a hirtelen ajtónyitás következtében akár előre is zuhanhat. Gyorsan ki akarta húzni a kézfejét, de a rács nem engedte. A vastagabb résznél mintha satu szorult volna rá, és hiába ráncigálta, sehogy se szabadult ki. Ráfogta a másik kezét az alkarjára, hátha úgy nagyobb erőt tud kifejteni, de a ráncigálás, a feszítés csak egyre erősebb fájdalmat okozott. Érezte, hogy hámlik a bőre, s hogy a húson át mintha a csontot karcolná a

fém. Körbepillantott, hogy jön-e valaki, aki segíthet rajta, de közben arra gondolt, hogy nem volna szerencsés, ha bárki, aki épp ide érkezik, azt látná, hogy az ablak rácsába szorult kézzel álldogál egy ajtó előtt, mint valami szerencsétlen, aki csapdába esett a saját ostobasága miatt. Nem hihette, hogy értelmes, elfogadható magyarázatot képes adni rá, ha bárki megkérdezi, mi történt pontosan. Egyre sűrűbb lett benne a düh és a tehetetlenség keveréke. Visszanézett a kis ablakra. A keze ökölbe szorulva feszült a rács mögött. Kiengedte, hogy valamivel lazább legyen. A szorítás enyhült. Majd, szinte ösztönösen, elfordította a kezét, hogy srégen álljon, mert újabb késztetése támadt, hogy a sarkokhoz igazítsa, és úgy már alig érezte a fém érintését a bőrén. Végül, bár nem tudatosan, inkább csak egy megérzésre hagyatkozva, elkezdte kifelé húzni a kezét abban a szokatlan tartásban, és a rácsot alig érintve már szabad is volt. Végre leengedhette, hogy a karizmaiban beállt feszültség oldódhasson. Hátrébb lépett, hogy kellő távolság legyen közte és az ajtó között. Észrevette, hogy az ajtókon nincs számozás, s hogy tényleg teljesen egyforma mind. Maga a tér is, ahogy benne állva meg tudta ítélni, egy kockára emlékeztetett. Amint körbenézve megvizsgálta az egymással szemben elhelyezkedő lapjait, vagyis a falakat, úgy látta, egyforma méretűek, s hogy az ajtók is mintha szabályos rend szerint volnának elhelyezve rajtuk. Ez persze nem volt meglepő, az viszont igen, hogy a méretbeli összefüggések foglalkoztatják. Nem emlékezett rá, hogy korábban bármikor megvizsgálta volna, egy helyiség oldalai miként viszonyulnak egymáshoz. Az pedig különösen szokatlan volt, hogy ezeket az arányosságokat szépek és érthetőnek találta. Volt a méreteken és az arányokban valami kellemes, még úgy is, hogy sejtette, nem sok köze van a valódi összefüggésekhez, hiszen a szemmértékére hiába hagyatkozik, s hogy nincs is lehetősége, sem képessége alaposabb vizsgálatnak alávetni a dolgot. Bántó volt a felismerés, pedig nem is emiatt érkezett ide. Akkor vette csak észre, hogy a padló, ami a gyenge fényben addig nem igazán került a látóterébe, fekete és fehér, négyzet alakú kőlapokból áll, melyek szimmetrikusan, váltva helyezkednek el a talpa alatt, mintegy meghatározva, hogyan is lépjen, ha lépni akar. Nem volt biztos abban, hogy az ajtó, ahol áll, az az ajtó-e, amin be kell kopogtatnia. Izgalom fogta el, hogy beengedik-e egyáltalán, hiszen ő – nem tudta már félresöpörni ezt az érzést – nem egészen az, akinek gondolja magát, s hogy még inkább nem az, akinek gondolja majd talán, aki ajtót nyit. Megriadt, hogy nem a saját nevéen szólítják majd. Még úgy is, hogy már olyan ismerős az a név, hogy odakapja a fejét, ha mondják – jutottak eszébe a csupán néhány órával korábban történtek. Tisztán emlékezett rá,

ahogy sétál a park felé, és valaki azt kiáltja, talán az egyik kapualjban állva, vagy egy kocsí ablakán kihajolva, hogy Péter, nem pedig azt, hogy Simon. És ő mégis hátrafordult. Nem tudta, hogy csak a félelem, az ijedtség miatt-e, vagy mert tényleg a sajátjának érzi már azt a másik nevet. Ebből a bizonytalanságból erőt merített. Mintha a kétség hajszolná előre, nem a bizonyosság. Körbejárt, de fogalma sem volt, melyik az az ajtó. Hármasszám, jutott eszébe, de sehol se látott hármast, és ami azt illeti, más számokat se. Végül arra jutott, hogy talán teljesen mindegy is, hová kopogtat be. Közelebb lépett az egyik ajtóhoz, majd két rövidet koppintott a faburkolaton. Érezte, hogy ez kevés. Hogy így biztosan nem veszi észre senki, s hogy álldogálhat akár egész nap itt az ajtó előtt, semmi nem fog történni. Koppantott még egy határozottat, megerősítve a szándékát, de aztán elrántotta a kezét. Arra gondolt, amint ismét körbepillantott, nem valószínű, hogy most bárki idejön, de fogalma sem volt, mire alapozza mindezt. A kinti szél megmozdította az előtérbe vezető üvegajtót. A fémkeret recscent egyet, mintha ketté akarna törni, és Simonnak az az érzése támadt, hogy sosincs teljesen egyedül. Ismét kinyújtotta a karját, hogy kopogjon, amikor a rács mögötti üvegen elmozdult a fény, mintha magát az üveget hajlították volna meg, aztán a fénycsík leszaladt a felületről, és eltűnt a sötétben. Rájött, hogy valaki, aki az ajtó túloldalán áll, kinyithatta az üveglakot, de a kis négyzet olyan sötét volt, hogy semmit se látott. A szél mozgása hallatszott még kintől, Simont mégis zavarta a körülötte egyre határozottabbá váló csönd. Mintha bentől hatolt volna kifelé. Nem tudta, van-e elég bátorsága ahhoz, hogy kinyílik az ajtó, belépjen. Enyhe légmozgást érzékelt. Így már biztos volt, hogy nyitva az ablak, de az nem volt egyértelmű, hogy csupán a huzat vagy egy emberi kéz nyitotta-e ki. Oldalra mozdította a fejét, mert abban reménykedett, hogy meglátja, ha valaki bentől figyeli őt, azonban a sötétben sehol se hatolt át a tekintete. Csak a levegő finom áramlását érezte, meg valami keserű, áporodott szagot, ami a színházi kelléktár félhomályát jutatta eszébe. A tárgyakat és az ott dolgozókat, akikkel képtelen volt egy értelmes szót váltani. Az ajtó repedéseit még látta ugyan, de közöttük ott volt a tátongó lyuk, s már a rács vonalai sem látszóttak, hiszen azok is ugyanolyan fekete színűek voltak, mint a mögöttük fokozatosan mélyülő sötét. Simon hosszan meredt előre. Egyrészt várta, hogy az arcára áramló hideg levegőn kívül valami más is felbukkanjon, másrészt a sötét mintha vonzotta volna, és ahogy egyre jobban figyelt, majdnem előredőlt, arccal neki az ajtónak, s csak úgy tudta kiegyensúlyozni magát, hogy az egyik lábával hirtelen előrelépett. Megigazította a kabátját. Kissé le is porolta magát, arra

gondolva, hogy ha most mégis kinyílik az ajtó, rendbe szedetten álljon ott. Már kerekítette a száját, hogy megszólaljon. Meg is fogalmazódott benne egy egyszerű mondat, de aztán elbizonytalanodott, mert sejtette, hogy nagyon kellemetlenül érezné magát, ha kiderülne, senki sincs ott. Ha csupán az ürességhez beszélne. – Én vagyok – mondta ki mégis. Rádöbbsent, hogy a mondat szerencsére semmiben sem gátolja, hiszen nevet nem mondott, és az a kijelentés, hogy ő az, alapjában véve igaz volt. Még akkor is, ha netán az, aki hallja, másnak hiszi, mint aki ő valójában. Megcsillant valami a sötét részen, és Simon már biztos volt benne, hogy valaki áll az ajtó mögött. Arra gondolt, hogy jó ideje várhat, bár nem tudta, miért gondolja ezt. – Én vagyok – ismételte meg a mondatot, mert válasz nem érkezett. Megijedt, hogy a bent álldogáló nem hallja, és ő szóra akarta bírni. Most minden csöndes volt körülötte. Olyan hosszan, hogy Simon előbb tanácsalanná vált, majd az unalomhoz hasonló érzés töltötte el, és azon gondolkodott, hogy elmegy, s majd később visszajön.

– Te vagy az? – szólalt meg valaki odabent. Simon úgy hallotta, női hang. Egy lépéssel hátrébb lépett. Meglepte a hang mélysége, és az is, hogy úgy érzi, gyanakvás van benne, de aztán rájött, hogy csak azért gondolja ezt, mert valójában őbenne van. Méghozzá azért, mert ez a kérdés sehogy se volt egyértelmű neki. Nem tudta, a nő a kis ablakon át látja-e egyáltalán, vagy csak egyszerűen kiszólt, hogy megtudja, ő-e az, mármint Péter – hiszen azt nem gondolhatta, hogy az a valaki azt hiszi, Simon, ez biztosnak tűnt –, a lényeg mégis ugyanaz volt, hogy ezek szerint sokkal körülményesebb lesz a bejutása, mint ahogyan abban reménykedett. Ha nem egy nő kérdezi ezt, bizonyára jobban megijedt volna, és azonnal elmegy. Egyébként is vágyott rá, hogy a tiszta levegőn legyen, mondjuk egy padon üldögélve, ahol élvezheti a friss, téli ürességet, illattalanságot, elfelejtve pár percre mindent, s legfőképp önmagát. Azonban így, hogy megszólalt, és a másik számára is nyilvánvaló lett a jelenléte, nem volt már hová mennie. Azt sem tudta, hogy az, aki odabent áll, mit lát belőle, alapvetően az előtérben is sötét volt. Arra gondolt, hogy a nőnek, mivelhogy idős, bizonyára rossz a szeme, s hogy emiatt a kérdés valóságossága is kétes. Kíváncsi lett, hogy ha netán mégis látja, valóban azt a másikat, vagyis Pétert látja-e benne. Tudta, csakis akkor engedi be, ha igenlő választ ad, ami ugyanakkor félelmetes volt, mert már nemcsak arról van szó, gondolt rá közben, hogy egy cél elérése érdekében akár hazudni is képes, hanem sokkal többről. Azok után, ami az elmúlt napokban történt, nem tudott úgy tekinteni erre a kérdésre és a lehetséges válaszára, ami ne kérdőjelezné meg, ki is ő tulajdonképpen.

Újra végiggondolta mindezt, mert a csöndben lehetősége volt rá. Tudta, hogy másnak kell lennie. Most legalábbis biztosan, pont azért, mert egyrészt eddig hiába ragaszkodott ahhoz, hogy bebizonyítsa, ki ő, egyfolytában falakba ütközött. Mintha egy erő azt akarná, hogy ő maga is másnak higgye magát, és egyébként is, kezdett belefáradni a folyamatos ellenkezésbe. Másrészt úgy látta, végre, egy kis kerülővel elérheti a célját. Megszerezheti, ami ahhoz kell, hogy a dolog végére járjon, s hogy nyugodtan lehessen megint csak önmaga. Tudta, hogy ha igennel felel, bemehet. Csak épp abban nem volt biztos, hogy mit is jelent az az igen. Amint újra körbenézett a szabályos vonalak határolta térben, minden idegennek és fenyegetőnek tűnt. Azt is sejtette, hogy ha bemegy, rengeteg mindennek meg kell felelnie, amikről közben semmit se tud, és egyszerre érezte ezt rendkívül kockázatosnak, és mégis játéknak, ami korábban mindig a szabadságot jelentette neki. Hallotta, hogy az ajtó túloldalán a nő egy kulccsal bajlódik. A csörgés, tompán ugyan, de áthallatszott a vastag faajtón, ami aztán résznyire kinyílt, ezt még a félhomályban is jól látta, de rögtön megakadt, nem tárult ki teljesen, majd hirtelen visszacsukódott, mintha az a valaki meggondolta volna magát. Simon elbizonytalanodott. Már teljesen felkészültnek érezte magát a belépésre, és közben arra koncentrált, hogy a hangja magasságán is változtat majd, bár nem tudta, mélyíteni kellene-e inkább, vagy emelni rajta egy kicsit, hogy jobban hasonlítson arra, akinek most képzelte magát. Ez a momentum azonban, hogy a nő visszacsukta az ajtót, összezavarta. És úgy tűnt, ki is esett a szerepéből, amire pedig tudatosan készült. Egyre biztosabb volt benne, hogy nem lesz olyan könnyű bejutnia, mint hitte még az előbb, és ez lelombozta a kedvét. Hirtelen mintha egy kezét látott volna kinyúlni, amint igazgatja a kis kémlelőnyílás üvegét. A sötét négyzetben aztán nem egy kéz, hanem egy arc körvonalai jelentek meg, és koncentrálnia kellett, közelebb is hajolt, hogy jobban lássa a nőt. A kis nyílás egyébként akkora volt, Simonnak eszébe is jutott, hogy úgy néz ki, mintha pont erre a célra alakították volna ki, hogy a nő arca elférhessen benne. A négyzet alak szabályosan keretezte azt. És látszott, a nő nem először tekint már ki az ablakon. A szeme körbejárt, mintha keresné, de sehogy se találta Simont. És ő, miután eltelt egy kis idő, hátrafordult, mert azt hitte, áll valaki mögötte, és a nő azt a valakit figyeli. Senki nem volt ott, csak szemben egy másik, barna ajtó egy ugyanolyan négyzettel a közepén. Simon visszafordult. Ismét a nőre nézett, de nem találta meg a tekintetét, mintha a nő képtelen volna pontosan rá nézni, s ez szörnyen zavarta. Feszült lett a gondolatától, hogy a nő ezek szerint nem ismeri fel benne azt a másikat. Nem

annak látja, de még csak össze se téveszti vele, mondta ki halkán, és így sokkal valószínűbbé vált, hogy nem engedi be. Elhajolt, majd oldalra lépett, de a nő a mozdulataira sem reagált olyan gyorsan, mint ahogyan arra ép szemmel képes valaki. Már oldalról vizsgálta a kis ablakban elhelyezkedő arcot, ami, akár csak az elmúlt napokban megjelenő korábbi arcok, nem volt teljesen ismeretlen számára. Vak lehet, gondolta Simon. Csupán egy méter választotta el őket egymástól, ám a távolság, ahogy megítélte közben, mégis sokkal nagyobb volt. Egyre biztosabbá vált, hogy a nő, bár talán érzékeli őt, mégsem egészen úgy, ahogyan arra az ember általánosságban gondolna. Ez a felismerés elsőre megnyugtató volt, vagyis hogy a nő nem látja őt, s így nem tévesztheti össze senkivel – tehát viselkedésében lehet akár önmaga is. Másodjára azonban, amikor arra gondolt, hogy mindenképp meg kell újra szólalnia, feszélyezni kezdte, hogy a nő fogyatékosága, ha valóban erről van szó, nem hátrány, hanem éppen hogy előny, ami talán egy különleges érzékenységben mutatkozik meg. Úgy sejtette, amint megszólal, elárulja magát. És hogy teljesen mindegy, hogy néz ki, milyen a mozgása, hogyan viselkedik, milyen árulkodó jelek rejtőznek a mozdulataiban, amik arra utalnak, ő nem az, akinek a nő esetleg eleve gondolja, vagy akinek ő most látszani akar, mert nem a látvány a döntő, hanem tényleg a hang, amit kiad. És úgy érezte, hogy ebben a helyzetben – mivel izgult is, miután ezek a gondolatok átfutottak az agyán –, nem lesz képes olyan lazán, természetesen elváltoztatni a hangját, mint általában. Egyrészt azért, mert nem is tudja, milyen a hangja annak, akivel annyian összekeverték az elmúlt napokban, és akit a nő egyébként jól ismer, ahogyan arról neki információja van. Másrészt pedig, ha a nő vak, akkor talán a legkisebb rezdülésből, bizonytalanságból, hangsúlyváltoztatásból is tudja majd, ő nem az, akinek mondja magát, hiszen a hallása bizonyára élesebb, mint egy átlaghallgatóé. Sőt, gondolta tovább a dolgot, az is lehet, hogy már az eddigi mondati alapján is tudja, ő nem az a bizonyos Péter, és számára az a mozzanat, hogy a nő visszazárta az ajtót, szintén erre utalt. Nem volt már több ideje ezen elmélkedni, olyan hosszú ideje figyelték egymást a résen keresztül. Simon közben rádöbbsent, hogy ez a két nagyon különféle figyelem ráadásul egy olyan valakire irányul, aki itt sincs. Összeszorította a szemét, hogy még homályosabban lássa az amúgy is félhomályban tengődő előteret, mint ha idomulnia kellene a nőhöz, vagy legalábbis ahhoz, amit most, talán a saját megnyugtatója miatt, gondolt róla, és alig hallhatóan kipréselte magából harmadszor is ugyanazt a mondatot. Ő maga nem ismerte fel a saját hangját, és már egészen biztos volt benne, hogy a nő szó nélkül bezárja

az ablakot, s hogy a belépési szándéka ezzel végképp megghiúsul. Kinyitotta a szemét. A szél mozgása nem hallatszott kintről, s mivel mozdulatlanul állt a kőburkolaton, a belső tér is néma volt. A nő arca nem mutatkozott már ott a négyzet alakú résben, ami megerősítette benne az érzést, hogy jobban teszi, ha elindul kifelé. Mielőtt azonban megfordult volna, úgy vette észre, az ablak talán még mindig nyitva van. Nem látta, hogy megtörne a fény a négyzetben, mely arra utalt, hogy a nő nem hajtotta vissza a üveget, és ez biztatta, hogy lépjen közelebb. Megint érezte a bentről áramló levegőt az arcán. Várt, hogy a nő esetleg újra kiszól neki, feltesz egy-két kérdést, amire legalább válaszolhat, még ha úgy könnyen ki is derülhet, ő valaki más. Tanácstalanul állt ott, mert a finom suhogáson kívül nem hallott semmit. A nő mintha várna a túloldalon, erre gondolt, csak éppenséggel nem tudta, mire, s hogy miért nem szólal már meg, hogy kiderüljön, aminek ki kell derülnie, és egyre jobban bosszantotta, hogy látszólag értelmetlenül telik az idő. Közelebb lépett, hogy hátha úgy hallja a nőt a túloldalon, de az ajtó kellően vastag volt ahhoz, hogy a mozgás, ha volt egyáltalán, vagy egy lélegzetvétel, rejtve maradjon. Az az ötlete támadt, bár igen bizarrnak tűnt, és értelmetlennek is, hogy ismét bedugja a kezét a rácson. Elkezdte foglalkoztatni, hogy a nő talán arra vár, hogy megérinthesse. Bár semmi sem bizonyította, mégis arra gondolt megint, hogy a nő vak. És ha így van, akkor nem látta őt az előtérben állni, s bizonyára egy érintés számára sokkal többet jelent, mint bármiféle válasz, amit adhat. Megemelte a karját, de azonnal le is engedte, mert nevetségesnek találta az ötletet. Hiszen mit bizonyít az, ha bedugja a kezét? Még úgy is, ha a nő netán tényleg megérinti majd. Legfeljebb azt, hogy ő valaki más, mint akire a nő számít, ha számít egyáltalán bárkire is. Ha a hangja nem volt egyértelműen más, a kezének érintése nyilván az lesz, s szinte biztos volt benne, hogy ha megteszi, azzal végérvényesen elárulja magát. Mégsem tudott ellenállni a gondolatnak, ami annyira idegen volt, mintha nem is a sajátja volna. Föltúrta a kabátujját, ameddig csak tudta, és, akárcsak korábban, megtolta a karját egy határozott mozdulattal, hogy a keze átfurakodhasson a szűk rácson. Azonban most nem is igazán volt szükség erre, mert a kézfeje könnyedén hatolt át a fémek között, és teljesen beleveszett a sötétbe. Azt hitte, azonnal megérint valamit, mintha a túloldalon várnák az érkezését, de a bent uralkodó hidegen kívül nem érzett egyelőre semmit. Megmozgatta az ujjait, majd megfeszítve előretolta őket, hogy a lehető legtávolabb érjenek. Az alkarja lúdbőrözött. Eszébe jutott az is, hogy a keze és a karjának egy része teljesen védtelen, s hogy ő maga sem érti, miért dugta be szinte

az egészet, mégis elengedhetetlennek tűnt, mintha a bizalmáról kellene biztosítania a bent lévőket, akiről azt sem tudta, kicsoda. Még beljebb tolt a karját. Majdnem olyan mélyen, hogy a vállával érintse a hideg fémeket, de úgy meg olyan közel volt az ajtóhoz, hogy nem volt képes az egyensúlyát megtartva állni. Kissé visszahúzódott, s amikor már éppen lankadni kezdett a figyelme, valami váratlanul megérintette. Összerezzen, a lába is megremegett, majd ösztönösen visszahúzta az egész karját, de egy pontnál tovább nem volt képes, mert a rács a gyors, kilengő mozdulattól ellentartott. Érezte már, hogy egy kéz tapogatja a kezét. Valóban úgy, mintha vizsgálná, kihez is tartozik, kinek a keze lehet, és az a gondolat, hogy a végtagja most elárulja, izzasztani kezdte. Kényelmetlen volt ez a pozíció, az ajtó is igen közel volt, a feje egészen a rács előtt, kissé fázott is, amire csak ráerősített a várakozás izgalma és bizonytalansága. Rémület fogta el, hogy a karja szabad préda, s hogy a bent lévő gyakorlatilag azt tehet vele, amit csak akar. Eszébe jutott, hogy akár le is vágthatná. Düh és értetlenség fogta el azonnal önmagával szemben, hogy hogyan jut eszébe ilyesmi, s hogy miért ilyen bizalmatlan. Rögtön utána arra gondolt, hogy amikor korábban ellazította a karját, és a megfelelő tartásba helyezte, könnyen, gyakorlatilag egyetlen mozdulattal képes volt kiszabadítani, s hogy ha úgy akarná, bizonyára most se volna másként. Ez a gondolat megnyugtatta. A kéz, amely a sötétben hozzáért, közben végigtapogatta az egész alkarját, majd a csuklóját fogta meg. Mintha megvizsgálná, milyen a formája, s ő jobbnak látta, ha ellazítja a karját, pont annyira, hogy még egyenes maradjon, de hogy közben az ujjai, sőt a teljes kézfeje lazán pihenjen az egyébként puhának tűnő sötétben, mivel az ismeretlen kéz nem tűnt ellenségesnek. Kezdett hozzászokni a szokatlan pozícióhoz, miközben már nem a kéz ért hozzá, hanem sorban különféle ismerős anyagokat tapintott ki, amikről nem tudta, hogyan és honnan kerültek az ujjai közé. Lehunyta a szemét. Vízhez ért először, azonnal fölismerte, amint az ujjai elmerültek benne. Aztán fokozatosan keményebb, de még mindig nagyon lágy, puha szövetek voltak ott szemben, selyem, bársony és vászon, majd könnyű, s aztán egyre szilárdabb fa, talán fenyő és tölgy, gondolta hirtelen. Beljebb nyúlva földet tapintott, murvát, kavicsot, egészen durva és kemény köveket, és egyre súlyosabb, számára ismeretlen anyagokat, simára csiszolt éleket, miközben hangokat is hallott, egy kiáltást, majd nevetést. Mintha valaki kergetne valakit. Utánkapott, hátha eléri, ha a testét nem is, legalább a szavait, mert egyre ismerősebb lett a hang, mintha a saját hangja szólna bent, de mire a fülével rátapadt az ajtóra, hogy halljon néhány szót, már nem volt más, csak néma

csend. Fölnyitotta a szemét. A karját pedig, mert a hirtelen támadt csöndtől megijedt, egy határozott mozdulattal kirántotta a sötétből. Pislogott néhányat, s közben arra gondolt, hogy bizonyára csak képzelte az egészet, hiszen annyi minden átfutott mostanában az agyán, hogy olyasmit is érzékel, ami nincs is. Visszahúzódott az ajtóhoz, majd, mivel jobb ötlete nem volt, és a kíváncsisága nem hagyta nyugodni, bekopogott. Meglepődött, mert szinte azonnal kinyílt az ajtó, és a tömör sötét, amit addig csak a kis négyzetben látott, megnagyobbodva tátongott előtte.

– Gyere csak be – mondta a nő. A hangjában nem volt semmiféle utasítás. Simon, bár tétovázott még egy kicsit, mert ismét arra gondolt, hogy ő nem Péter, hiába is hiszi sorban mindenki annak, lassan meggyőzte magát, hogy már nem is igazán tud tenni ez ellen, legfeljebb úgy, ha belép az ajtón. Látni akarta a nőt teljes életnagyságban, bent azonban teljesen sötét volt. Simon hiába várt arra, hogy fény gyullad. Hogy a nő esetleg felkapcsol egy lámpát, ez sehogyan se következett be. Amint előrébb lépett, megbotlott valamiben. Előredőlt, s egy pillanatra azt hitte, nem lesz képes megtartani az egyensúlyát, és belezuhan a sötétbe. A lábizmai egyelőre azonban megtartották, állva maradt. Érezte, hogy már egészen másfelé néz, mint amikor belépett, s így azt sem igen tudta, merre találja az ajtót. Jobbnak vélte, ha mozdulatlanul áll. Észrevette azonban, hogy a sötétben nehezen tud egy helyben maradni, mintha valami folyamatosan arra késztené, hogy elmozduljon, mégis várt még, hátha megszólal a nő. A hang alapján képes lehet tájékozódni, erre gondolt, de akárhogy fülelt, nem hallott semmit. Pedig a nő ott van a közelben, hiszen egy perce sincs, hogy kinyitotta az ajtót, és neki azt is hallania kéne, ha arrébb megy, döbrent rá. Fölemelte mindkét kezét, hátha kitapint maga mellett egy biztos pontot, aminek nekítámaszkodhat, s amiből következtethet a hollétére, de nem talált egyik irányba sem ilyen pontot, és már abban sem volt biztos, hogy egy olyan előszobában van, amit elképzelt, mikor belépett. Semmit sem ért el a kezével. Úgy érezte, a körülötte sötétlő tér jóval nagyobb, mint amit elgondolt, s hogy ezek szerint a képzelete is egészen másként működik, mint amit vár tőle. Megmozdult a levegő. Azt hitte, arrébb kinyitottak egy ajtót. – Gyere már – hallotta a nőt valahonnan távolról. Ez a távolság megrémítette. Egyrészt, hogy az odavezető utat neki is meg kell tennie, másrészt, hogy magára hagyták, miután bejött. Simon a nő hangjából azt érezte ki, hogy neki tudnia kéne, merre menjen, s hogy értetlenkedve, de talán még nem gyanakodva mondja, hogy legyen már gyorsabb, mintha valami határozott dolga volna vele. Ebből arra következtetett – miközben félelmetes volt szá-

mára úgy gondolkodni erről, és önmagáról, hogy egyetlen tagját sem látta –, hogy a nő számára mégiscsak ismerős, és csakis Péterre gondolhat, ha rá gondol. Úgy vélte, egyedül nem képes eligazodni a sötétben. Főleg akkor, ha csakis önmagára gondol folyton, s hogy egy hangot, még ha ismerős is, nem lehet követni, csak ha állandóan szól, és egy ilyen hatalmas térben nehéz a forrását beazonosítani, hiszen bárhonnán jöhet. Látni továbbra sem látott semmit, hiába várta, hogy a szeme fokozatosan hozzászokik a benti sötéthez. Eszébe jutott az is, hogy megkérdezi, merre kell mennie, de rájött, hogy ha azt akarja, a nő bízson benne, nem teheti, mert talán az, akinek most hiszi, a sötétben is könnyen eligazodna, ha valóban ő volna itt. Ha ő volna Péter, de erre egyelőre képtelennek mutatkozott. Nem tudta, mennyi ideje van rá, hogy beérje a nőt anélkül, hogy az rájönne, ő valaki más. Abban pedig nem reménykedhetett, hogy a nő visszajön, karon fogja és elvezeti a sötéten át oda, ahová mennie kéne. Mintha a nő bizalma elsősorban abban rejlene, hogy önállónak tartja, és nem abban, hogy segít neki. Ezek a gondolatok jártak a fejében. Aggódni kezdett, hogy ha nem mozdul meg, talán egy idő után már nem is lesz lehetősége rá, mintha pont a mozdulatlanság, és nem a mozgás miatt veszne el a sötétben. Ami azonban ennél is aggasztóbb volt, hogy lehet, nincs is olyan része a lakásnak, vagy ennek a térnek, már inkább csak így gondolt rá, ahol megláthatja ismét a nőt, akinek az arcát – bár emlékezett rá, hogy amikor látta, ismerős volt – nem tudta felidézni. Sőt, az is eszébe jutott, pedig talán két perc sem telt el azóta, hogy bejött az ajtón, aminek ráadásul még igen közel kellett lennie hozzá, hogy soha többet, egyáltalán nem fog látni semmit. Mintha már nem is volna szüksége rá, és meglepte, hogy úgy reagál a sötétre, mint amihez tulajdonképpen hozzá lehet, sőt, idővel hozzá is kell szoknia. Nem tehetett mást, elindult az egyik irányba, hátha pont az lesz, amerre mennie kell, mint ahogy az ajtót is véletlenszerűen választotta ki. Abba már bele se mert alaposabban gondolni, hogy mi történik majd, ha nem is ott van, ahol lennie kellene, és az egész bejövetele egy tévedés. A padlót határozottan érezte a lába alatt. Előrelépett néhányat, s közben szinte várta, hogy beleütközzön valamibe, vagy csupán változást érezzen a cipőn keresztül a talpa alatt, egy szőnyeget, vagy hogy megváltozik a burkolat anyaga, amin lépked. Maga előtt tapogatott a sötétben, majd váratlanul egy falhoz ért. A simára vakolt felületen nem érzett semmi egyenetlenséget, viszont a fal mentén haladhatott tovább, ami már egy biztos irányt jelentett, még ha hirtelen nem is tudta, jobbra vagy balra induljon el. A nő hangját ugyan képes volt felidézni magában, de azt, hogy merről jött, lehetetlenség volt. Balra

indult, de aztán megállt, hogy hallgatózzon. Háttha mozdul egy ajtó, vagy újra megszólal a nő, és akkor a hang mégiscsak eligazítja, így, hogy már nem olyan rengeteg, csak két irány közül kell választania. Nem hallott semmit. Sokáig haladt a fal mentén, s még azzal együtt is, hogy csak aprókat lépett, úgy érezte, nagyon eltávolodhatott már az ajtótól. Rádöbbsent, hogy érdemes lett volna számolnia a lépteit, hogy ha megfordulni kényszerül, tudja, mennyit kell visszalépnie ahhoz, hogy pont az ajtó magasságáig érjen, de ezt a lehetőséget elszalasztotta.

KITARTÁSSZÁMTAN

Az akarat egy kurva. Ezzel kezdeni egy verset mégsem meghatározó. Hajadban a hullámcsatok az univerzum ráncai. Kedvem lenne megmerülni benne, talán mégis az a talány foglalkoztat jobban, miért rémiszt mindkettőnk a látvány: a lepedő hártájája és elmoshatatlan sorsa, a mondatszerkezetek, amiket ott hagytál az ágyon, és mindaz, ami most az agyamra megy, és a fejembe száll, egy angyal. Igen, azt az angyalt várom, aki fekete-parázs mellemben meggondolja magát a mondókáról, amit az első éjszakánkon írtam (mert nem volt párizsi, sem olvasztott brie, amivel etethettem volna marhahústól véres szád): fekete a fehérén, sarkon fordulok és eltűnök. Így is történt. Eredeti nyelven (akkor már faltad bennem a körtét és a vérköröket, a gyomorsavat, a melleimet és a vesém, véd fejedbe, kedvesem, amit a gyógyszeres dobozra írt a kezem, nem sörölatétekre, a tét a tét, tête-à-tête, ami elkerülte bennünk a tettek és a kedvesek tettes-terhes terveit, szomorú talicska): „Zwart op wit, ik draai me om, ik ben er niet.” A feketekagylót tizenhat éves koromtól ismerem, az étterem belső udvarán zabáltam, hidegen. A mikrohullámú sütők párhuzamokat öltek volna a fekete, meszes testű állat tudatába. Feketekávé, szédülve, 42 kilósan törték bennem a testesre kiépített támfalakat. Miért nem jössz ? Ez volt az egyetlen kérdés, a birkák, a birkákról szóló tömérdek, cseppfolyós, szódásszifonokba és koporsókba rejtett ingás nyelv, az elektromos töltés. Körülöttem a fertő csak nő, látod ezt a vers írásképen is. Kalligrafikus kurta mosolyod elrohant előlem, mint Usain Bolt, úgy hasította a nem létező eget, hogy féltem, töredezni fogsz törekvés helyett, mint az aszfalt. Anyám meg hallgathatja a bennem kialakult varangytestű csendet. A méretekről beszélni sem kell. Amikor a fájdalom testet lop, kikészíti az inszalagot, ahogy támolyogva kelek fel mellőled a sok szeretkezés után. Feketén a fehérét, fehérén a feketét, miért nem hagyod... Pedig tudom, Henry Miller torkán átszakadó véres hólyagokban veszett össze a kéz, ami a tortát markolta, aztán a torkomat, amíg nem nyúltam a szerszámaid közé, hogy fejbe verjelek. Aztán jött a kés és a rendőr.

A rendőr egyes számban mindig izgató. Szinte jelentéktelen.
A rendőr civilben: a nyugalom szigete a homokkal
beszórt lépcsőházi pihenőn, ahol megbilincselte kézzel... Megjátszom
magam, még a legtermészetesebb gesztusom is hisztéria csak,
dráma. Drága nő, faló, zsebben izzadó tücsök, arra várok, hogy ne
bújjanak ki az ágyam mellett a falból a fekete egyenruhások,
a patkányok ne adjanak nekik helyet. Szerethettem volna a magyar
középiskolája után kövérre vált, testépítő költőt, aki biliárd-
szalonokban bújt volna az asztal alá, s addig nyaldosott volna...
A tükörben a melltartó visszadobja magát. Látod már, miért ez a tű,
a bross, honnan dagad a briós, miért kértem, hogy zabálgj...
Nem maradt erőd. A szikla tönkrement, a konnektorok között
porrá olvadt az indukciós tekercs. Lehet porrá olvadni. Szintaktikon,
eldoblak, véső helyett vésőd leszek, kések, nincs ragtapasz
a tolltartómban, aztán Beach House és Space Song, a kedvemet
senki sem ismeri, a hangszín csak török, nem tudok törököül,
nem is akarok. Franciául kérnek, hogy tanuljam meg mégis
nyolcadik közös-közkedvelt nyelvünk, mintha csókra invitáltak volna
valaha. Nem ér semmit az egész. Édes Istenem,
bár lehetne ez az utolsó mondat, amit rád fecsérelek.
Hajamban a hullámcsatok között bolha. Kassákosan, *dadásan*,
összeméri magát
az univerzum réseivel. Kétujjnyira vagyok attól, hogy összeomoljak,
de ezt még leírni is... Renben vagyok. Már rég
nem vagyok rendben, és ehhez, mindenféle hozzájárulásod csak egy
hiányzó mimikai inger. Felkacagok. Semmi, semmi, semmi.
A semmi sosem lehet egész, vagy létezhet önmagában... Nincs mit
mondanom. Dadogni, szépen, kelletlenül, ez az egyetlen mesei
mézém (mézeskalács, térd, ajtófeszítővas, korbács?). Majd kialakul.
Vettem egy könyvet az SM-ről. Kitörted az utolsó villanykörtét is
a légycsapóval.
Pilinszky homokos volt, köhög fel az anyám, és nem volt az a férfi.
Nekem már nincsen gyóntatóm. A gyújtógyertyák
úgy pörögnek a szívemben, mintha még lenne *kinek* élni,
mesélni az önmegettartóztatást. Seggbe, milliószor, bár oda basznának
és nem szájba, de csak beszélnek, beszélnek rendületlenül. Egyszer
csak elköltözünk valami államba, ahol minden népmesét kívülről
mondhatunk.

Addig myspace (agyagfigura, holló, számtan).
A szabad asszociáció zártnál zártabb elfeledett áramköre.
Gyanús ez az érzés. Nem tudom, mi jön ezután,
mintha minden tudásban volna egy réteg lefegyverző, csodálatra
méltó *csepp*.
Gondolkozzunk. Gondolkodni nem ér.
A télnek is csak húsa van.
Utállak.

AZ ÚTVESZTŐ

L. Dusán mégiscsak fontosnak tartotta az érzéseket az életben. Több gyermeke volt, felesége, és olykor titkolt szeretői is huszonéves tanítványai köréből. Élvezte például, ha szeretkezés után a nők tüzesen csókolgatják hosszú, izmos ujjainak hegyét, de túlzás lenne azt állítani, hogy kizárólag az efféle hétköznapi, apró kéjek kedvéért bonyolódott volna a házasságon kívüli erotikus kalandokba.

Elviselhetetlen volt számára az érzés, hogy a felesége megcsalta. Hosszú éveken át ugyanazzal a férfival, aki iránt egyébként, mint utólag bevallotta, nem is érzett igazi szerelmet. Dusán gyakran elgondolkodott azon, vajon miért vált házasságtörővé az asszony, de nem talált semmilyen elfogadható magyarázatot, s ez valósággal kétségbe ejtette. Hiába vigasztalta magát fiatal, párductestű barátnőivel, az égető kérdések okozta kín nem csitult. Évre év telt, s az idegrostjait mintha ugyanaz a két malomkő őrlte volna a végtelenségig.

Egy nap azonban váratlanul felcsillant némi remény. A nyári táborban történt, ahol kreatív írást tanultak a résztvevők, és Dusánt előadónak hívták meg. Magával vitte legfrissebb szeretőjét is, a vörös hajú, huszonhárom éves Juditot. A lány magas, kecses testalkatú volt, áttetszőn fehér, finom bőrrel, érzéki, dús ajkakkal, türkizfényű szempárral. Egy irodalmi esten ismerkedtek meg. Noha közel negyven év volt köztük a korkülönbség, többször is lefeküdtek azóta egymással, és bármily meglepő, a lány gyakrabban kezdeményezett, mint maga a férfi. Talán a folyóiratokban való publikálás imponált neki – a férfi ugyanis befolyásával hatékonyan segítségére volt e tekintetben, sőt, nem egyszer ő maga írta helyette a szövegeket, de lehet, hogy apakomplexusa volt, esetleg a fiúi voltak túl durvák vele, netán nimfomániás volt. Nehéz lett volna megítélni a helyzetet, de akárhányszor is hívta el magához Dusán, a lány soha nem mondott nemet. Megbízható partner volt.

Az író tábor helyszínéül egy múlt század eleji, teljes belső felújításon átesett nemesi kúria szolgált. Angol stílusban gondozott parkkal, öreg fákkal, érintetlennek látszó ligetekkel. Ez utóbbiak remek búvóhelyül szolgáltak a párocskák számára. Egyik éjjel Dusán is a park végében, egy óriási fa alatt lévő padon, a holdfény sugaraiban szeretkezett Judittal. Felejthetetlen

élményt jelentett. Ám a tábor még ennél is bizarrabb lehetőséget rejtegetett számára.

Egész héten előadásokat tartott, illetve gyakorlati foglalkozásokon a tanítványok írásait javítgatta. Meglehetősen unalmas, fárasztó munka volt. Rutinosan végezte, így eleinte föl sem figyelt Eszterre, aki a résztvevők átlagéletkoránál jóval idősebb, a negyvenes éveit taposó nő volt. Visszahúzó-dó és csendes természetű. Nem volt különösebben tehetséges, bár ez a kérdés itt – némileg paradox módon – egyáltalán nem számított. A testalkata hízekonynak mutatta, és valóban volt is, ha terebélyesnek nem is nevezhető, de mindenképp rútnak ható úszógumija. Teste csúnyaságát enyhítette telt melleinek látványa és az úszógumi ellenére is karcsún maradt dereka. Az arcát nem sminkelte, a haját nem festette, pedig már őszülni kezdett. Sem csúnyának, sem szépnek nem lehetett volna mondani. Jelentéktelen, félnék, tésztaszerű arca volt. Hanyagul öltözködött, egyszerű, kopott, ódivatú ruhákat viselt, legtöbbször csak elnyűtt pólót, farmert, kiegészítők nélkül, mint aki csak épp azért kapta őket magára, mert meztelenül mégsem mutatkozhat az emberek között. Ám szürkés-kék szemében valami izzás reszketett. Erre Dusán csak a tábori kisközösség vasárnap délutáni záróbeszélgetésén figyelt fel, a visszaút előtt alig pár órával. Későn vette észre, de szerencsére még nem túl későn.

Dusán egyedül indult haza, mert este találkozót beszélt meg az egyik munkatársával, Judit viszont csak másnap reggel, a táborban szerzett barátjaival, vonattal tervezte a visszautat.

Vezetés közben Karl Jenkins kantátáit hallgatta. Az ipari parkok, a szélmalomok, a zöld és sárga színárnyalataiban villódzó szántóföldek észrevétlenül suhantak el mellette. Mielőtt beért volna a fővárosba, lekanyarodott az egyik pihenőnél, hogy felhívja a kollégáját. Kikapcsolta a zenét, lehúzta az ablakot, elszívott egy cigarettát, és azon töprengett, melyik étterembe vigye vacsorázni.

Azután váratlanul új ötlete támadt. Nem hívta fel a kollégát. Elnyomta a cigarettáját, beugrott a pihenőhelyen üzemelő élelmiszerboltba, és vett magának egy adag fagyasztott félkész ételt. Egyenesen hazahajtott.

Otthon, a háromszobás kertvárosi házában – a környék kifejezetten szépnek és biztonságosnak számított – azonnal levetette az öltönyét, melegítőt húzott, a mikróban elkészítette gyorsbédjét, és tányérjával együtt leült a számítógép elé. Belépett a Facebook-fiókjába, és egy percet sem habozva, rákeresett Eszter nevére. A profilkép alapján azután könnyedén kiválasztotta a három azonos nevű F. Eszter közül az írotáborban megismert

nőt. Bejelölte ismerősnek. Néhány másodpercen belül Eszter visszaigazolta az ismerősnek jelölést. Így Dusán, most már ismerősként, hozzáfért a nő fotóihoz, bejegyzéseihez, baráti listájához, blogoldalának címéhez és kedveléseihez. Pontosan azt kapta, amire számított. Az ilyesmihez mindig kiváló szimata volt. A nő elvált, egyedül élt csúnyácska, molett kislányával. A munkapiacon minden bizonnyal az alacsony fizetésű, kihasználható és könnyen pótolható munkaerő kategóriájába tartozott; a vak is láthatta, milyen védtelen, frusztrált, elgyötört, a gyermekével egyedül vesződő, az elhagyatottsága kínjait mélyen átélő lélek volt, a fájdalmak anyja, mater dolorosa, akinek hét tör járta át irgalmas szívét. A fájdalmak anyja, mater dolorosa, izlelgette Dusán a szavakat, igen, megérezte, ahogyan a jó vadászzeb a közeledő vad szagát.

Néhány nap múlva privát üzenetben kávéra invitálta Esztert. Egy belvárosi, hangulatos kávézót nézett ki maguknak. A nő nem utasította vissza.

A találkozásuk kitűnő hangulatban telt. Könyvekről beszélgettek, irodalmi körökről, kortárs regénytémákról. Dusán valósággal sziporkázott. Lenyűgözte a nőt, aki csodálattal nézett rá. Kávézás után a Duna Korzón sétáltak, Dusán cigarettára gyűjtött. A levegőt esőillat árasztotta el, a többnapos kibírhatatlan hőség után épp aznap reggel frissítette fel a várost egy viharos zápor. Alig szóltak egymáshoz, bőrük forróságát jólesően enyhítette a nedves, hűs levegő. Dusán, hogy megtörje a közük torlódott csendet, a történelmi korszakok egy sajátos szempontú felosztásának lehetőségéről kezdett el beszélni, nevezetesen, hogy az emberiség forradalmakat és háborúkat kész kirobbantani a szabadság eszméjének kivívásáért, ám ha eljön a szabadság ideje, a többség a gyakorlatban képtelen élni a lehetőségekkel, s ez újabb feszültségekhez vezet. Az egyenlőtlenségek, a frusztrációk szaporodnak, a kegyetlenség iránti vágy titkon növekedni kezd, és így tovább. A nő alig figyelt rá. Lépten-nyomon zajos külföldi turisták csoportjába botlottak, s ez elterelte a figyelmét. Dusán végül följánlotta, hogy autójával hazaviszi. Legalább huszonöt percig tartott az út a külvárosi, nyomorult paneltelepig. Eszterben volt annyi tapintat, hogy nem hívta fel a férfit a lakásba. A parkoló autóban ültek csendesen. Dusán gondolatai messze jártak.

Hét évvel ezelőtt egyedül nyaralt Ománban, a felesége, valamilyen kifogással élve, nem kísérte el. Dusán akkor még mit sem sejtett az asszony titkos életéről. Egyik reggelen bérbe vett autójával kihajtott a Wahiba-dűnék közé, messze a szállodától, hogy egyedül csodálhassa meg az aranyszínű-vörös homoksivatagot a napfelkelte órájában. A végtelen homoktengerben enyhén szédülni kezdett, jelentéktelen pontnak érezte magát. A

mesés természeti szépség ugyanakkor tűléssé finomította az érzeteit, át-
lényegítette egész valóját, mintha a lelkében ragyogtak volna tovább a vö-
rös homokban megtört napsugarak. Miután visszaért a szállodába, az el-
sötétített szobájában elnyomta az álom. Vörös kígyókat látott tekergőzni
az égen, förtelmesen sziszegtek, majd az égbolt meggyulladt és úgy égett
el, mint egy pergamenlap, kormos szélei felkunkorodtak. Dél körül hideg
vizes fürdőt vett, és mielőtt ebédelni indult volna, felhívta a feleségét. A bu-
dapesti lakásban sokáig csengett a telefon, míg végül a kagylóba egy álmos,
mély férfihang szólt. A háttérzajból elég jól kivehetők voltak a felesége szin-
tén álmossá szófoszlányai. Még aznap este a felesége visszahívta őt. A be-
szélgetés során az asszony beismerte a megcsalás tényét, noha semmivel sem
bírtta megmagyarázni. A felesége azt is mondta, hogy szeretné, ha Dusán
másnap hazautazna hozzá, de a férfi úgy érezte, semmi sem változna meg,
a dolgok nem tőle függenek. Ezért szabadsága végéig a közel-keleti sivatag-
ban maradt.

Dusán tehetetlenül tűrte, hogy ezek az emlékképek ellepjék a gondola-
tait. Odakint forrósodni kezdett a levegő, az aszfaltból fojtogató, száraz le-
vegő szállt fölfelé.

Noha Eszter nem sejtette, hogy az elnémult férfit milyen régmúlt em-
lékek fájdalomra szállta meg, de a tekintete éber figyelmet árult el, így végül
a férfi mégis megszólalt. Száraz hangon, röviden elmesélte kínos emlékeit,
és meglepődött, hogy a nőben mennyi együttérzés ébredt iránta. Vigasztaló
szavaiban nem volt semmi túlzó szájalom, mintha megértette volna azt
is, hogy Dusán miért igyekezett elrejteni fájdalmát az emberek elől. Elme-
sélte egy történetet, felelevenítve a szereplők párbeszédét is.

Két évvel ezelőtt kénytelen volt nyári szezonmunkát vállalni egy ausztriai
kézműves fagyfalozóban. Szabadidejében látogatójegyet váltott a bécsi
könyvtárba, s időnként néhány órára beült olvasni. A könyvek közt kuta-
kodva rátalált egy középkori legendáriumra, melynek taláalomra ütötte föl a
lapjait. Az egyik oldalon egy különös párbeszédet talált, melyet Ádám ősa-
tya és az utódai folytattak egymással. Ádám a párbeszéd idején a menny-
ben élt, ahová halála után emelte Isten, miután az egész életét bűnbánatban
töltötte. Az emberek, akik nyomorúságosan éltek a földön, vigasztalásra
vágytak, ezért így kiáltottak Ádám ősatyjukhoz:

– Ó, Ádám ősatya, énekeld el nekünk Isten énekét, hogy hallja az egész
föld, és fiaid elfeledjék földi szenvedéseiket! Ó, Ádám ősatya, vigasztald
meg elcsüggedt lelkünket, mondd, mit látsz az égben? Miért hallgatsz? Az
egész föld megkeseredett és elsüllyedt a sorscsapások tengerében!

– Drága gyermekeim – felelte Ádám –, hagyjatok békén! Lelkemet megsebezte Isten szerelme, az Ő szépségében örvendezek, hogyan is emlékezhetnék a földi világra?

– Ó, Ádám ősatyánk, hát elhagytál bennünket, a te árváidat! Tekints le a földön szétszóródott gyermekeidre, szívünket aggodalmak gyötrik, sokan elfeledték Istent, sötétségben élnek, és a pokol szakadéka felé rohannak!

– Miért kiáltotok hozzám, gyermekeim? Az én szenvedéseim idejének már vége! Elfeledtem mindent, ami a földön kínzott, a hideget, az éhséget, a vadállatokat, a gyötrő gondolatokat, az égető napot és szelet, az esőt, a betegségeket. Hagyjatok békén! Isten Lelkének édességében élek, és nem bírok emlékezni többé a földre!

Ez így folyt tovább, a párbeszéd szenvedélyes hangja fokozódott, míg végül az emberek belátták, hogy hiábalóság minden, a szenvedésüket nem tudják megosztani.

Dusán alig bírt figyelni. Hétköznapi álcája mögött az igazi énje egyre tompább némaságba süllyedt. Úgy érezte magát, mint aki egy vastag falú akvárium mögül kénytelen érzékelni a világot, ahol sem víz, sem éltető oxigén, sem táplálékul szolgáló vízi növények nincsenek már, csak az elkerülhetetlen fulladás rémülete. Ahogy oldalt kinézett az ablakon, széles, fekete vászon terült elé, amivel a szomszédos autó tulajdonosa takarta le a járművét. A mellette ülő nő szavai – már amennyit zaklatottságában képes volt felfogni belőlük – érthetetlen dühöt váltottak ki belőle. Nem beszéltek meg újabb találkozót, rövid, egyszerű mondatokkal váltak el.

Dusán, ahogy hazaért, kimerültnek érezte magát, az újra perzselővé vált hőség is elcsigázta, főleg, hogy a délutáni dugóban egy óra hosszánál is tovább izzadt az autóban. A hálóban bekapcsolta a légkondit, és bebújt az ágyba. Besüppedt a párnái közé, és azon nyomban elaludt. Másnap délelőtt rettenetes fejfájásra ébredt. Kiment a konyhába, lefőzött magának egy adag kávé. Soha ennyire magányosnak nem érezte magát. Összeszámolta, hogy nagyjából tizennyolc órát aludt. A konyha hófehér csempéit bámulta, és úgy érezte, lassan megvakul bele. Jó minőségű pamutból készült, nyári alsóban üldögélt a konyhaszéken, mégis ólomsúlyúnak érezte a fehéreneműt. Az egész teste merev volt, a bőre mintha száraz fakéregként tapadt volna rá. Nehéz, lassú mozdulattal kezébe vette a mobilját, hogy felhívja Juditot. A lány néhány csöngetés után elutasította a hívást, ami meglehetősen szokatlan gesztus volt tőle, de Dusánnak most amúgy sem jött ki hang a torkán. Felállt, ölébe vette a laptopját, és emailt írt Juditnak. Talán a kávé is jót tett neki, élénkebb lett, és hirtelen remélni kezdte, hogy eljön hozzá a lány, ahogy

szokott, órákon át szeretkeznek a kényelmes franciaágyon, amíg fel nem oldódik az a testi-lelki elszigeteltségérzet, ami olyannyira kínozza. Késő este érkezett válasz. Judit Londonból írt, ahová a geológus fiújával utazott, s mint kiderült, még csak nem is ez volt a végső úti céljuk. Többhetes kirándulásra készültek Grönland nyugati partjára, néhány eszkimó települést terveztek antropológiai kutatás céljából feltérképezni. Dusánnak rémlett is valami, mintha a lány legutóbb mesélt volna egy nyári ösztöndíjról. A Google-térképen rákeresett azokra a helységekre, amelyeket Judit felsorolt a levelében. Alaposan szemügyre vette a tájfotókat. Terméketlen földek, dán stílusban épült, színes házak, néhol egy-egy templom, szupermarket, a parton zsinórok szára alaszkaik tőkehalak tucatjai. A tenger kékeszöld vagy azúrkék csillogású, tömbház méretű jéghegyekkel. Hosszan nézte a tengerről készült fotókat, fásztó volt elképzelnie, milyen lehet egy helyi halász élete a természet vad és kíméletlen erőivel folytatott harcában, a tenger önmagában vett szépsége viszont felüdítette, elvarázsolta. Képzletében a felhők hátán szárnyalt, és a magasból tekintett alá a jeges tengerárkokra. Behunyta a szemét, és egy pillanatra mintha ő maga is felhővé vált volna, hatalmas szürke felhővé, amely lomhán és vészjóslón ereszkedett a part menti, apró halászfalvak fölé.

Igen, eltökélte, hogy Esztert megkínozza. Visszaemlékezett a történetre, amit a nő az autóban mesélt. Noha alig bírt figyelni, most meglepve vette észre magán, hogy a lényeges aspektusok mennyire mélyen bevésődtek. Ha a szenvedés nem is osztható meg senkivel, ki tagadná, hogy némi elégtételt az is jelent, ha a bántalmazott arca eltorzul a fájdalomtól?

Napok óta rá sem nézett Eszter profiljára. Ezen az üres estén viszont kissé unottan újra átnézte a róla készült fotókat, tompa émelygés és undor fogta el. A Messengeren írt neki pár rövid, kedves mondatot, egy újabb találkozó lehetőségét lebegtetve. Hetekig tervezte ezt a játszmát folytatni, hogy a nő elhiggye, karnyújtásnyira van tőle a férfi, csak bele kell egyeznie, csak néhány gyengéd szóval sürgetnie, és máris találkoznak, hogy forró szerelemben egymáséi legyenek. Milyen fájdalmas lesz egy ilyen érzékeny, az élettől kifosztott lénynek ráébrednie, hogy lehetetlen áttörnie a vékony, átlátszónak hitt falat a virtuális világ és a valóság között! Hogy a várt beteljesülés, mely elfeledtetne vele minden szenvedést a földön, a valóságban sosem fog bekövetkezni, s a gerjesztett szerelem mindörökké a virtuális világ fogságában marad. Kérdés persze, hogy ki tudja-e játszani a nő éberségét, hogy elég ügyes csapdákat tud-e állítani.

Hajnatra hosszú levél várta a fiókjában: „Drága Dusán! A panelünkben napokig csaknem kibírhatatlan volt a forróság, a hőmérőnk 45 fokig kúszott föl. Szó szerint kapkodtuk a levegőt, a gyermek egész nap hideg vízzel teli lavórban áztatta a lábcskáit. Az agyam helyén valami sűrű, kocsonyás anyagot éreztem. Éjszakánként izzadtan, álmatlanul vergődünk a lepedőn. Tegnap este, miután olvastam az üzeneted, szóltam a kislánynak, hogy szedjük össze magunkat, és menjünk le hintázni a játszótérre. A parkban néhányan még a kutyáikat sétáltatták, 29 fok volt odakinn. Mind a két hinta szabad volt, és mivel senki sem látott bennünket, magam is beültem az egyikbe. Nehezen ugyan, de belefértem. Eleinte csak üldögéltem, de ahogy néztem, milyen boldog a kislány az önfelelt lendülettől, én is jókedvvel hajtottam a hintát. Az emelkedéstől szellő borzolta izzadt hajamat, a gyomromban csiklandozó érzés támadt, együtt neveltünk hangosan a kislánnyal. Hirtelen mintha minden sötét gondolattól felszabadított volna ez a tiszta nevetés, újra szépnek éreztem az életet, a szeretet lehetőségének, s hogy ehhez képest minden szenvedés absztrakt, a valóságtól egészen elrugaszkodott valami. Persze a kánikula holnap is épp oly kézzelfogható szenvedést fog okozni, de este, ott a hintán biztosan éreztem, hogy mi ketten sosem fogunk teljes mértékben azonossá válni a szenvedéssel, hogy mindig lesz egy darabka emberi lélek bennünk, amit a szenvedés nem bír felfalni, hogy a szeretet iránti vágyunk a nap minden órájában ott lebeg szabadon a gyötrelmeink fölött. Ez a szabadság a menedékünk.”

Dusán, ahogy végzett a levél olvasásával, megrögzött cinizmusánál fogva, valami gúnyos, frappáns megjegyzésen gondolkodott. Bármennyire is erőlködött, érthetetlen módon cserbenhagyta az iróniája. Hosszú percekig bárgyún nézett maga elé, és nem jutott eszébe az égvilágon semmi. Idegesen állt föl az íróasztala mellől. Markába gyúrta a bevásárlólistát, és elindult a közeli szupermarketba. Fárasztó nap várt rá. Tegnap levelet kapott a feleségétől is. Sem a közös anyagi érdekeik, sem a társadalomban elfoglalt helyük nem engedte, hogy elváljanak. El akarták kerülni a botrányt, és nem kívántak táptalajt adni a pletykáknak. Az asszony épp ezért Bécsbe költözött, német nyelvtudását kihasználva egy osztrák üzleti főiskolán folytatta tanári munkáját. A napokban történt, hogy egy kutatásban való részvételért magasabb tudományos fokozattal jutalmazták, és az átadási ceremónia után illet fogadást adnia kollégái és felettesei számára. A társadalmi elvárások szerint ezen a fogadáson természetesen Dusánnak is részt kellett vennie. Legkésőbb este hétre már Bécsben kellene lennie, a vacsora nyolc órakor kezdődik.

Néhány szükséges holmit vásárolt be az útra. A szupermarketban hűvös volt, a légkondicionáló kifogástalanul működött. Carlos Santana zenét játszották, bár az adást időnként megszakította egy-egy idegesítő felhívás. Dusán ellágyult, sokkal több időt töltött a polcok közti sétálással, mint tervezte. Eszébe jutott Eszter levele. Elment a kedve a gúnytól. Évek óta elfeledett érzelmek gyengéd, meleg hulláma öntötte el. Ellenállhatatlanul tört rá, védekezésre semmi ereje nem maradt, egyik forró érzésből úszott a másikba. A következő pillanatokban viszont kiüresedettnek érezte magát. Kitégett. Tudta, hogy elveszítette a szerelem lehetőségét. Soha többé nem képes rá. Elveszett ember. A bevásárlás után a parkolóban cigarettára gyűjtött. Most mintha mindent pontosan értene, mintha a jelenlegi állapota és egész jövője józan világosságban nyílna meg előtte. Az Eszterrel tervezett játszmáját fennhézóan nevetségesnek érezte. Egy sort sem fog neki írni többé. Nem tehet semmit. Nyilván szenvedni fog. De a szenvedésnek ez a gondolata még arra sem volt elég, hogy úgy igazán boldogtalanná tegye. Valójában közönyösen hagyta.

Otthon sokáig tett-vett, teljesen le volt lassulva. A kánikula miatt, gondolta. Nem egészen így volt. Indulás előtt a Facebookon észrevette, hogy Eszter aznap délben új fotókat töltött fel. Egy gyorsétteremben készültek, Eszterrel és a kislányával egy középkorú férfi volt látható. Mindhárman boldogan mosolyogtak, a férfi a kislány kezét fogta, a másik karjával átölelte Eszter vállát. Némi kutakodás után kiderült, hogy a férfi matematikatanár ugyanabban az iskolában, ahol Eszter is tanított. Látszott, hogy a kapcsolat kezdetén vannak, a mozdulatok még bátortalanok. Talán még el sem kezdődött, de néhány hét alatt akár meg is érlelődhet. Számukra ezekben az órákban még minden lehetséges. Dusán bárgyún bámulta a monitort, sosem képzelte volna, hogy ezt a nőt valaha az életben még szeretheti valaki. A tévedése egy pillanatra zavarba ejtette ugyan, de igyekezett elhessegetni magától a számára kínos felismerést.

Megengedhetetlenül későn ült autóba, hogy útnak induljon, de végül úgy döntött, hogy még a késés is megbocsáthatóbb, mintha egyáltalán meg sem jelenne. Úgy tervezte, hogy az autópályán csak az osztrák oldalon fog megállni egy pihenőnél, Bécs előtt, hogy rendbe szedje magát. Budapest után rákanyarodott a pályára, sebesen száguldott, hét után alig negyedórával már elhagyta Mosonmagyaróvárt. Az osztrák autópályán heves szívdobogása támadt, mintha fojtogatták volna. Az izgalom, gondolta, de inkább félelmet érzett, az a gondolat villant föl benne hirtelen, hogy neki fog csapódni a korlátnak. A feje zsibbadni kezdett, majd könnyűvé vált, és úgy érez-

te, nem tud vezetni. Oldalt, a suhanó korlátok látványa az elviselhetetlenségig fokozta félelmét. Rémületében lehúzódott az út szélére. Az egész teste hideg verejtékben fürdött. Szédült. Mindkét kezével a kormányba kapaszkodott, bódogult fejét a kézfejére hajtotta. Az ing nedves hátára tapadt. A távoli hegyek mögött leszállt a nap, esteledett. A motorháztetőn egy galamb ugrált, tollait enyhe szellő borzolta. Amikor Dusán végre felemelte a fejét és maga elé nézett, a sötétbe vesző aszfaltút vastag, fekete vászonként terült elé. A feketeség egyre mélyebb lett, körbevette és magába húzta. Nem tudta volna megmondani, mennyi idő telt el így. Minden figyelmét a mellkasában érzett szorító, görcsös fájdalom kötötte le. Azután a tarkóján érzett valami borzalmas fájdalmat, a feje előrebillent, elveszítette az eszméletét.

Hajnali háromkor ébredt föl, sűrű bokrok között, az úttól ötszáz méternyire. A válla erősen sajgott, a haja alvadt vértől volt ragacsos. Alig bírt a lábára állni, a bokája felduzzadt, a bőr mindkét térdén felhasadt. Nyilván összerugdosták, amíg öntudatlan állapotban volt. A pénzét, bankkártyáját, telefonját, kulcsait és összes iratát, az autóval együtt ellopták. Azóta talán már a budapesti lakását is kirabolták. De most nem ért rá ezzel törődni. Ki kell jutnia innen az útra, különben itt pusztul el, és holnap már dögmadarak marcangolják a testét, tépik a máját, karmaikkal vájnak ki a szemét. Lassan haladt előre, a holdat felhők takarták el. Az autót felől ide szűrődő zajokra figyelt, hogy ne tévessze el az irányt. Megzavarodott a madarak csivitelésétől és a szűrős ágaktól. Nem talált kiutat a sötétben, egyre aggasztóbbnak érezte a helyzetét. Végül úgy döntött, hogy leül a földre, ott, ahol éppen van, és megvárja a reggelt. Hogy lesz-e ereje még egyszer felállni, arról halvány sejtelve sem volt. Mint egy lassított felvételen, megpróbálta elképzelni a mozdulatot: lendületet vesz, a térde kissé behajlik, felemeli az egyik lábát, előre lendíti, de itt a kép, mint egy sérült filmszalag, újra és újra megszakadt. Mintha a semmibe lépett volna, ahol nincs talaj, sem nehézkedés, sem bukás, sem szárnyalás. A steril tér, ahol nincs bűn, sem feloldozás. A magány gonosz ürege, ahová még a halál angyala is kényszeredetten tér be.

Hajnalodott, a földet harmat lepte be.

VALAMI

Történjen valami
Történjen valami
Valaminek
Történnie kell
Valaminek
Történnie kell
Csonkítva kedvem
Csonkítva kedvem
Szükségem lenne
Szükségem lenne
Kívánom nyaradat
Illatos felhőivel
Kívánom nyaradat
Illatos felhőivel
A játékbaba még
Mindig ott hever
A játékbaba még
Mindig ott hever
A szíve közepére
Festett kék szemével
A szíve közepére
Festett kék szemével
Műanyag szíve
Egyre csak ver
Műanyag szíve
Egyre csak ver
Ver csak ver
Úgy mint minden
Ver csak ver
Úgy mint minden
És ahogyan semmi sem
Úgy mint minden
És ahogyan semmi sem

MOST MÉG

Most még csak eljátszom vele
Vele vele
De mi lesz ha tényleg vége lesz
Vége lesz vége lesz
Valaki elmegy ki ütközik meg
Meg meg
Észre sem vesznek
Vesznek vesznek
Vajon én fogom tudni
Tudni tudni
Érdemes lesz ezen elgondolkodni
Elgondolkodni
Zavart vagyok nem zavarodott
Zavarodott zavarodott
Üres papíron virrasztok
Virrasztok virrasztok
Testem a hajnal kikezdte
Kikezdte kikezdte
Hangyabolyt fölpiszkálom magam
Magam magam
Órákig tart ébredésem
Ébredésem ébredésem
Lelkem őgyeleg templom egere
Egere egere
Nem indulok semmilyen vizekre
Vizekre vizekre
Angyal sem látogat
Látogat
Hírt legalább ő hozna
Ő hozna ő hozna
Szerteszét futnak perceim
Perceim perceim
Rohanó eső ablaküvegen
Ablaküvegen
Hold tőkén fejem
Fejem fejem

Csak le ne csapd uram
Uram uram
Vérem a tejutat bepizkítja
Bepizkítja

VALAKI

Riadtan arra
Ébredek hogy valaki
Bennem gödröt ás

ÁCSORGOK

Elvihartzott hat
Van év ácsorgok sorsom
Szűk utcasarkán

HOLD

Mint egy bogár hold
Mázkál idegesítőn
Ég celofánján

Patak Márta

MINDIG PÉNTEK

REGÉNYRÉSZLET

Nagymari férje 1953. március 6-án született, akkor éjjel, amikor *utolsót dobant a lángeszű bölcs szíve*, meghalt Sztálin, *eltávozott korunk legnagyobb embere, a hatalmas Szovjetország népeinek s az egész haladó emberiségnek gondoskodó édesatyja, dicső győzelmek vezérlő csillaga, népek igaz álmainak s reménységének valóraváltója*. Pénteki nap volt az is, reggel bement a hírt a Kossuth rádió, hát bekövetkezett, amitől az agyvérzés után mindenki tartott, az ifjú apa nem is igen tudott örülni a fia világra jöttének, olyan mélységes gyászba süppedt. Hirtelen-hamarjában *előkotorta a fekete selyemkendőt*, amit felesége legutoljára a dédöreganya temetésén viselt, hogy megrendülése jeléül azt köti majd ki zászló gyanánt, de kívül nem talált neki biztonságos helyet, úgyhogy belülről kötötte rá az ablakilincsre, majd kiment az utcára ellenőrizni, elég jól látszik-e. Még a kórházba is csak a temetés másnapján ment be értük, mert a temetés napján vigyázzállásban, lélegzetviszszafafojtva hallgatta a tizenötezres tömeggel együtt a város főterén a bömbölő-recsegő hangszóróból, *Sztálin ügye él! A sztálini korszak gyermekei győzedelmesen menetelnek pártunk útmutatását követve, soha meg nem inogva. Ahol gyermek, acél, búza, terv születik, ott ragyog mindenütt Sztálin neve*, és ennél a mondatnál érzett némi elégtételt a mérhetetlen veszteségért, legalább a gyermekszületéssel áldozhat a nagy vezér emlékének. Másnap pedig, amint meglátta a fiát, az volt legelső megjegyzése, a nevével sem lehet baj, igaz, nem Sztálin, hanem a nagyapja után lett József, de szinte mindegy, az a Jozsif magyar megfelelője, ennyi vigasza már csak lehet a gyászban.

Jenő bácsi ezen a napon újra meg újra elmeséli a viccet, amikor a rendőriskolában éppen azt tanulják, hogy mi a különbség a baj meg a tragédia között. A tanár magyarázza, baj az, ha döglenek a nyulak, tragédia pedig, ha Sztálin elvtárs meghal. Elérkezik a megmérettetés napja, az egyik rendőrjelölt ezt a kérdést kapja: mi a különbség a baj meg a tragédia között. Jenő bácsi szeme már ennél a mondatnál résnyre szűkül, vékonyka, deres bajsza fölszalad egész az orra alá, úgy folytatja, mutatja is, ahogy a vizsgázó öntudatosan kihúzza magát, és fölszegett fejjel, határozottan felel a kérdésre: ha Sztálin elvtárs meghal, az tragédia, de nem baj, mer' baj az, ha döglenek a

nyulak! Hiába, hogy már századszorra meséli, Jenő bácsi annyira nevet, hogy potyogni kezdenek az ölébe a könnyei, de csak nevet, térdét csapkodva ismételteti, az nem baj, hahaha, bruhahaha, kézfejével időnként a szeméhez kap közben, Nagymari apósa meg tehetetlenségében inog-forog a székén, azt se tudja, hova nézzen mérgében, hasztalan érvelt éveken át Jenő bácsinak, hogy Sztálin nyerte meg az oroszoknak a háborút, nem Lenin, Jenő bácsit nem tudta meggyőzni Nem számít, egy kutya mind!, ennyivel elintézte.

Hosszú időbe telt, mire Nagymari apósa kiheverte ezt a rettenetes csapást, Sztálin képe még sokáig kint függött náluk az előszobában, gyászkeretes szalaggal keresztben átfűzve, halványan még a kinagyított fényképen is látszik, amelyiken a fia a zöldre mázolt bádoggjárókájával a konyha felé indul a hosszú folyosón, ott lóg fölötté a bajszos népvészér oldalt a falon, rögtön a bejárati ajtó mellett.

A feleségét, Nagymari anyósát hidegen hagyta a politika, egyszerűen nem vett tudomást semmiről, azt mondta, a háború óta annak is örül, ha mindennap tud enni adni a családnak, attól, hogy Sztálin meghalt, még nem lesz több krumpli a veremben, remélhetőleg kevesebb se, de ha valaki esetleg közben megtölti, akkor is ráér majd gondolkodni rajta, kiféle-miféle az illető, és mire alakul majd vele az ország jövője. Csak ritkán mosolyodott el, mindig kesernyés volt az arckifejezése, még akkor is, amikor a fiára pillantott, mintha félne, hogy meg kell gondolnia magát, ezért inkább óvatosan tette, vagy talán úgy volt ezzel is, mint a krumplival, majd ha biztos lesz benne, hogy körülötte minden rendben, semmiben nem szenvednek ezentúl hiányt, akkor lesz ereje mosolyogni, addig meg érje be mindenki ezzel a félmosollyal, ez sem kis erőfeszítésébe telik.

Nagymari apósa nem volt egy komoly mozgalmár, inkább talán megfélemlítették az idők, a háború, az a kínszenvedés meg a sok vér, amit látott, vagy egyszerűen csak az idők szele tette, mindenesetre annak örült, hogy a háborúnak vége, nincs tovább, ami pedig utána következett, az már egy másik fejezet lett az életében. Összesen másfél évet ült börtönben, de amit odabent látott, az hamar jobb belátásra bírta, attól fogva ugyanis nem mondott mást, csak Sztálint éltette, ha kérdezték, hogy van, lopva körülnézett, majd rávágta a jól begyakorolt választ: Hogy lehetnék, vigyáznak ránk odafent!, és ez alatt persze nem a Jóistent, hanem Sztálint meg Rákosit értette.

A háború után próbáltak valahogy életben maradni, szereztek egy kis földet, azon gazdálkodtak. Nem volt túl sok, még az örökségföldekkel együtt sem, de akkor is több, mint a szomszédoké, akik kuláksággal vádolták, emiatt is kellett börtönbe mennie. Köztörvényesek, politikaiak együtt voltak,

egy helyen, csak rémhírekből ismerték egymás történeteit, de amiket ott hallott, az talán az inkvizíciós módszereket is felülmúlta, legkevesebb az volt, hogy az öntudatos falusiak kinézték maguk közül őket, a hátuk mögött még a nyílt utcán is fennhangon énekelték: *Leégett a kuláknak cserepes tanyája, / Benneégett a kuláknak göndörös subája. / Búsulhatsz már, kulák, nem lesz többé subád, / A téesszé góréjában szétverik a pofád, / Ringyes-rongyos bakancsodban jó lesz majd a futás.*

Rabtársaival megtanultak szinte hang nélkül, szájról olvasva beszélgetni, a híreket is így adták át egymásnak a séta alatt, nem kellett hozzá hangos szó, a végén már elég volt egymásra nézni, egymás tekintetéből, arcزدüléséből értették, mit mond a másik, ki mit vallott, kit hogyan kínoztak meg.

Nem látták, a saját bőrükön nem tapasztalták meg azt, amit a politikaiakkal műveltek, ők csak kulákok voltak, nekik elég volt azzal bűnhődniük, hogy nem tudták, mi lesz a sorsuk, várakoztak az ítéletre hónapokon át, minden nap azzal kecsegtették őket, hogy holnap végre meglesz a tárgyalás, és hogy közben számon is tarthassák a perceket, vízcseppekkel jelezték nekik az idő múlását.

Nagymari apósa és Jenő bácsi, a két szomszéd, valahányszor egymásra néztek, tekintetük mélyén ott bujkált a megválaszolhatatlan kérdés, ki miért volt ott, ahol volt. Jenő bácsi, a hajdani katonatiszt és Nagymari apósa, a hithű kommunista fél évet ültek együtt a város börtönében, egész az amnesztiáig. Nem tudhatták, nem érthették, kézzelfogható magyarázatot nem is lehetett rá adni, ha az egyik igen, akkor a másik miért, két, egymással homlokegyenest ellenkező élet, családi háttér, származás, igen ám, de mindkető a láthatatlan ellenség embere, a demokratikus rend megbontására alkalmas cselekedetekkel és eszmékkel.

Ők ketten pedig még tisztelték is egymást. Nagymari apósa annak idején ugyanúgy átállt a Vörös Hadseregbe, mint Jenő bácsi, de egyszerű közkatonaként, nem volt tiszti rangja, mint Jenő bácsinak, és vele ellentétben meggyőződéses híve volt a szovjetnek, azt mondta, az lehet az egyedüli igazságos rend ahhoz, hogy a szegény ember végre ne utolsónak maradjon a sorban, akin mindig csattan az ostor, mindenki csak keresztülgázol rajta, még örülhet, ha valaki nem törli bele a sáros csizmáját.

Miután kiszabadult, nem akart visszamenni a faluba, akkor költözött az utcánkba. Jenő bácsiék mellett volt az a kis ház, amelyikből éppen kihalt a lakója, Jenő bácsi intézett mindent, neki mindenütt voltak összeköttetései, nemcsak a városban, szerte az országban is, de most nem kellett mást tennie, szerzett ügyvédet az adásvételhez, Nagymari apósának a családjá rész-

letre kifizette a vételárat az elhunyt gyerekeinek, így lett szomszéd a két volt cellatárs.

Jenő bácsinak kérdeznie sem kellett, Nagymari apósa válaszolt a Jenő bácsi arcán átsuhanó legapróbb rezdülésre is, szintén szavak nélkül, ahogy a börtönben megtanulták. Egész történeteket el tudtak mesélni egymásnak, főleg a kihallgatásokról, mert annak a nyomait magukon viselték a politikaiak, mikor vitték vissza őket.

Jenő bácsi jobban tűrte a bezártságot, erősebb idegzetű volt, meg idősebb is, a háború alatt is többet látott, úgyhogy a börtönévek alatt nemigen lepődött ő már meg semmin, Nagymari apósa pedig a háború előtt jószérivel ki se tette a lábát otthonról, legföljebb a szomszéd faluig ment, amelyekben éppen búcsú volt, farsangi, zárszámadási vagy szüreti bál, különben reggeltől estig a földet túrta ő is, mint a vele egykorú, iskolából kiállt falusi fiúgyerek.

Nagymari apósa már nem élt, amikortól én is emlékezhettem volna rá, nem hallgathattam, ahogy mesél, mint Jenő bácsi, akinél esténként megjelent, fél szemmel a konyha felé sandítva kérdezte, Hilda?, és tekintében ott volt, ha Hilda néni nem a konyhában sürgölődik éppen, akkor ő bele se kezd, különben úgymint félbeszakítja őket: Minek mindig előhozni, ami volt, elmúlt!

Jenő bácsi egyet nagyon sajnált, életében sose mondta Nagymari apósának, mennyire becsülte benne, hogy a végsőkéig kitartott elvei mellett, és nem lett megalkuvó, hiába ígértek neki jobb állást, több fizetést, ő rázta a fejét, megvolt eddig is, ezután is meglesz annyiból, amennyijük van, neki senki ne mondja meg, hogyan higgyen abban, amiben hinnie kell.

Mivel Hilda néni előtt nem beszélhetett ezekről az időkről, Lali kutya vette át a hallgatóság szerepét, igaz, Jenő bácsi kicsit sajnálta, hogy Lali úr nem szól vissza, csak fejét kissé félrebillentve hallgatja, amint magyaráz neki: Idefigyelj, Lali úr, el tudod te képzelni azzal az okos kis tacskófejjel, milyen volt, amikor ötvenhatban október 28-án megjelentek az öreg elvtárs falujában azok a kerékpáros idegenek? Dehogyan tudod, honnan tudnád, talán ha hoztak volna magukkal néhány kutyát, akkor azokat körbeszaglászta volna, elmondhatták volna, miféleképpen, akik nemzetőröknek titulálják magukat, csak úgy táncol a kakastoll a sapkájuk mellett, sürgetik egyre a népet, hamar meg kell szervezni a nemzetőrséget a faluban. Érted te ezt? Fegyvert is hoznak ám, Lali úr, nem üres kézzel jönnek, szétosztják azzal, ha nem elég, többet is tudnak majd szerezni, messzire elér a kezük, erre felhördülnek, akik mennek utánuk, mint a pulikutyák, nagy fejbólingatások köze-

pette helyeselnék, amazok szétnéznek, biztatnák a falubelieket, hamar ásót, lapátot!, sírokat kell ásni a kommunistáknak.

Na, Lali úr, mit szólsz? Állítólag bányászok voltak, Pécsről vagy Komlóról. Az öreg elvtárs meg elébük áll, kihúzza magát, félretolja a falubelieket, a bányászoknak meg csak annyit mond, menjenek isten hírével, mert ebben a faluban talán ha egy kommunista akad, de arról se tudni biztosan, hogy kicsoda. Amazok sem hagyják annyiban a dolgot, párttitkárunk csak van, akkor azt fogjuk fölakasztani. Az öreg elvtárs legyint egyet, nem lehetett tudni, mérgében-e vagy köszönésnek szánja, sarkon fordul, nagy léptekkel elindul, bezörget a párttitkárhoz, int neki, hogy kövesse, és elbujtatta a hátsó préháza pincéjében, ahol mindenféle öreg hordókat tárol, telente a krumplit is, hogy tavaszig elálljon.

Így volt ez, Lali úr, nekem elhiheted. Na de ezzel még nincs ám vége, mert miután az öreg elvtárskám elment, a kerékpárosok nagy svunggal megiramodtak, és ahogy a tanácsházán észrevették a csillagot, az egyik elkiáltotta magát: Nézd, ezek még le se vették! Erre a többiek megálltak, visszafordultak, nekitámasztották a kerékpárt az épület falának, és onnan kiabáltak, hogy jöjjön ki a tanácselnök, azonnal hozzon létrát, mert azt a csillagot onnan el kell távolítani, semmi helye ott már, meg a falu összes vörös zászlaját hozzák ide, azokra se lesz többé szükség, itt vissza fog állni a régi rend, ezután a kommunisták uralmából nem kér a nép.

Hamar hoznak is létrát, kötelet, kalapácsot, amivel majd leverik, az öreg atyafi meg a fejét rázza, amint melléjük ér a szekérrel, éppen a téveszföldre tart, a vetőbúza-utánpótlást viszi a többieknek, akik hajnal óta vetnek. Mikor odakiáltanak neki, hogy: Jobb inkább maga is segítene, mint hogy a közösbe vet!, pattint egyet az ostorával, szó nélkül továbbhajt, magában meg azt gondolja, akárki eszi is meg a kenyeret, ami ebből a búzából lesz, vetni akkor is csak kell.

Elég az hozzá, Lali úr, ezek a kerékpáros bányászok nem akarták elhinni, hiába állították többen is a báméskodók közül, hogy márpedig a faluban csak ez az egy vörös zászló van, állami ünnepekkor ezt szokták kitűzni a tanácsházára, itt van közel minden, iskola, tanácsháza, templom, minden egy helyen, fölösleges még egyet tartani. Akkor aztán ketten mérgükben letámasztják a kerékpárt a templomkert mellé, és nekiesnek az orosz katonasíroknak, másik három meg be egyenesen a tanácsházára, az egyik jön is ki mindjárt, tolja maga előtt a titkárnőt, de az olyan fehér, mint a meszelt fal, remeg a szája széle félelmében, hogy most mi lesz. Az ember a lépcső alján rászól, maradjon kint, a társainak meg átkiált, hagyják a ruszki sírokat,

jöjjenek, itt sokkal nagyobb a feladat, a másik kettő már jön is, hordanak kifelé mindent, ami éghető, válogatás nélkül, frissen elkészült jegyzőkönyveket, iktatott iratokat, mindent, ami a kezük ügyébe akadt.

Jenő bácsi kicsit elbizonytalanodva néz a kutya felé, miközben az lehalsal előtte, fejét a két mellső lába közé téve nagyokat pislog. Mi van, Lali úr? Csak nem unod? Figyelj, még csak most jön a java! Az a másik kettő, tudod, amelyik a katonatemetőben a sírokról próbálta lefeszégetni a csillagot, bevette magát a kis könyvtárszobába, és az összes orosz regényt kihordták a térre. Az öt emberből talán ha egynek is átvillant a fejében egy pillanatra, hogy Alekszej Tolsztojt meg Goncsarovot mégsem kéne, elég, ha Marx, Engels meg Lenin ég, de mégse szólt, elvégre azok is oroszok, úgy-hogy nem nagy kár értük.

A titkárnő eközben a falnak dőlve áll, még mindig halottsápadt, reszket, rajta kívül senki nincs az épületben. A tanácselnök éppen a párttitkárral meg a téeszelnökkel tárgyal a téeszirodán, hogy mi legyen a faluban, ha nem akarnak felfordulást, valahogyan meg kell szervezni az őrseget, mert ha itt elszabadul a pokol, akkor boldog-boldogtalan nekiesik a haragosának, pláne ha fegyvert is szereznek, vége a falu nyugalmanak.

A titkárnőnek akkor se jön ki hang a torkán, amikor a könyvkupac tetején meglátja azt a vékony kis könyvecskét, amit ő hozott be a könyvtárosnak, nézze meg, a padlásukon találta a gótbetűs regények mellett, amiket még a háborúban hagytak itt a németek. Egy Lermontov-kötet, egész vékony, állítólag annak a katonának a zsebéből vette ki a nagyapja, akit a hátsó udvaruk végében temettek el, mert akkor még nem volt katonai temető a faluban. Csak a csizmáját húzták le, meg a zsebéből vették ki ezt a könyvet, ez volt benne, meg egy fénykép, a fényképet visszacsúsztatta a zubbonyzsebébe, oda, ahol volt. Egész fiatal, alig több mint húszéves lehetett az a katona, órá gondol a titkárnő, miközben nézi, ahogy meggyűjtják a könyv- és iratkupacot, a tetejére dobják azt a kis könyvecskét, amiből elolvasott egy verset, *vihazsú agyin ja na darogú*, így kezdődött, ennyire emlékszik belőle.

Na, Lali úr, hát így ért véget az az október végi nap a faluban, estére kelve eltakarodtak a kerékpárosok, a párttitkár is fölmerészkedett a rejtekhegyről, a kertek alatt hazakísérte az öreg elvtárs, látom, te is elfáradtál, Hilda is itt csoszog már a küszöbön, úgyhogy ideje lesz mára abbahagynom, emelte föl Jenő bácsi a szemüvegét az asztról, mint aki éppen csak egy szuszszanasnyi szünetet tartott olvasás közben.

Márton László

ÖZÖNVÍZ ELŐTTI ÓRIÁSSÜNDISZNÓ

EGY KÉSZÜLŐ REGÉNYBŐL

Ha a fehér felhők belekapaszkodnak a Tödi csúcsaiba, és ott lebegnek körülöttük, miközben másféle, sötétszürke felhők levonulnak a völgybe, olyankor azt mondják a helybeliek: „Jön a szürke völgykapitány.” Vagy ahogy a régi mondóka hirdeti:

Ha a Tödi kalapot hord,

Tierfehdben az idő nagyon zord.

A szürke völgykapitány, ez a párából és ködpázmákból gyúrt óriás megérkezett Tierfehdbe. Külsejére nézve olyan, mint egy kantonszövetségi harcos egy rég elfelejtett évszázadból, amint háborúba vonul a Tödi-vidékről, hogy legyőzze a Habsburgok lovagjait. A szürke völgykapitány a Linth partján menetel folyásirányban, és a háta mögött eltűnik a Tödi, a kalapjával együtt. Zuhog, mintha dézsából öntenék, és a levegő metszően hideg, amilyen errefelé, a Linth völgyében április elején szokott lenni.

Sidi és Karl K. a szürke völgykapitány nyomdokaiban haladnak, lefelé gördülnek a Linth menti országúton a DKW „Frontwagen”-nel. A kormányon Sidi ül, akit Karl K. ilyen helyzetekben, Goethe *Fausztjára* utalva, „kocsihajtó fiú” néven emleget, ami talán azt is jelenti, hogy az öregedő férfi fiú-szerű tüneményt akar látni a már szintén nem igazán fiatal nőben. A kirándulás ürügye a kíváncsiság: Karl K. már megint át akarja olvasni az osztrák sajtót. A Linth völgyéig menekült a bécsi hétköznapiak elől, mégis napjában legalább háromszor felteszi a kérdést: „Mi újság a Bécsi-erdő háta mögött?”

A legközelebbi hely, ahol osztrák újságok beszerezhetők, a glarusi posta. Csakhogy, mint máris kiderül, ma Angyalavató Napja van, kantonszintű hivatalos ünnep, amely annak a körülbelül nyolcszáz évvel ezelőtti végbement csodának az emlékét őrzi, amikor a helybeli kegykápolnát a sargansi püspök helyett, aki tengelytörés miatt nem tudott megérkezni a felszentelésre, Jézus és Szent Fridolin, valamint egy seregre való angyal avatta fel, akik ott megjelentek, és az eseményre összecsoportosult helybelieknek barát-

ságosan integettek, és erre való tekintettel a mai napon a glarusi postahivatal zárva tart.

Sidi és Karl K. tovább kell autózzon Näfelsbe, ahol az antikvárium ma is nyitva tarthat, és ott a régi könyveken kívül friss újságok is kaphatók. Az antikvárium a főtéren van, mindjárt az emlékműnél, a „letzi” maradványai mellett.

Mi az, hogy letzi?

A letzi az alpesi völgyekre jellemző fal volt, völgyzáró sáncfal. A näfelsi letzit a Linth hordalékköveiből építették, meszes habarccsal, vastagra és erősebbre. A marhatolvajok és fosztogatók ellen épült, őket gátolta meg abban, hogy egész csordákat vagy akár egyetlen tehenet is elhajtsanak a völgy fölötti legelőkről, de ellenséges csapatnak is útjába állt, ha be akart nyomulni a völgybe. Ha a näfelsi letzi újjáépülne az eredeti formájában, amit egyre határozottabban szorgalmaz Bernben a Nemzeti Tanács, akkor még a német Wehrmacht sem tudná elfoglalni a Linth völgyét, ha esetleg támadást indítana.

A letzi mentén a külső oldalon széles és mély sáncárok húzódtak, és azt a földtömeget, amelyet az árok ásásakor kiemeltek, felhalmozták a belső oldalon. Ezáltal, ha támadásra került sor, a kantonszövetségi védők legalább két méterrel magasabban helyezkedtek el, mint az agresszorok.

Ilyen támadásra 1388 áprilisában került sor, a támadók pedig a Habsburg-ház lovagjai voltak, Donat von Toggenburg gróf és Johann von Werdenberg gróf vezetésével. Azon az áprilisi napon ugyanolyan hideg volt, mint ma, 1934. július 18-án, és a szürke völgykapitány sűrű ködréteget hajtogatott szét a näfelsi letzisánc fölött, ahol a bátor glarusi harcosok, körülbelül négyszázan, megerősítve még legalább két tucat rendíthetetlen Schwyz és Uri kantonbeli daliával, tízezer nehézfegyverzetű osztrák lovagot próbáltak feltartóztatni.

A glarusiak száján kiszaladt egy vérfagyasztó „bumperlibumm!!!”, a schwyziek fogai kerítése mögül kibukfencezett egy irtózatos „aberdadad-rax!!!”, és Uri kanton lakóinak torkából kihömpölygött egy hátborzongató „hollárihohóhahahuhú!!!”, de sajnos mindez nem érte el a kívánt hatást. Az osztrák lovagok kétségkívül furcsállták a kantonszövetségi csatakiáltásokat, de igen kevéssé ijedtek meg, helyette inkább néhány perc alatt átküzdötték magukat a letzin.

A kantonszövetségi védők, a szürke völgykapitány oltalmazó palástja mögé bújva, visszahúzódtak a letzitol a völgy nyugati hajlatáig, és a lova-

gok, akik nem ismerték a terepet, meg sem kísérelték üldözőbe venni őket, inkább a sűrű ködben nekiálltak a fosztogatás műveletének.

A nyugati völgyhajlatban viszont egyszerre csak megjelent Szent Fridolin, a Linth-völgy patrónusa, és biztató beszédet intézett a glarusiakhoz, a schwyziekhez, valamint az Uri-beliekhez: vívják ki örök szabadságukat még a mai napon! Ő, Fridolin egyszer már a buzgó imádság erejével kitérítette a medréről a Rajna vizét; hasonló csodát a Linth vizével is előidézhet! Ő egyszer már a buzgó imádság erejével életre támasztotta a legendából ismert testvérpárt, Ursót és Landolfot, a Glarus-vidék egykori tartományurait, amikor félig-meddig már a feloszlás állapotában leledzettek; hasonló csodát most is végbevihet, és a két kiskirály, akiknek családja már hétszáz évvel ezelőtt kihalt, fűrészszel a kezében színre fog lépni a weeseni fahídnál, a híd cölöpjeit elfűrészelik, és így a maguk félig elrothadt módján ők is kivesszük a részüket a Habsburg-zsarnokság elleni küzdelemből!

A näfelsi antikvárius felugrik a számlái mellől, és ezt kiáltja, méghozzá háromszor egymás után: „Nincsenek már könyveim!” A polcai csak úgy roskadoznak a régi könyvektől, köztük a „kocsihajtó fiú” fölfedezi Aegidius Tschudi *Helvét krónikájának* első kiadását, Karl K. pedig megpillantja Johann Scheuchzer *Svájcország Természettörténete* című könyvét, amely egy kiváló munka, és amelyet még a háború előtt el akart olvasni a bécsi Udvari Könyvtárban (azóta Nemzeti Könyvtár), de sohasem tudott időt szakítani rá. Ezért hát a nincsenekmárkönyveim kiáltás olyasmit jelenthet, mint a bumperlibumm meg az aberdadadrax meg a hollárihohóhahahuhú és más hasonló harcos, mi több, szabadságharcos kiáltások. Kérdés persze, hogy a bécsi szerkesztőnek és a näfelsi antikváriusnak hasonló elképzeléseik vannak-e a szabadságról.

Az utóbb említett férfiúnak, ha könyvei nincsenek is, újságjai persze hogy vannak, még osztrákok is, hogyne, köztük a *Neue Freie Presse* és a *Wiener Tageszeitung*, nyilván nem a legfrissebbek, még csak nem is tegnapiak, hanem múlt hetiek, de az igazság, amely megnyilatkozik a sajtószabadságban, nem gyorsan romlandó halfilé – így az antikvárius –, hanem még egy hét elteltével is élvezhető.

Tavalyig a *Reflektor* is kapható volt itt, egy érdekes bécsi magazin, amelyet időnként ő, az antikvárius is elolvasott, de az utóbbi hónapokban nem jelentek meg új számai. Tulajdonképpen kár. A szerkesztője egészen különleges személyiség lehet. Ő maga írta a *Reflektor*ba az összes cikket. Őn magán kívül senkinek az írásait nem akarta megjelentetni. Az illetőnek minden lehetséges és lehetetlen kérdésben megvolt a véleménye: apodiktikus

és diktatórikus, abszurd és absztrúz megnyilvánulásai voltak. De most, hogy drasztikusan megváltoztak a viszonyok, többé nem nyilvánít véleményt. Sajnos. Másfelől jól teszi. A harmadik Walpurgis-éj előtt, amely küszöbön áll, a vélemény hamarabb elolvad, mint a Tödi tetejére hullott hó.

Az antikvárius neve Winkelried, és annak a hasonló nevű szabadsághősnek a leszármazottja, aki 1388 tavaszán váratlan fordulatot adott a näfelsi csatának. A glarusi, schwyzi és Uri-beli állattenyésztők, kihasználva a ködöt és a hóvihart, rátámadtak Toggenburg gróf fosztogató gavallérjaira. A szabadságharcosok, rövid küzdelem után, csaknem Weesen városáig üldöztek a menekülő ellenséget, és a város már meg is nyitotta kapuját a lovagok előtt. Csakhogy ebben a szempillantásban a helyszínre érkezett egy másik csapat, csupa dölyfös lovag, négyezer főnyi élő erő Werdenberg gróf lobo-gója alatt, arra készülve, hogy megsemmisítő vereséget mérjenek a kanton-szövetségiekre.

Ez volt Winkelried életének – és halának is – nagy pillanata.

Winkelried – nem az antikvárius, hanem az ősapa – úgy, ahogy volt, fegyvertelenül és páncélt nem viselve, odaugrott a feudalizmust megtestésítő osztrákok áttörhetetlen falanxa elé, akik aztán annyi lándzsát döftek a testébe, hogy percekben belül úgy nézett ki, mint egy özönvíz előtti óriás-sündisznó, és önfeláldozó lelkét rögvest kilehelte.

A nemes lovagok büszke paripái elbotlottak a holttestből kimeredő lád-zsákban: ezáltal kettészakadt a falanx, a lovagok összezavarodtak, és pánik tört ki közöttünk, a szabadságharcosok pedig visszanyerték fölényüket.

Az osztrákok egy része a Linth folyása mentén próbált elmenekülni, de mi történt? Hirtelen egy hatalmas víztömeg, egy irtózatos erejű árhullám tört rájuk hátulról, és elsöpörte őket. Mintha Szent Fridolin a szívének melegével egy pillanat alatt megolvasztotta volna a Tödi összes gleccserét, vagy mintha ugyanez a védőszent a lelke tágasságával átmeregette volna a Linth medrébe a Walensee, vagyis Cethal-tó teljes vízkészletét.

És mi történt azokkal a lovagokkal, akik Weesen felé igyekeztek, hogy a városfal mögött találjanak menedékre? Amikor át akartak jutni a Maag fölött, amely a középkorban sokkal szélesebb és mélyebb volt, mint manapság, mert folyószabályozás előtt a Walensee vizét vezette le a Linthbe, és lo-vaikkal ráfutottak a weeseni fahídra, semmibe vették a derék Kuoni pásztor jó szándékú figyelmeztetését. Kuoni pásztor, sajtárral a vállán, arra próbálta felhívni a megfutamodott lovagok figyelmét, hogy feltámadt Urso, még-hozzá öccsével, Landolffal együtt, és valami rendkívül veszélyes tervet for-gathatnak a fejükben!

Tegnap látták őket itt a környéken, mondta Kuoni pásztor a lovagoknak, errefelé mászkált a két felfúvódott hulla, még hozzá rönkfűrészszel a kezében! Semmi kétség, a feltámasztott fivérek voltak! Itt sertepertéltek a fűrészszel a híd körül! Senki sem merte elkergetni őket, annyira félelmetes kinézetük volt!

A lovagok kinevették a derék pásztor, sajtárral a vállán. Leemelték a sajtárt, megveregették a vállát, aztán visszarakták a sajtárt, és azt mondták: nem félnek ők a feltámadóktól, csak a felkelőktől és a fel nem támadó támadóktól, és még azoktól is csak a mai napon félnek, mert holnap már egy szikrányit sem fognak félni, még a zendülő svájciaktól sem.

Nagyon is igazuk lett, mert a következő pillanatban, amikor rálovagoltak a hídra, az összeomlott alattuk, ők pedig belefulladtak a Maagba, lovastul. Így tehát azzal az állítással, miszerint másnap nem éreztek félelmet, nehéz volna vitába szállni.

Az antikvárium ablakából jól látható a csata emlékműve, egy szürke gránitból faragott obelisz, rajta a megaranyozott évszám: 1388.

Neues Wiener Journal 2 frank 20. Neue Freie Presse 3 frank 70. Illustrierte Kronen-Zeitung 1 frank 90. Das Interessante Blatt 1 frank 50. Salzburger Zeitung 1 frank 20. Wiener Neueste Nachrichten 2 frank 10.

Három napja nagy feltűnést keltett az a sajtóközlemény, miszerint egy birodalminémet gimnazistát letartóztattak a szövetségi kancellár ellen szándékozott merénylet gyanúja miatt. A gyanúsítottat a birodalminémet-osztrák államhatáron, Oberkappel határátkelőhelyen egy osztrák vámtisztviselő állította meg. A gyanúsítottnál a pogyász átvizsgálásakor egy revolver találtatott, amellyel állítólag a szövetségi kancellárt akarta lelőni. Mindazonáltal kiderült, hogy a látszólag halálhozó fegyver mindössze gázpisztoly, amellyel a gyanúsított a helyszínen két lövést adott le a vámtisztviselőre, aki a lövésektől elvakítva, kénytelen volt elereszteni a fiatalembert, aki ennek következtében elszaladhatott. Az osztrák csendőrség ennek ellenére még aznap megtalálta és őrizetbe vette a birodalminémet gimnazistát a Zöld Fához címzett vendéglő kerthelyiségében. A gyanúsított beismerte, hogy csakugyan szándékában állt megölni a szövetségi kancellárt, de csak később, és valódi lőfegyverrel, és hogy jelenleg csak azért utazott Ausztriába, hogy politikai propagandatevékenységet folytasson.

Tanuljon Ön is úszni a Diana-fürdőben! Úszásoktatás a legmodernebb módszerekkel kezdőknek és kevés gyakorlattal rendelkezőknek! Pillangóúszásoktatás kizárólag uraknak! Tandíj tíz schilling plusz a minden alkalommal fizetendő uszodajegy hetven groschen!

Szegénykém, tényleg hülye vagy?

Eszed a PEZ-gumicukortól lenne nagy!

A bécsi Urania Művelődési Ház ezúton tudatja a közönséggel, hogy a rendezvények egy robbantás miatt átmenetileg szünetelnek.

A kindbergi csendőrőrs (Stájerország) letartóztatta Bruno Wulz mürzzuschlagi illetékességű, nemzetiszocialista politikai identitású segédmunkást, aki felgyújtotta Florian Biedermann hazafias-frontista középparaszt szénatárolóját. A letartóztatott személy beismerte a bűncselekmény elkövetését, azt azonban megtagadta, hogy közölje felbujtóinak kilétét.

Az idei Salzburgi Ünnepi Játékok július 21-én, szombaton veszik kezdetüket dr. Richard Strauss zenei vezényletével.

Élvezetet az élet még most is ad:

Dohányozni tilos, de PEZ-ezni szabad!

Tegnapelőtt Salzburgban, a Chiemseehof előtti csatornában bomba robbant, amely az épület falában óriási folytonossági hiányt hagyott maga után.

Tegnap este Salzburgban az Elektromos Művek tartományi igazgatója, Josef Vonwegen személygépkocsijának robbanószerkezet általi explóziója eszközöltetett. A jármű kigyulladt és kiégett.

A londoni *Times* cikkírójának véleménye szerint azok az aljas módszerek, amelyekkel az osztrák szélsőségesek megkísérlik ellehetetleníteni hazájuk gazdasági életét, továbbá robbanószerkek igénybevétele gyilkosság, illetőleg végtagcsönkítés céljából erélyes intézkedéseket követelnek.

Pasit akarsz csábítani?

PEZ-cel kell őt kábítani!

Július 10-én 22 órakor Bécs XXII. kerületében (Brigittenau), a Stromstrasse és a Vorgartenstrasse sarkán, az Elektromos Művek transzformátora mellett egy robbanószerkezet lépett működésbe. Az anyagi kár jelentős.

Este Bécs XVI. kerületében (Simmering) egy robbanószerkezet fejtette ki hatását és okozott számottevő kárt egy kovácsoltvas kerítésben.

Lilliputi menyegző a Szent István-templomban! Két kis ember, Maya kisasszony és Heini úr összeházasodik!

A Zeppelin-légújó parancsnoka, dr. Friedrich Eckener közleményben jelentette ki, hogy azok a híresztelések, amelyek szerint a légújóban robbanószerkezet találtatott, abszolúte nélkülöznek minden valóság alapot. Az igazság ezzel szemben az, hogy a bombákat – nem egyet, hanem kilencet – nem a légújóban fedezték fel, hanem a hangártól másfél kilométerre levő blindenmarkti gyufagyárban, amely már évek óta illegális politikai szervezkedés fészkeként számít.

Július 11-én a Bludenz melletti Bürsben a dr. Willibald Schmeinck segédpüspök által lakott plébánia küszöbén egy robbanószerkezet rendeltetésszerű használatára került sor. A hazafias-frontista beállítottságú egyházi személynek az volt a szerencséje, hogy a robbantáskor temetesen vett részt, viszont a szakácsnő életveszélyes sérüléseket szenvedett, és több ablak is betört.

Fájdalomtól üvöltesz, mint sakál?

Gyorsan és biztosan segít TOGAL!

Klagenfurtban, a Barna Medvéhez címzett fogadóban egy robbanás számottevő anyagi károkat okozott. Négy személy súlyosan, tizenkettő könnyebben megsérült.

Kufsteinben a zsidó kulturális egyesület szellőztetés végett nyitva tartott ablakán bedobtak egy sertécsülköt és egy kézigránátot. Utóbbi nem robbant fel, máskülönben a jelenlevő egyesületi tagok nem úszták volna meg súlyos vagy halálos sérülések nélkül. A vizsgálat megállapította, hogy a robbanószerkezet Németországban készült.

Csak TOGAL-t vegyen be Panni,

És a fejfájásnak annyi!

Rudolf K. 21 éves szőrmekikészítő-segédet és Wilhelm Z. 20 éves kocsmai-pultost Mannersdorfnál (Répcékéthy, Burgenland) tetten érték, amint a Kelet-Ausztriai Vasút egyik vágányánál robbanószerkezetet készültek elhelyezni.

Július 12-én Puchban (Braunau vármegye) egy szénaboglyában találtott 235 ammóniumnitrát patron, valamint 78 méter gyújtózsínór, valószínűsíthetőleg nemzetiszocialista háttérrel.

Nagymami a PEZ-től olyan friss,

Hogy úgy néz ki, mint egy szőke bakfis!

Fejfájáskor, reuma és köszvény esetében hatékonyan és gyorsan segít a TOGAL-tabletta!!! Mindössze 2 schilling 40 ellenében Ön is megszabadulhat fájdalmaitól!!! Több mint 6000 írásbeli pozitív orvosi vélemény!!!

Leány az égből. Irmgard Keun legújabb regénye. Kamilla mű- és berepülő szakpilótanő. Szerelmes Matthiasba, aki sarkkutató, és idegenkedik a férfias foglalkozást művelő hölgyektől, egyébként is tudományos munkája köti le minden figyelmét. Kamilla mégis közeledni próbál hozzá, és Matthias eleinte mintha viszonzná Kamilla szerelmét, de kettejük személyisége túlságosan hasonló, és emiatt a regény elején elmarad a szerelmi beteljesülés. Ám aztán kerülő úton – Kamilla elindul repülőgépével Indiába, Matthias útra kel egy dán jégtörő fedélzetén Grönland felé – a két ember mégis egy-

másra talál. Irmgard Keun műveit Németországban tavaly betiltották, de nálunk megjelenik folytatásokban, mindig a 3. oldalon! Irmgard Keun izgalmas szerelmi tárgyú regényének közlését holnapután, szombaton kezdjük. Mostantól minden szombaton Irmgard Keun!

A kéményseprő szerencsét hoz! Erich Kästner legújabb regénye. Berlinben, a Nollendorfplatzton egy munkanélküli, amint rohan valahová, és befordul az utcasarkon, összeütközik egy kéményseprővel, és bezuhan egy pincébe. Esés közben nem sérül meg, viszont a pincében talál egy irattárcát 60 000 birodalminémet márkával. A tárcában talált egyéb iratokból megtudja a pénz tulajdonosának nevét és címét. Ezek után a munkanélküli visszajuttatja a tulajdonosnak, egy dúsgazdag ipari vállalkozónak az irattárcát a pénzzel együtt, és nemcsak kap tőle 10 000 birodalminémet márkát jutalmat, hanem az illető a gyárában állást is ad neki. Erich Kästner könyveit Németországban tavaly nyilvánosan elégették, de legújabb regénye nálunk folytatásokban meg fog jelenni, minden vasárnap a 2. oldalon! Az osztrák olvasók kedvéért a birodalminémet márkában megadott összegeket a napi kurzusnak megfelelően átszámítjuk schillingre! *A kéményseprő szerencsét hoz!* Erich Kästner aktuális társadalmi kérdéseket feszegető, bátor, szókimondó, izgalmas új regénye minden vasárnap a 2. oldalon!

A MÁSIK ARCULAT

A halhatatlan öregek folyton az élen járnak,
vagyis a tűzvonalban,
a fagyos harcmezőkön.
Kiráncigálják őket egy lerobbant Szibér' csehóból,
hanyatt-homlok be abba a nyavalyás szánba,
aztán le is út meg fel is,
Novoszibirszk, Lappföld, egyéb pusztaságok,
szétszóródik minden a tajgán,
vagy egyebütt, ahol az oázis délibáb.
Nyelvek, nyalókák, borízú röhögés,
jöhetnek majd a hektikus Tóték,
és dobozolhatnak éjt nappallá téve.
Csak át ne másszon senki a kerítéseken,
össze ne hordjanak amúgy féljózanon
hetet-havat, libabőröket,
mert kiderülhet, ki is volt a tettes.

Az angyalok szerepe könnyű. Ők láthatatlanok,
a piros tanga és mondjuk a neccharisnya
közhely, akár a házasságtörés.
Az angyalok öléből csurran és csöppen
a bokaficamot okozó, kábító mákony.
Létfontosságú a diszkréció,
csalódást okozni szigorúan tilos!
A vétlen palánták nem jöhetnek rá,
hogy jócskán átverődtek,
hogy nincs angyal, csak ledér, hús-vér szomszédnők vannak,
és cicomátlan, szemrehányó szitkok
a havas fák alatt, mögött.

Befejezésképpen a kisdéd is színpadra léphet,
egyszerű díszletek rejtik, nem tartozik a társulathoz.

Néma lelenc ő, a barmok nyalogatják,
apró tenyerére írva a fél világ.
Csak a jászol deszkái, a szegek
jelzik – már nem marad sokáig.

BOLOND TELEK ÉS NYARAK

(mindent a végeletekig)

Kinyír a kasztrendszer, fosztogat, pofoz,
ujjaim begyét lemetszi. Írni is
csak úgy, kénytelenül...
mellettem egy díszes fadoboz,
lábamon áll az asztalom.
Balsejtelmek ülnek átellenben,
álmatlanságomat doktorrá avatom.
Annyi bank-nóta szól, dobol, trombitál,
megsüketít az üres teremben.

Házi olvasmány: egy furcsa micsoda
élni próbál, mint akit kitagadtak.
Ölében bepólyált, négy lábú kised.
Vakkant, ha tejet kér, harap.
Éljenek a tökkelütött anyák!
Övék a diadal! A félvakok sorsa
irigylésre méltó. Felszabadulnak
újra és újra, fegyvertelenül,
nem ismerik a bukott forradalmat.

Nem látnak koszt, plastik poharat,
bekapnak valami romlott ebédet,
nullára csökken a térerő,
elhalnak hangok, visszhangok,
az agyig vezető ösvényt gaz növi be,
éljen hát az átalakulás is,
a mámor, a kábulat, a reformidő!

Megkérem kezét minden bolondnak,
egész életét adná át rögtön,
beteg mosolyában ott a vészkijárat.
Cipeli terhét, csak ő tudja, merre,
ráadásul tél van,
őszies végszó, köszvény
és sok egyéb nyomasztó tünet.
Csodálhatom az új társadalmat?
Hazakísérget egy arctalan kísértet,
egy örökké visongó, vak vonat.

Hát ezért ismerlek, méltatlak,
te rongyos könyv, halk regény.
El nem hajítalak,
fellapozgatlak.

Szívig olajfeketében
légy csak talpig szégyen,
várd csak a számlálatlan
vérvörös nyarakat.

STATÁRIUM

Kémlelőnyílás az ablak,
a vaskapu becsapódik.
Kisírt szem az eltorzított város.
Farkasszemet nézünk. Én és
a csonka fák, a döglött lovak, kutya.
Túl sok a seb, a heg, az elvtársi igény,
egyre gyakrabban lükteti pulzusom:
ez a hajlék is elvérzik egyszer.
Jó lenne tudomásul venni – fagyos közönnyel –
az egymást keresztező kilátásokat,
a szívet sarkalló, fáradt rendszereket.
Nem tudni, meddig bírják,
meddig tarthatnak működésben

annyi rettegő apát és anyát,
annyi lihegő hosszútávfutást.
Látok, hallok és kószálok magamban.
Itt az idő – mondják, és kiterelnek
vezetőszáron, végig a városon.
Képzelt templomban képzelt betegként
verejtékezem egy szűk kalitkában.
Asztalnál ülnek és várnak a sokoldalúak,
a cifra bölcsek, a képzett esküdszék.
Feldúltan figyelik
a keresztet és a toronyórát.
A vádbeszéd sürgős, de végeláthatatlan,
mint sápadt, romlatlan gyermekkorom.
Via, veritas et vita – ego sum.
Egyetlen áldott plágium,
célvonal, célkereszt.
Statárium.

TÉNYÁLLÁS

Hadarva, gesztikulálva,
de az is lehet, hogy vigyázzállásban,
féljózanon felemelnek a csúcsra,
ma szimbólum vagy, holnap relikvia.
Kerubokat látok a Parnasszuson,
szivarcsikket pár isten tenyerén,
agyadban tökély, zsebedben mészkövek.
Aki óvatos, csendesen eloson,
képzeletében sürgősen port töröl,
magába türemkedik, mint a mákos bejgli,
megkóstolja a senki, a semmi.

(Robotolok, mint önműködő kapa,
repedő ekevas, iparkodó földész,
egyik reggeltől a másik napnyugtáig
ellátom a rögöt, a barmokat.)

Te pedig merről jössz, merre mész,
te kiváltságos, lakkozott klisé?
Egyformák vagytok, egyenértékűek:
nyűgös szabályzatok, zárt körszeletek,
szögesdrót kerítés, üvöltő törtetés,
kényszerű cinkosság, megalkuvások,
soha nem tartok veletek.
Továbbra is változékony leszek,
akár a tudat alatti béke:
esetleges, ideiglenes.

RONGYLELKEK

(az ágy peremén)

Ne vágd a mámort olyan érzélgősen,
rajzolj temérdek kontúrt önmagadban,
semmi sem lehet igazabb az őszben.
Nézz körül, hogy vacog és szárad
annyi gyönyör a standard múltidőben,
vonagló szervezet – elgyalázott ágyad.
Ki tudna keresni-kutatni jobban,
mint a koplaló templomegerek?
Tanuld meg, főpap, ministránsgyerek,
rongy a lelke a jelenbe érkezőnek.

Rongyokon döglenek, rongyokon születnek,
rongyokon számlálják a teremtés lényegét,
mind, akik vagyona röpködő szemét.
Ugyanúgy éreznek, ugyanúgy szeretnek,
mind, akik súrolják az ég fedélzetét.
Rongyokon telel és nyaral a hordóhasú
pók, a természetzhangya, a pókerarcú szú
s a többiek, akiket átverték a szentek.
Rongy a lelke a satnya mindeneknek.

FORDUL A KULCS

Ha feltehető, hogy ez a helyes út,
átvergődünk az áradó folyón,
mint csontig sebzett, hitetlen vadlovak.

Odaát hány bozótvágó villan?
A dölyfös gyarmaton vendégfogadó
a templom. Nők pihennek a vaskorlátokon.

Két égitest jól ismert képlete
maga a biztonság. Hozhatod a teát,
asszony vagy már. Bélelt kabátod

a megszokott fogason – tudod,
hogy estefele elhagynak a szentek,
az angyalok tánca véget ér, pironkodva

takargatják büntelen szemérmüket
mind, akik megmázták a gyémánthegyet.
Vecsernyéznek a tiltott szimbólumok.

Az ideképzelt másnap reggelen
záróra után éled a sokadik nap,
keletebbre az első müezzín.

Hajnali kérdésem: emberek vagyunk?
Már rég nem – érkezik a logikus válasz.
Ezt vártam. Így van. Küszöbön ülök.

Kívülről-belülről fordul a kulcs.

[5. ELŐTÖRTÉNETEK]

Nem mondhatnám, hogy lettek volna fenyegető előjelek. De az is lehet, hogy voltak, csak nem ismertem fel őket. Akkor még nem létezhetett az a pozíció, ez a visszapillantó, értékelő helyzet, ami bármely apró eltérést, különleges vagy szokatlan testi megnyilvánulást a rangja és a jelentősége szerint értékelhetett volna. Ha meg is mutatta magát valami, nem lehetett igazán látni. Ha szólt is hozzám, nem lehetett igazán hallani.

A munka örömtelen lett, annyi bizonyos. Lassan elkopott a *Lust*, utólag belátható. Rád szigorodik a formát adó napirend. Már nem örülsz annak, aminek korábban igen. Úrrá lesz rajtad az anhedónia. Korábban mindenféle fáradtságot egy ellenkező irányú elfáradással orvosoltam. Túlolvastad magad? Áss! De megszűnt az öröm. Öröm nélkül élni pedig nehéz. Magne-B6-tal próbálkoztam, meg az agyserkentő, immunerősítő és antioxidáns hatású ginkgo bilobával. A kínai csodafa varázsos levelei. Nem értek semmit, az az igazság. A február a hónapok novembere. Várhattam tovább az életmentő tavaszt.

A vekkerek különös szerkezetek. Mechanikájuk miatt nem alhatok többet tizenkét óránál. A felhúzó ébresztőórán hiába állítok be ennél hosszabb alvási időt, tizenkét óra múlva bizonyosan megszólal a csengő. Ez a gimnáziumi idők alatt, hétvégeként néha gondot okozott. A gyerekek megszületése óta azonban minden reggel fél hétkor ébredek. Megiszom fél liter langyos vizet, beveszem a gyógyszereket, mosdó, azután fogmosás. Kitanultam a rendszert, végighaladok a felső, majd az alsó fogsoron, három perc az egész, mire a végére érek, már fel is ébredtem, zuhany, borotválkozás, illatszerek. A rosszullét előtti fél évben azonban megbillent a rendszer. Váratlanul émelygések törtek rám, villámgyors hányinger, előkészítés nélküli öklendezés. Nagyon mélyről indul, összeszorítja a gyomromat, hatalmas erővel lök, taszítja kifelé a benti tartalmakat, néha feljön a langyos vízzel hígított gyomorsav, visszanyelem, nem akarod a Coaxilt újra bevenni. Ráhajlok a mosdóra, próbálok halkán kínlódni, suttogva káromkodom, a gyerekek még alszanak. Hat vagy hét löket. Lassan véget ér. Nézem magam a tükörben, a szemem könnyes, hangosan zihálok. Ám az émelygés kitar. A fogmosás-

nak vége. Hosszan öblíték, jöhet az antibakteriális Listerine, a savanyú szájszag mégis megmarad. Minden nap ezzel az ál-hányással indul.

Reggelente elolvasok egy-egy verset a Bibliából, jobb, mint a napisajtó. Nálunk reggeli dicséretnek hívják az efféle szövegeket: elolvasod, próbálsz megérteni, egész nap veled lehet, hordozható meditációs objektum, portábel haza. A példa legyen most az, amire utolsóként emlékszem. 3Móz 13, 23: *Ha viszont megmaradt a fehér folt a helyén, és nem terjedt tovább, akkor gyógyuló fekély az. Mondja ki róla a pap, hogy tiszta.* A napi textust régen csak egyszer olvastam el. Aztán a kétszeres olvasás lett a rend. Aztán a négyszeres. Jött a nyolc. Itt már éreztem, hogy ez nem teljesen egészséges. Van benne némi kényszer. Túl sok a rituálé. Tombol a *Zwang*. Levittem az olvasási számot négyre, nem kevésbé kényszeresen. És aztán az értelmezés. Miért fehér a folt. Miért nem terjed tovább. Gyógyuló fekély. Miért a pap mondja ki. Miért tiszta. Csak azért, mert nem terjed? Rátelepedett a napomra a szöveg. Birtokba vette, újra és újra előbukkant. Néha elkéstem, visszatartott az olvasás. Szétesett a figyelem. Szétrobbantotta a szükségszerűnek látszó, de nem szándékolt koncentráció. Mivel foglalkoznál, ha nem az üdvösségeddel? Az pedig az interpretáción túl lakik.

És ehhez még a fékezhetetlen dührohamok. Kiabálások a szeretteimmel. Leordítom a lányaim arcát. Miért nem tanulsz, letépem a fejedet, bekenem disznózsírral, és feldugom a seggedbe, bazd meg. Ütöm az asztalt, ordítok, teljességgel dialógusképtelen a viselkedés. Érzem, hogy mindez helytelen, aránytalan és igazságtalan. Magamon is látom, hogy az ember tényleg egy önző, éhes húsdarab, miképp a hernyó, telhetetlen, mindig előre mászik és harap. Képtelen vagyok megállítani az agresszív folyamatokat. Valami fék mindig hiányzik, a haragom előtt mindig zöld a lámpa, akadálytalanul rohan tovább. Vezetem az autót, az anyám ül benne, vele is ordítok. Nem beszélhetsz így velem, nem beszélhetsz így az anyáddal, nem beszélhetsz így egy nyolcvanéves emberrel. Aztán eltelik negyedóra, én meg kérhetem tiszta szívből a bocsánatot. Ez is előre idegesít. De igen, rohadék szipirtyó, már hogynem beszélhetnék. Bűnösök vagyunk, te is, én is, a férjed is, az én apám, bűnösök a nagyszülők, bűnösök vagyunk mindannyian.

5.1. Nem volt mit tenni

A szüleim jórészt apámék családjának maradék pénzéből, 1960-ban vették meg a házukat. Pontosabban a fiatal pár 1960 kora őszén kapott a férj szüleitől egy kis házat, amit nem sokkal később egy alacsonyabb tetőzetű épületrésszel L-alakúra toldottak, majd hozzáépítettek egy melléképületet, ahhoz még egyet, majd egy újabbat, s az egyre kisebbedő dobozok végén ott áll a budi.

Csinos kis házikó. Az apám építette az anyám bátyjával, a téglagyárból zabrált, használt B-30-as blokktéglákból, a tetejét cserép borítja, felül hatalmas szelőlőzőablak gondoskodik a folyamatos levegőcseréről. Belül pedig úgy oldották meg, hogy az ülésre szolgáló faszerkezet a rögzítő bilincs feloldása után a lábtartó deszkákkal együtt egyben kihúzható, síneken gördül az egész, mint egy nagy Ikea-fiók, egyetlen ember eltávolíthatja a megtelt gödör fölül, és már hordhatja is nap-hosszat a kertbe a billenékeny vastalicskával az évek alatt felgyült családi összefekáliát.

Ezt az alapstruktúrát különböző leleményes egyedi megoldások egészítik ki tökéletessé. Egy nagyobb benzintölcsér és bő felméternyi merev műanyag cső beépítése nyomán a házikó kívülről vizeldeként is használható, a falba applikált kardántengely-darabra akasztva kitűnően hozzáférhető a szükséges papírhengerek, a két téglá közti résbe befutó hatalmas belső fari gli pedig biztosan megóv attól, hogy a kíváncsi labrador dogod közben minduntalan rád törje az ajtót.

Az árnyékszék igazi dísze azonban maga a bejárat. Jókora, alaposan olajozott zsanérokon fordul az ajtószárny, mindig akadálytalanul nyílik meg, s ez adott alkalommal praktikus értelemben is felettébb szükséges lehet. Mindemellett nagyon szép is. A festése réges-rég lekopott, az esők, a szél meg a nap az évek során csontfehérre szívták, de jól látható, hogy annak idején nem ajtólapnak készült a deszka, apró, míves kazettákból róttá össze gondosan egy régi mester, s aztán a két nagyobb darabot apám utólag illesztette rá a könnyű, csak belülről látható, fényes alumíniumkeretre.

Az elemek eredetileg egy nagy szekrény részei voltak. A szekrényt a nagyapám, anyám apja, rendőr főhadnagy jutalmul kapta, afféle tárgyi prémiumként azért, mert 1944 júniusának végén, esküjének megfelelően, hivatásul választott rendfenntartói munkája integráns részeként, nem volt mit tenni: hatékonyan segítékezett abban, hogy vonatra rakják a város és a környék zsidóit. Egyedül tolt

baza a zsidó javak rá eső részét egy nyikorgó kézikocsival azon a régi nyáron, a Belvárostól egészen Jamináig. Meglepetésnek szánta a nagy és szép szekrényt, úgy gondolta, örül majd neki a család, nagyanyám így mesélte.

Sokáig húzták-vonták ide-oda a szülői házban, sehogyan sem találták meg a helyét. Túlságosan nagy volt, homályosak maradtak a célok, amelyeknek új környezetében is megfelelhettek volna, meg hát az arányaiban, a küllemében, a különös díszekben is ott feszült folyvást valami leküzdhetetlenül rossz emlékü, baljós és idegen. Kikerült a nyári konyhába, onnan a szerszámokkamrába, aztán a padlásra, végül a nagyszülők halála után a nagybátyámék nekünk adták a megmaradt darabokat, átcipelték hozzánk, tüzeljük el, mert akkor mi még fával fűtöttünk.

Apám sohasem kommentálta felesége családjának ezt a nem is olyan régről ismert történetét. Őt nem érdekli a részletesebb múlt, számára a budiajtó csak egy jól felhasznált, kettős deszkadarab. Parasztok voltak, tanyán laktak, kevésbé érintette őket a történelem, mint a városba költözött társaikat, mindig is így vélekedtem. De amikor látta a Schindler listáját, az újra szóba kerülő budiajtóról legutóbb neki is eszébe jutott valami.

Annak idején teljesen önellátó volt a család, boltban nem is vettek soha mást, csak gyufát, sőt meg petróleumot. Ha bementek a városba, a templomba igyekeztek, vásár volt, vagy el kellett intézni valamit a hivatalban, akkor se nagyon adtak ki pénzt élelmiszerre, szerszámra. Egyetlen városi családot ismertek közelebről: azét a zsidó kiskereskedőt, akinél a petróleumot, a sót és a gyufát vásárolták havonta. Nagy család, többen voltak még apáméknál is, a férfiak szükségükön kívül kerülgették egymást, a gyerekek eljátszottak az udvaron, az anyák viszont szinte barátnők lettek, nagyon megszerették egymást, a tót parasztasszony meg a zsidó szatócs felesége.

Amikor eljöttek a zavaros idők, mindenki ismerte a kötelező forgatókönyvet a falragaszokról, a tanyasi iskolába is eljutottak a sűrűn nyomott plakátok, a szatócs felesége maga mellé vette a legkisebb gyermeket, egy gyönyörű, fekete hajjú kislányt, befogatott és kikocsizott a tanyára. Köszöntek, leültek, vizsgálgatták a tavaszi tornácról a lábasjósággal teli, gazdag és tiszta parasztudvart, nagyokat nevettek, aztán a vendég óvatosan előhozakodott a kérésével.

Nekik nemsokára el kell innen menniük. Nem tudják, mi lesz, hová mennek, hová viszik őket, és mennyi időre, beszélnek az emberek mindenfélét. Ők a férjével úgy döntöttek, a kisleánynak mindenképpen korai lenne még az út. A többi lány már idősebb, a fiúk erősek, de Ráhel még kicsi. Csak ezt az egyet. A legkisebbemet. Nem fogadnák-e be, Mária? Itt jó helye lenne, biztos vagyok benne. Elvész a többi közt, olyan, mint ők, észre sem veszik. Fizetnék is érte, ha meg nem sértem. És visszajövünk érte, amint csak lehet. Vigyáznak rá addig, ugye?

A nagyanyám gondolkodás nélkül nemet mondott. Nézte az asszonyt, sírt, kínjában nevetett, ölelte, és kimondta a nemet. Nem volt mit tenni, te is megértheted, fiam. Lelővik, aki zsidót rejteget, tudta mindenki, ki volt hirdetve. Jaj, ne kérjen tőlem ilyet, kedves Sárrikám. Mi lenne akkor a gyerekeimmel? Nekem rájuk kell vigyáznom. Mi mást mondhatnak magának, édes Sárrikám. Jaj, Istenem, drága Sárrikám!

Június végén elvitték a zsidókat. Ki tudja, Sára asszonyt és legkisebb lányát, Ráhelt, eljövendő, soha fel nem nőtt mostoha-nagynénémet talán épp az anyai nagyapám lökdöste be vagy segítette föl a vagonba. És aztán hazacipelte a házába a legnagyobb szekrényüket, talán épp az övékét. Szeptember közepén szétbombázták a várost az amerikaiak. Anyámék családja az apámék tanyájára menekült a Liberátorok elől. Októberben pedig megjöttek az oroszok.

A kétezzer-kétszáz helyi zsidó ember közül a következő őszön alig négyszázan tértek haza. Néhány éven belül pedig majd mind elköltözött. A szatócs családját senki nem látta többé. Az új rendszer elvette az apámék földjeit, anyám apja soha többé nem kapott munkát. Bűneikből és hibáikból, gyengeségeikből és mulasztásaikból csak két női név maradt, meg egy kettős osztatú, kopott budi-ajtó. Alig venni észre.

Harmincöt éve kosárlabdázom. Gimnáziumi csapat, megye kettő, megye egy, NB II., aztán meg a lassú levezetés, heti három, heti kettő, heti egy alkalom, két teljes óra egy asszimétrikus tornacsarnokban. Az utolsó fél évben lassú, veszélyesnek tűnő, fényes villogás a szememben, ütemesen csillog a periféria. Oldalra nézel, eltűnik. Előre nézel, visszajön. Kemény a fény, majdnem üt. Aztán meg elhal. Ülsz az öltözőben. Mindenki vicceket mesél, zuhanyozik. Csak kuporogsz ott, egyedül. Azt hiszik, megöregedtél, igaz is lehet. Villog, csillog, vibrál az egész, a ritmus üteme egyenletes, de megmagyarázhatatlan. Nem a szív, nem a légzés, nem a kosárlabda ősi szinkó-

pája. Hanem micsoda. Nem lehet megmondani. A zuhany alatt sem múlik el. Hazafelé sem. Otthon lassan megiszol egy sört. Aztán valahogy mégis eltűnik, elhalványul, nem is érted, miről beszéltél, nem érted, mi volt. Semmi, alighanem. De aztán visszatér.

Másik este, másik sör, révedezel, esténként jólesik a szedálás. BL-mecscset nézel, részesülsz Európából, ha talán nincs is már. Mindenki által ismert nevek, boldog-boldogtalan ezt nézi, nemzetek fölötti a kohézió: ez az illúzió. A saját félpályán csak a kapus ténfereg. Kemény harcok folynak a tizenhatos körül. Voltaképpen nem történik semmi, semmi statisztikázható. Mégis élvezetes a meccs. Nagyon érthetsz hozzá, ha képes vagy meglátni. Nagyon. Iszol még egy kortyot. Jobb kézzel emeled az asztalkáról az üveget. És csak ekkor veszed észre, az egész tested görcsben van. Percek óta görcsben. Az izmok már el is fáradtak, a fáradtsággal jeleznek. A végén még izomlázad lesz, izomlázat kapsz egy ültő helyedben, felhalmozódik a tejsav, szakadhatnak az izomrostok, egyformán fáj, mindegy. A szedálás alatt ott rejtőzik a feszülés, parazita izomgörcs, észre se vetted. Próbálsz leállítani. Mozgatod, amit lehet. Jobb lesz. Aztán észreveszed, újra feszülsz. Elengeted. Iszol. Újra feszülsz. Talán egy füles fotelt kellene venni az Ikeából, Strandmon, Skiftebo zöld, 59.990 HUF. Vagy valami delikátot a Vateráról, abban talán jobb lenne. És vége a meccsnek. Fáj a vállad. Alig van már reggelig időd, hogy ne fájjon.

1997 nyara óta egy Coaxil nevű antidepresszánszon élek, hatóanyaga ti-aneptine, 12,5 mg draszté, napi három tablettát. Vannak, akik nem hiszik el, hogy a depressziót gyógyítani lehet a központi idegrendszerre ható szerekkel. Nehogy már pusztán vegytan legyen az a híres lélek. Hogyan is lehetne. Szerintem remek a gyógyszer. Szeretem. Azt viszont nem lehet tudni, hogy ez a gyógyszer két évtizednyi szedés után, mit okoz a központi idegrendszerben, mit okozott az enyémben, okozott-e valamit. Emeli a szerotonin-szintet. Meg a dopamint. Vannak-e tartós tünetek? Lehetnek-e? S vajon mi-félék? Senki nem tudja. Vagy csak nincsen híradás arról, ami pedig már van.

És talán van, talán lehet az egésznek valamiféle nyelvi előprogramozása. Előre beleírod magadba a betegségedet, beleírod magadat a betegségedbe. *Jaj, ne legyél már ennyire hülye, agytumort kapok tőled, bazmeg!* Ezt talán nem kellett volna annyiszor mondanom. Anyám is ideges típus, az anyja is az volt, két nő, aki előbb üt, csak utána kérdez: megörökölhettek tőlük a

vehemens géneket meg a szociokulturális környezetüket. De a szavakra jobban vigyázhattam volna. Nagyanyám szerint nem volt szabad pofont adni: a gyermek arca az Istené. Anyám is hisz ebben. Most hetvenkilenc éves, az anyja hetvennégy évesen halt meg. Mégis az anyja, pedig a lány már idősebb nála. Tőlük tanultam a tumort. Nem ártott volna némi kritika.

Bizonyára van egy gyönyörű 18. századi angol esszé arról, hogy amikor egy angol nem túl kellemesként jellemez egy traumatikus, szörnyű vagy kifejezetten iszonyatos élményt, kultúrája azon szabályának igyekszik megfelelni, hogy semmiről nem illik őszintén beszélni. Am közben csendben nevetni is tud magán, amiért eleget tesz a szabálynak. Bármikor hajlandók parodizálni önmagukat. Minden understatement, minden alulfogalmazás finom vicc az angolságról.

Az én orvosaim, talán épp angolos stílusuk miatt, hasonlóan viselkedtek. Am az ő nem-őszinteségükből elsőre hiányzott a nevetés, a paródia, a vicc. Nagyon is törekedtek az őszinteségre. Pontosan el akarták mondani nekem, hogy mi a helyzet. Visszavonultak jól bejáratott szaknyelvük erődítményei mögé, s onnan tájékoztattak például arról, hogy a daganatom jó vagy rossz indulatú-e. A rosszindulatú (malignus) daganat képes áttéteket képezni a test más, távolabbi területein is. A jóindulatú (benignus) nem tudja ezt megtenni, de képes az átszűrődésre: megfertőzheti a közeli helyeket. Van azonban olyan rosszindulatú daganat, amely nem képez áttétet, és van áttétet képző jóindulatú daganat is. Arról nem is beszélve, hogy olykor a rosszindulatú daganat is átszűrődhet, a jóindulatú viszont néha nem. Ezért aztán, legalábbis az orvosoknak a betegekhez szóló élőbeszédében, kialakultak a félig rosszindulatú (semimalignus) és félig jóindulatú (semibenignus) kifejezések is, amik (mindkettőt szokás átmeneti malignitásúnak avagy lokálisan agresszívnek fordítani) végképp összezavartak, ezért aztán, gyanakvóan és rettegve, több őszinteséget és nagyobb pontosságot kértem.

Hamar kiderült, hogy az őszinteség alapja a felhasznált szavak pontossága. A szó jelentése: a használata. A szótár a szavak használatának kivonata: mesterséges zanza. A szaknyelvek azonban olyan szavakat kívánnak fel a használatra, amelyek a precíz definícióra épülnek. Nem a bevett használatot rögzítik, hanem megpróbálják azt előírni. Malignus, benignus, semimalignus, semibenignus, átmeneti malignitású, lokálisan agresszív. A valóság azonban bonyolult, bonyolultabb, mint a szavak alakuló rendszere, a

két szisztémát lehetetlen egymással fedésbe hozni, a dolgok megnevezése, szaknyelv használata esetében is, pontatlan. Pedig épp a pontosság lenne az őszinteség alapja. Vagy ehhez a pontossághoz képest lehetne aztán nem-őszintének lenni. Az alulfogalmazás alapja a precíz jelentés. Az understatement titka a hibátlan szemiotika. Ezzel pedig nem rendelkezünk. Well, it is slightly below the expected standard. A hibátlan szemiotika egy picikét mintha várakozáson alul teljesítene.

Ebben a különös nyelvi helyzetben, nyelvi – mondjuk így: – utóprogramozásban végül az lett a megoldás, hogy az orvosok, a kedvemért, előléptek szakmai erődítményük falai mögül, és elkezdték használni azt a magyar nyelvet, amelynek a szavait és fogalmait réges-rég gömbölyűre koptatta a használat. Ez végre működik. És néha azt éreztem, hogy ezekből a hozzám butított mondatokból egyáltalán nem hiányzik az alulfogalmazás, amit magyarul néha lehetetlennek látok. Pontosak voltak ezek a kijelentések, precízek az állítások, tűpontosan vonatkoztak a tárgyra, a testemre. Mégis lett egy nyugtalanító érzésem, hogy a kifejezendő dolgot az elvárható nem-őszinteség megfelelő mértéke *alatt* fejezik ki. Vicc, paródia, nevetés nem volt. De volt talán egy halvány – együttérző és integratív – mosoly.

Édes öregem. Azt hiszem, rosszindulatú lehet az agyi elváltozásod. Rosszindulatú, de ha szerencséd van, akkor azok közül a legjobb indulatú. Jól reagál a sugárzásra, jól reagál a kemóra, jól reagál a legújabb molekuláris cuccokra. Mindenre jól reagál. Vagy legföljebb majd megműtelek még egyszer.

És talán akkor sem kellett volna öntelt módon hangoskodnom, amikor egy irodalmi beszélgetésen az orvosi kar civilben idegsebész dékánhelyetese hozzászólt a nyilvános szövegértelmezéshez. *Ja, én meg majd agyakat műtök helyted a hétvégén, köcsög.* Nem bírtam magamba fojtani. Volt némi nevetés a közelben. Tetszett nekik a morgásom. Szabad a véleménynyilvánítás. Ius murmurandi. Elégedett is lehetnék magammal akár. Aztán elbizonytalanodom. Talán mégsem kellett volna így replikáznom.

És aztán: 2015. február 10., kedd, Szeged, Egyetem u. 2-4., BTK, Sík Sándor terem, nagy társaság, régi magyar irodalmi szeánsz, negyed hét körül – teljes filmszakadás. Az óra elejére talán emlékszem. Keres-éri Köleséri Sámuel és a korai európai felvilágosodás. Közben talán tényleg villogott egy régi, zárlatos neoncső. Se előtte, se utána semmi. Kiesett két nap. Utólag a

legfontosabb szemtanúktól tájékozodom. Grand mal epileptica vagy talán status epilepticus oka egyelőre ismeretlen – efféléket vélek hallani, ki tudja, hol, lassú a tudati feltisztulás. A rohamot állítólag előre meg lehet érezni. Ha megérezed, az az aura. Állítólag csodálatos érzés, mennyei eufória.

A közvélekedés szerint a zombi vélhetően az afro-karibi vudu hit egyik hiedelméből az euro-atlanti kultúrkörbe átszármazott fantáziaalak. Eredetileg a zombik olyan halottak, akiket egy hatalmas mágus élesztett fel, hogy neki szolgáljanak. Élőhalottak, vagyis egykor meghalt, magasabb rendű idegi funkcióikat általában elvesztő, állati szintre süllyedt, holttest voltak el-lenére mozgó és tevékenykedő, felbomlásban lévő lények, ijesztő és nagy tömegben mozgó szörnyetegek. Az én magyarázatom egyszerűbb. Grand mal. A beteg ember elvágódik, felordít, nem lélegzik. Ráng a teste, habzik a szája, megsebzí magát, maga alá ürít. Múló a tudatzavara, ködös az ébredése, lassú a feltisztulása. Nem emlékszik a rohamra. Előtte, utána semmi. Az epilepsziás roham sokkoló esemény. A test tudat nélkül is létezik. Ráng, sebez, ürít. Nagy ritkán feláll, mozog. Üres a tekintete. Elszabadul. Az ember az élőhalottak történeteivel oldja ezt a traumát.

(Klinikai zárójelentés, Neurológiai Klinika, 2015. 02. 11., Anamnézis) SBO érintésével sürgősséggel került felvételre élete első végtagrángatózással társuló eszméletvesztéses rosszullétet követően. Oda OMSZ szállította. A rendelkezésre álló információ szerint oktatás közben lett rosszul: kb. 1,5–2 percig tartó, egész testre kiterjedő végtagrángatózással társuló eszméletvesztéssel járó rosszulléte zajlott, mely során vizeletét elengedte, székletét tartotta. A rosszullétet követően tenebrosus volt, majd még 3 alkalommal volt hasonló rosszulléte az SBO-ra érkezéséig. Hozzátartozók elmondása szerint reggel óta általános rosszullétre panaszkodott. Korábban hasonló rosszulléte nem volt. Felvételkor testszerte jelentkező izomfájdalmon, általános rossz közérzeten felül más panaszt nem említ.

„LEGYEN, MONDJUK, LOVAS SZEKÉR”

SZILASI LÁSZLÓ VÁLASZOL LÁNG ZSOLT
KÉRDÉSEIRE

A legutóbb megjelent Amíg másokkal voltunk című kötetedben ott van három kisregény: Babits, Jókai és Bessenyei életük egy-egy szakaszáról mesélnek. Amikor a jókais részt olvastam, az ő erdélyi útjáról, meg voltam győződve, hogy a helyszínen dokumentálódta – erre kiderült, nem vagy egy nagy utazó, vannak helyek, ahol soha nem jártál. Milyen mértékben szól rólad ez a könyv, mennyire van a te életed benne ezekben a kisregényekben?

Annak idején történelem szakos is voltam az egyetemen (alig bírtam leadni, mert ahhoz előbb át kellett mennem az első szigorlaton), és annyit mindenképpen megtanultam Collingwood professzortól, hogy – mivel az időutazás egyelőre nem kivitelezhető – a történetírás gyakorlata a ránk maradt források értelmezésén alapul. A történetírás nyelvi alakulat, amely korábbi, nem feltétlenül történetírói célú szövegek továbbírása által áll elő. Ez íróként is biztató nekem. Soha nem idegenkedtem attól, hogy bizonyos esetekben korábbi szövegek újraírása által találjam meg saját mondataimat. Meg lehet nézni a *Detonátát*. De ez a másik is egy járható út. (Az irodalomban sokkal több út járható, mint gondolnánk. És hát, persze: sokkal kevesebb.) Mészöly Miklós is ezt tette Polcz Alaine mondataival *Pontos történetek útközben* című könyvében. Én másféle szövegeket használtam. Róna Judit szuper Babits-monográfiáit, Gálos Rezső pozitivista Bessenyei-életrajzát, Jókai feljegyzéseit erdélyi útjairól. Ezek módszeres (rövidítésekkel, áthelyezésekkel és betoldásokkal járó) átírása utazásszerű tapasztalatokkal járt számomra. Igenis: jártam a századfordulós Szegeden, a 19. század közepi Tardonán vagy a 18. század végi Pusztakovácsiban. De aztán ennek is vége lesz egyszer: azt remélem, a halálon túli életben az Úristen megengedi majd nekünk az ismert és ismeretlen világokban az időutazást. Az irodalomban pedig többek között az is csodálatos, hogy bármihez méz általa igazán közel, majdnem mindig megtalálok benne magadat. Babits 1906–1907 körül a rekonstrukciós városban: úgy keresi a feladatát, hogy közben

ipari mennyiségben javítja a latindolgozatokat. A bujdosó Jókai 1850-ben: nem csinál semmit, de végiggondolja az életművét, már csak le kell jegyeznie. Bessenyei teleírja a nyomtatás közegét helyettesítő lerakatait: közben lassan eljut a *Tariménes* című regényhez. Nem tudom, mennyire van benne ezekben a történetekben az én életem. Azt hiszem, ez a könyv elsősorban nem rólam szól. Abban azonban bizonyos vagyok, hogy az életben végzett tevékenységeinknek előbb vagy utóbb át kell hajolniuk a művészetbe. Jó, ha így történik, jó lenne.

Az irodalom tanára vagy a szegedi bölcsészkaron: vajon úgy történt, hogy a regényeid ebből a tevékenységből való áthajlásnak nevezhetők?

Babits végzettségét tekintve középiskolai tanár volt. Jókai újságíró-féleség (gyönyörű feleséggel). Bessenyei meg filozófus, vagy valami afféle. Ők ezekből a tevékenységekből hajoltak át az irodalomba. Az áthajlás előtt azonban maga a tevékenység megváltozik, nem önmagaként hajlik át. Az én regényeim irodalomtörténeti munkáim után és közben jöttek létre. Nagyon szeretem az egyetemi munkámat: hivatásomnak tekintem, és még pénzt is adnak érte. De az én irodalmi szövegeim nem az irodalomtörténet-írásból jöttek létre, nem az hajlott át. Hanem talán inkább abból a történetképzési gyakorlatból, ami az irodalomtörténet-írást általában is jellemzi. Összegyűjtöd az anyagodat. Kérdéseid által megpróbálsz megismerni. Kósza történetek által tényeket képezel az adatokból. Aztán egységesítesz (nem tudsz nem-egységesíteni), és megírod a történetedet. A Magyar Irodalom Történetei? Akkor is egy van belőlük, ha direkte többet írsz: mindig már kevesebb a többnél. Amikor azonban megírtam az eddigi legnagyobb régimagyaros munkámat (Balassi verseinek utóélete 1594 és 1632 között: ehhez értettem), egyfelől arra jutottam, hogy bármit is tettem bele ebbe a könyvbe, az én dolgaimnál sohasem lesz benne több. Inkább kevesebb. És aztán az egész nagyon hamar el is múlik. A tudomány művelése nem gazdaságos dolog. Másfelől pedig az a helyzet, hogy az irodalomtörténet-írás mindig egy nyelvet használ. Nem többet, csak egyet. Általában mások nyelvét. Egy bizonyos módszertani nyelven keresztül nézi az irodalmat. Azon keresztül értelmezi. Újratermeli az eredményeket. Az ember annak idején nem akart megszületni. Később majd meghalni nem akar. Nem kívántam efféle tevékenységgel tölteni az életem. Legyen másra is idő. Más-hová helyeztem át üdvösségem tétjeit. Némi gondolkodás után nekifogtam a *Szentek hárfája* megírásának. A két ünnep között jártunk, talán még hó is esett.

Az irodalom tanárát a módszertani nyelv hozzásegíti, hogy mondandóját megértsék a diákjai. A szépíró viszont csak akkor tudja megértetni magát, saját érzéseit, gondolatait, ha nyelvet talál hozzá, egyedi nyelvet, ugyanakkor mérlegelnie kell, mennyire legyen egyedi ez a nyelv. Emlékszem, a Szentek hárfája kritikusai szinte valamennyien beleakadtak a regény nyelvébe, ki ezért, ki azért. A harmadik hídról író Károlyi Csaba pedig kiemelte, mennyivel értetőbb, tisztább szerkezetű. Kell-e valamilyen kompromisszumot kötnöd, amikor regényt írsz?

A nyelvi kompromisszum esetemben állandó. Belépsz a nyelvbe, és máris veszélyben vagy. Állsz az ajtó előtt az érzéseiddel, a gondolataiddal meg a testeddel, óvatosan kopogsz. Ki az? – kérdezik odabentről. Erre vagy azt válaszolod, hogy én (A = A, ami, ugyebár, tautológia, és nem is mond semmit, hiszen bárki mondhatja), vagy azt, ami a neved, a munkád, a társadalmi pozíciód (A = B, ami pedig arcrongálás, arcpusztítás, arctalanítás: nem akarhatod ezt). Egyedül is használatos anti-wittgensteiniánus magánnyelv szerencsére nincs, a nyelvi potméter viszont bátran tologatható. Az egyik végén, mondjuk, az *Ókontri* áll, üvegtisztán áttetsző nyelvével, a másikon, mondjuk, a *Finnegan's Wake*, érthetetlen megfogalmazásmódjaival. Köztük szeretnék berendezkedni. Köztük állok, de nem középen. Az arany út ebben az esetben nem középpütt vezet. Hanem hol erre, hol arra. A rendszerváltás után volt boldog tíz év, amikor még nem támadtak fel a műfajok, minden csak szöveg volt, Garaczi-féle harcos kajovákkal. Aztán a műfajok, részben piaci okokból, újra megjelentek, s hirtelen az lett a parancs, hogy a munka egészében legyen a nyelv (Oravecz vagy Joyce módjára, de mindenképpen:) ugyanolyan. Ezenfelül pedig a műfaj legyen regény. Hosszú munka, ugyanazon a nyelven. Eleje, közepé, vége: mindvégig egyforma, legyen benne egység. Szerintem ez mára kissé unalmas lett. Hogyan kezdődik. Mi a vége. A belívet néha el se olvasom, várhatólag az is ugyanolyan. Kevés új megismerési eredmény, ráadásul megérteni is nehéz. Nem sok nyelv bírja kétezer oldalon, talán a Nádas Péteré. A megoldás vagy az lehet, hogy előállítasz egy termelékeny nyelvet, Borbély Szilárd pl. a 18. századi grammatikába illesztette a 21. századi lexikát, vagy pedig megpróbálsz a műfajt vagy a nyelved jellegét megváltoztatni, egységét megbillenteni, eltörölni. *Szentek hárfája*, *A harmadik híd*, *Amíg másokkal voltunk*: utólag úgy látom, hogy műfaji döntéseim a kisregény felé vezettek. Az új, egyelőre *Luther kutyái* című regényem pedig egyfelől továbbviszi ezt a műfaji aprózódást, másfelől pedig olyan szöveget kíván létrehozni, amelyben változékony a nyelvi anyag, különböző stílusú és idejű szövegek keverednek

benne. Parti Nagy Lajos régen írt valami olyasmit, hogy: Nézd, bazmeg, őzikék! Remek prózai mondat, akkoriban regiszterkeverésnek nevezték az effélét. Ez az igazság, ez a módszer talán ma is applikálható. Nehogy már (bazmeg) ne olvassák el a közepét.

Említetted, amikor a Szentek hárfáját elkezdted, a két ünnep között történt, és épp esni kezdett a hó. A harmadik hídbiz rögtön csatolok egy érettségi találkozót, valóságosat, vélhetőleg az ösztönözte a nekilendülést. Az Amíg másokkal voltunk esetében azt szűrtem le, hogy az írói nyelv, vagy nevezzem inkább módszernek, indított el, de persze ott is sejteni érzelmi, hangulati hullámokat, amelyek az írás nyílt vizére sodortak. Van valamilyen öszenézise (alaptörténete, traumája) a te íráságnak?

Nagyon fontos a zöldmunka: a bor minősége jórészt azon múlik, hogy mit gyűjtöttek be, hogy hogyan tevékenykedtek a termőterületen. Az írásban az anyaggyűjtés után azonban mindenképpen van egy olyan szakasz, amikor mindent el kell felejteni. El kell felejteni az anyagodat. Engedni kell, hogy leszálljon mélyre. Onnan kellene aztán felemelni. Ezt a munkát mindig más indítja el, más impulzus, többnyire váratlanul. Amikor a Zalaegerszeg Koplárovcics Béla góljával legyőzte a BL-ben a Manchestert, Bozsik edző azt mondta, hogy nagyon nagy szerencsénk volt – de igen sokat dolgoztak azért, hogy ekkora szerencsénk lehessen. Szerintem is ez a helyzet. Az ihlet, ha létezik, nagyon kemény előkészületek után jön el. A *Szentek hárfája* írása akkor kezdődött el, amikor az öcsémtől kaptam karácsonyra egy képeslapos könyvet a régi Békéscsabáról. Útöttek azok a képek, akár a féltégla, alaposan előkészültem rá, hogy igazán megüthessenek. Elindították az írásfolyamatot, végigvittek rajta, eljuttattak a végkifejletig, ma is megvan az a kötet. *A harmadik híd* valóban egy érettségi találkozóval indul, azt az érettségi találkozót azonban kitaláltam magamnak előre, és amikor eljött a valóságban, el is mondtam a régi osztálytársaimnak, hogy nyugi, a könyvben szereplő esemény előrevetett kitaláció. Az esemény fikatív. Minden utólag létrejövő esetleges hasonlóság ellenére. A kitalációt pedig az indította el, hogy a Múzeum előtt egyszer csak megpillantottam a hőseimet. A Belvárosi Híd alatt masíroztak át lassan a Roosevelti tér felé. Háttal álltak nekem, de tudtam, hogy ők azok. *Az Amíg másokkal voltunk* esetében pedig az indította el a folyamatokat, hogy advent idején egyszer világosan láttam magam előtt a fiatal Babitsot, ahogy az Egyetemi Könyvtár helyén hajdan állt csónakázótó partján ácsorog. Megvolt a kép, meg kellett értenem. És aztán jött még két ember, két kép, hogy visszavehessek a túlságosan happy endingből. És hát igen: írás esetén legjobb, ha az ember

Visegrádra távozik. Nagy ott a csend. Bizonyos értelemben meglepésemre szolgál, hogy emigrációba indulásakor Márai is ott rejtette el naplója elkészült részeit. Vajon kinél, hol lehet ma az a ház, vagy eszme.

De honnan való benned az „íróság”? Miért éppen írsz, és mondjuk nem festesz? A Szentek hárfájánál említéd, alaposan előkészültél rá, hogy amikor eléd került az a bizonyos fotóalbum, beinduljon az írás. Többször is utalsz a készülődés fázisaira. (Én azt is a készülődéshez számítom, hogy a kilencvenes években Kanetti Norbert álnév alatt közöltél.) Úgy sejtem, volt valamilyen alapélményed, ami az íróság felé terelt. Vagy megfontolt elhatározás következménye? Mindkét eset érdekes. Your first shock?, ahogy a Mezzo tévében tudakolják híres zenészekről, mi indította el őket a zenei pályán.

1966-ban, két és fél éves koromban, agyhártyagyulladás kaptam. Ez akkoriban halálos betegségnek számított. Én azonban túléltem, teljesen egészségesen: állapotom kristálytiszt, ez a szerkezet szerepelt a zárójelentésben. A következő évek jórészt azzal teltek, hogy a hozzám közelálló emberek állandóan felgyógyulásom csoda-jellegét hangsúlyozták. Csoda, hogy ép maradtál, édes fiam. Ekkora betegség után. Csoda. Én meg azon dolgoztam, hogy újra meg újra megerősítsem ezen csoda maradandó és stabil jelenlétét. Úgy nézhettem ki, mint egy nagyon szomorú gyermek-figura, valamelyik iszonyatos Móra-novellából. *Körtemuzsika*: sokkal jobb, erősebb lenne a mai magyar kultúra, ha annak idején nem az ő életműve lett volna a prózai kötelező olvasmányok alapmózzanata. Megtanultam írni, megtanultam olvasni (ebben a sorrendben), csodámra jártak az első osztályban. Az első regényemet negyedikes korom körül írtam. Egyszerre olvastam Karl Maytól *Az Ezüst-tó kincsét* és Robert Louis Stevensontól *A fekete nyúl* című regényt (Delfin-könyvek: csodálatos volt az a sorozat). A saját munkám abból állt, hogy összeolvastottam ezt a két remek művet. Beírtam a kezemmel az egészet egy határidőnaplóba. És aztán körbehorodtam a könyvemet, mint a véres kardot. Nagy volt a sikerem, kész csoda. Úgy találtam, hogy csodáim stabil és maradandó jellegét az általam készített szépirodalmi műalkotások tudják a leghatározottabban megerősíteni. Írj, és akkor a többiek azt fogják gondolni rólad, hogy tényleg nagyon okos vagy. Az agyhártyagyulladás volt az én első sokkom. Az íróság pedig a biztonsági utókezelés. És aztán, ha szerencsém van, vagy ha megáld az Isten, néha ezt az egészet elfelejtem, és nem marad más az írásból, csak az öröm, a játék, meg az a nagyon szigorú építkezés, ami talán (ha szabad *eztet* a kifejezést használnom, © Kukorelly) a szabadság maga.

A harmadik hídban különösen, de valamennyi könyvedben mintha a csoda elporladna a valóság érintésétől. Közben meg egyre több valóságot engedsz be az absztrakció világába. Mégsem válik reménytelenné a dolog, mert a valóság érzékeltetésének absztrakciójában megvillan valami örök csoda. A hamarosan megjelenő könyved saját agyműtétéről szól. Az Utazás a koponyám körül mennyire volt előtted modell, vagy mennyire akadály?

Azt hiszem, én azt gondolom, hogy csodák vannak, de emberek által jönnek létre, s ennyiben épp a valóság érintése hozza őket létre. Készen kell lennünk a csodákra, arra tehát, hogy néha, nagy ritkán, talán csak egyszer az életben csodát, csodákat hozzunk létre. Ennyiben tehát a valóság beengedése az absztrakció világába számomra egyáltalán nem reménytelen dolog: éppen hogy ok a reményre, állandó ok az örök csodákra. Az, hogy felgyógyultam az agydaganatomból, alighanem csodának tekinthető. A folyamatot, közelről nézve, az hozta létre, hogy az idegsebész, az onkológus és a neurológus egyenként és együttműködésükben is megalkották azt a számomra áttekinthetetlen bonyolultságot, amiben megnyilvánulhatott (különböző szótárakban:) a Szerencse, a Sors vagy Isten akarata – már ha van nekik ilyenjük. A kórházi lábadozás alatt felváltva olvastam két könyvet. Az egyik a *Moby Dick* volt, a teljes változat. Arra jöttem rá, hogy Melville könyve nem leírja a bálnát, tökéletesen, hanem hogy a bálna az, ami meg van róla írva abban a regényben. A másik könyv az *Utazás* volt. Aggasztóan tökéletes munka. Vannak olyan könyvek, amelyek kialakították a saját műfajukat. Megírni a túlvilágot? Elad lélek ördögnek? Diák megöl öregasszony, aztán sokáig kínlód? Agydaganat? Sem tematikailag, sem nyelvi- leg nem érdemes bemerészkedni ezekre a területekre. A modell és az akadály szembeállítására azonban feloldódik a retorikában. Az imitáció (magyarul: követés) elmélete szerint a modellnek tekintett korábbi szövegek annyiban akadályok, hogy túl kell rajtuk jutni, felül kell őket múlni, meg kell őket haladni. A követőnek erre kell törekednie. Lehet, hogy nem fog menni. De legyen ez a vezető hipotézis. Hátha. Különböznek a tények. Különböznek a nyelvek. A legfontosabb konkrét különbség pedig számomra az talán, hogy Karinthy Frigyes mindvégig ébren volt a nagy Herbert Olivecrona műtéti beavatkozása során. Mindvégig tudatánál volt. Az én emlék-együttesem elején, közepén és végén azonban hatalmas lyuk tátong. Nem voltam jelen. Szeretnék hangot adni ezeknek a hiányoknak is. Hova lehet belátni ott.

Károlyi Csaba az Élet és Irodalomban megjelent interjújában azt kérdezte tőled, hogy mennyire segít vagy akadályoz az írói munkádban, hogy hívő ember vagy. Te erre azt válaszoltad, hogy a világteremtés az írói célod, és ebben

segít. Az akadályoztatásról nem mondtál semmit. Nem gondolkoztál azon, mire gondolhatott Csaba, mi módon lehetne gátló az istenhit? De akkor már én is megkérdézem, mi akadályoz az írásban?

Nem tudom, az írói munkát tekintve miben lehetne gátló az istenhit. Az azonban a szemembe ötlött, hogy a kései Esterházy úgy gondolta, nem lesz feltámadás, nem hisz abban, hogy a jelenlegi személyiség-struktúra újra előállhatna. Isten pihentető tenyere nem teremt személyt. Esterházy kétségtelenül istenhívó ember volt, szerzőként, interjú-beszélőként is az, de végül nem tudhatjuk, egészen pontosan sohasem tudhatjuk, hogy az adott esetben az Istenben való hit mit is jelent. Mi a beltartalma, mik a finomságai, Carlo Ginzburg *A sajt és a kukacok* című könyve szépen beszél a hitbéli lehetőségek szinte végtelen számáról. Lehet, hogy van olyan hitfajta, amely hivatásszerűségével minden más tevékenységet kizár. Az enyém nem ilyen. (Az egyik öcsémé, aki adventista lelkész, talán igen.) Engem más dolgok akadályoznak az írásban. Először is: az írás nagy kreativitást igényel, minden könyv más szabályokat követ (például a szabálytalanságokét), ezért sohasem lehetsz biztos benne, hogy a következő munkádat is meg tudod csinálni. Ez engem néha félelemmel tölt el. Többnyire leküzdöm. Másodszor: kevés az idő. Marlon Brando a *Keresztapa* első részének végén világosan meg is mondja Al Pacinónak: nem volt elég az idő. Az idő annyira rövid, hogy ezzel a rövidséggel, ennek a rövidségnek a felháborító voltával már nem is érdemes foglalkozni, tanácsolta egy másik istenhívó író, Ottlik Géza. Szerintem jó ez a tanács. Harmadszor: depressziós vagyok, azt mondják, másfél év alatt magától is elmúlik, csak nem mindenki élne meg azt a másfél évet. Húsz éve szedek egy gyógyszert. Betöltődött, segít, nincsen panaszom. De a valóságos világ meg az én világaim élénk színei mögött mégis ott libeg valami sűrű, nehéz, selyemszerű sötétség. Elnyomott ez a dolog. De bármikor támadhat. Nem kellene belegabalyodnom. Az írás átsegít ezen az akadályon. Filozófiát nem olvasok, de a Szeben vármegyei Resináron született Emil Cioran gondolatai közel állnak hozzám. A világ annyira szörnyűséges hely, hogy bárminek nagyon lehet örülni, ami legalább egy kicsit jó. Művészet, szelíd emberek, utazás – hogy végképp közhelyes legyek.

Megfogott az az előbbi kép, ahogy a Belvárosi hídnál átmasírozó alakokban meglátod leendő könyved szereplőit. De már a cím is, A harmadik híd a jövőt láttatja, egy kéthídú városét. Milyennek látod az irodalom helyzetét tíz, húsz, száz-húsz év múlva? Lesznek még művelői?

Számomra a jelen is megfoghatatlan. Igyekeztem pontos lenni, aztán a szegedi belváros jó részét újraépítették. Nem találsz oda. Akkoriban két híd volt Szegeden, de már elkezdik lassan építeni a harmadikat, pontosan oda, ahová én is terveztem, állítólag lesz mellette egy uszoda, az első uszoda Ószegeden. Megragadhatatlan. Elmozdul. Kicsúszik. Hát még a jövő. Akár olyan kicsike pontocskája is, mint az irodalom helyzete. Nem tudom. Úgy látom, művészeti ágak nem szoktak végleg elmúlni. Lehet, hogy éppen nem műveli senki, de a készletben ott marad. Kitalálták, működött, hátha jó lesz még valamire. Hozzáférhető. Ennyiben tehát lehet, hogy (tíz, húsz, száz-húsz év múlva) az irodalomnak nem lesznek aktuális művelői, de olvasni azért, a régieket, lehet, ki tudja. Jelenleg szügyig járunk az írásbeliségben. A régi barátaimat jórészt azért veszítettem el, mert akkoriban még vonalas telefonjaink se voltak, hívtam a lányt, de gyakorta az apja vette fel, mit akar, fiatalember, a leánka most nem ér rá. Most meg majdnem mindenkinek okos a telefonja. Áll a metró, villamoson, belemenekül, a saját írása által, a magánya elől, a kommunikációba. Ez nem biztató, de okot adhat a reményre. Egyre kevesebb az egy főre jutó munka. Mit fogunk kezdeni a ránk szakadó idővel? Talán Michel Houellebecq-nek lesz igaza: előbb vagy utóbb, de mindenki a saját életrajzát fogja írni egész életében. De az is lehet, hogy a képregény meg az ifjúsági irodalom, a nemes lektúr és a film el fogja törölni a magasirodalomnak még az emlékét is. Mindenesetre: ha lesz még emberi arcuk, csókolom őket. Avagy: az utókor? taknyos csecsemő, örüljön, ha kicserélem a szaros pelenkáját.

Egyszer láttalak a tévében a tanárok ügyéről nyilatkozni egy politikai műsorban. Mennyire vehet részt az író cselekvő módon a jövő alakításában? Beszélhet-e egy-egy pártnak, írhat-e publicisztikát? Kiderülhet róla politikai kötelessége? Vagy ha a könyve mindezt nem cselekszi meg, akkor teljesen mindegy, ő mit csinál?

Igen, azt hiszem, nekem vannak politikai nézeteim. (Valószínűleg bal-liberálisnak nézek ki, és az is vagyok. Másutt, Nyugaton, gondolom, liberál-konzervatív lennék. Tetszenek nekem Roger Scruton nézetei a falkás rókavadászatról meg az angol telefonfülkékről. Itt azonban annyi minden nincsen megoldva, annyi mindent nem beszéltünk még meg, hogy ez – politikai nézetként – szóba sem jöhet. De az bizonyos, hogy esetleges újítások esetén mindig eszembe jut: mi most semmiképpen sem lehetünk okosabban, mint a korábbi évszázadok hagyományteremtő emberei – csak óvatosan.) Ez nem volt mindig így. (Korábban úgy gondoltam, hogy a politikusok bunkók. Én pedig nem akartam bunkó lenni. Még jó bunkó sem.

Véget ért a szocializmus, végre – hallgatói érdekképviselő, DeKon, Pompeji – elmerülhettünk a szakmáinkban. Így maradtunk ki a privatizációból. Aztán kiderült, hogy a görögöknél, az érett társadalmukban, a remek városaikban csak a munkások foglalkoztak az oikosz dolgaival. A szabad ember fölöttük lebegett, intézte a közösség ügyeit.) Bele kell szólnunk. (Hogyan. Tanítóként mindenképpen: a politika tudtommal nincs kitiltva az egyetemről, mindkettő része a másíknak. Tárcáíróként is: a tárca, azt hiszem, szoros értelemben véve nem része mindenestül az írói életművemnek, és nem is kell bennük sokat vartyogni, de szükség esetén ki szabad osztani a rosszcsontokat, hátha. És végül itt vannak a regények: *A harmadik híd* talán mond valamit arról, hogy – a politikai nézeteken túl vagy innen – voltaképpen milyen is lenne a világ.) Szóval, talán csak annyit akarok mondani, hogy tégy a gyűlölet ellen, te rohadék!

Utolsó kérdéssel visszakanyarodnék az elsőhöz, még hozzá az utazás és az írás kapcsolatára, főképp, hogy a szóba hozott Scruton is utal a Foucault-ról írt könyvében arra a felismerésre, hogy egy mű létrejöttében nemcsak az időbeliség a meghatározó, hanem a térbeliség is. Van-e olyan része a világnak, ahova azért utaznál, mert szeretnéd megírni?

John le Carré *Galambok alagútja* című mesebeli könyvéből világos lehet, hogy milyen örületes utazásokat és utánajárásokat igényel egy-egy valószerűnek ható könyv írásának megalapozása. Neki mindenhová el kell mennie. Nekem nem feltétlenül. Korai elbeszéléseim emlékeim másai voltak, a Németh Gáborral közös könyvünk olvasmányélményeken alapult, első regényem Békéscsaba múltjaiban utazott, a második Szeged számomra semleges tereiben, a harmadik a századfordulós Szegeden, Pusztakovácsiban és Tardonán: Szegedet ismerem, Pusztakovácsit csak félig, Tardonán sohasem jártam. A betegségről szóló könyvem pedig jórészt a szegedi klinikákon játszódik, de oda sem azért utaztam el, hogy aztán jó alaposan megírjam. Van még anyagom. De ezek az anyagok persze elfogyhatnak majd. A terekben az a jó, hogy történeteket rejtenek magukban, anyagszerű narratívákat, jól kitapinthatóan. Azt azonban nem tudom, hogy pusztán a megírás érdekében hová utaznék el. Annak idején elolvastam Fernand Braudelnek a mediterráneumról szóló trilógiáját. A mediterrán területek szerinte valahol Villánynál érnek véget, de azt, hogy miképpen él egy ember a Földközi-tenger partján, nem értem. Szívesen leköltöznék egy időre valamelyik volt velencei gyarmatra, lehetőleg ősszel. Ezenfelül teljesen biztos vagyok benne, hogy előző életemben angol voltam. Valamikor 1915 körül szülehettem Sussexben, jó iskolákba jártam, és remek, kalandos életem

volt a II. világháború alatt. Kém lehettem, vagy valami afféle, a háború vége felé alighanem meg is haltam, valahol Észak-Itáliában, angol beteg. Szívesen kidolgoznám ennek az életnek a részleteit egy vidéki birtokon, meg egy londoni legénylakásban, legyen a ház keskeny, magas, nyikorgó falépcső vezessen fel benne a harmadik emeletre. Úgy érzem továbbá, hogy James Fenimore Cooper, műveinek mélabús tökéletessége ellenére, valamit nagyon elrontott a vadnyugat ábrázolásában. *Vadölő, Az utolsó mohikán, Nyomkereső, Bőrharisnya, A préri*: alighanem újra kellene ezeket a regényeket írni, s ennek érdekében örömmel keresztülitaznék (nagyon lassan, John Williams vagy Cormac McCarthy írói modorában) az Amerikai Egyesült Államokon, teszem azt Bostontól egészen Los Angelesig. Legyen, mondjuk, lovas szekér.

Novák Éva

UTÁNA

*„Nem arra emlékszem, hogy
elmentél, arra inkább:
nem tértél vissza.”
(Andrew Motion)*

Néhány évtizede használják csupán a *gyász*munka kifejezést a gyász folyamatára pszichológusok, annak a felfedezésnek a következményeként, hogy szeretteink halálakor a gyász nem „csak” megtörténik velünk. A gyással meg kell küzdenünk, még ha elerőtlenedésünk meg is kérdőjelezi, meg is tépázza küzdőképességünket.

Megküzdünk a gyászunkkal, megküzdünk a halál elutasításával, tagadásával, a dühvel, a büntudattal, tudomásulvételével, tudatosításával, dolgozunk vele. (Nincsenek információim arról, hogy a pszichológusok összehasonlították-e a természetes halállal meghaltak, illetve az erőszakos halált haltak utáni gyászt, különbözik-e a gyász munka vajon? Milyen intenzitású az ismeretlen, arctalan emberek sokaságának halála utáni gyász, milyen a távolból kedvelt, tisztelt, bár személyesen nem ismert emberek utáni? Külsőbb-e a bűnösök, illetve az áldozatok halála utáni gyász?) Nem tapasztaltam, hogy a gyász valakiket nemesebbé vagy erősebbé változtatott volna, láttam viszont belerokkanni sokakat. A magam gyászait nem tudtam elfogultság nélkül kielemezni, mindegyik gyász más volt, mindegyikkel más-képp dolgoztam meg, talán több csatornát nyitottak önmegismerésemhez, mint más történések előttük, pozitívumait felfedezni mégis képtelennek bizonyultam.

Gyászoltam élő, élettelen, ahogyan gyászolhatunk elveszett hazát, lerombolt szülőházat, elpusztult állatot, tönkrement kapcsolatot, kiapadt folyót, kidőlt fát, eltékozolt bizalmat, eljátszott tisztességet – a gyász tárgya akármi, akárki lehet. A gyász elszenvedőiként, megszenvedőiként nem is csak embereket, hanem valaha lélektelennek minősített állatokat is látunk,

akik gazdájuk halálát vagy társaikat gyászolják meg, mégis a gyászról mindannyian embereket sirató emberek gyászára asszociálunk.

A gyászszertartások, a gyászfolyamat külsőségei a mögöttünk hagyott évszázadok során különféle társadalmakban közösségi, vallási elvárások alapján, különféle módokon, apró részletekre kiterjedően szerveződtek meg. A társadalmak fejlődésével viszont egyre inkább jelentőségüket veszítették vagy eltűntek. Az általában közhelyeket ismételtető gyászjelentésekben mostanában egyre sűrűbben olvasható mondat közzététele, amelyben részvétnyilvánítások mellőzésére szólítják fel a gyászoló hozzátartozók az esetlegesen jelentkező részvétnyilvánítókat, régebben elképzelhetetlen volt. A gyászszertartások közösségi jellege, a gyászolók támogatása szinte minden közösségben elmaradhatatlan, fontos része volt a halállal kapcsolatos teendőknek. A közösségek számára is kötelezettségeket írt elő a társadalmi etikett, és a gyászolóknak is bizonyos rítusokat kellett elvégezniük (néprajzkutatók munkájából esetleg megtudható, segítséget jelentett-e a rítusok elvégzése a gyászolóknak, vagy nehezen eljátszható, iszonyúan megterhelő szerepet). Régebben a gyászruha felöltése, a gyászfolyamat jelzése a kívülvilág felé azt sugallta, hogy kíméljete, mert gyászolok. Ma a bennünket körülvevő társadalmakból kikoptak az effajta külsőségek, megítélhetetlenül sajnálatosan vagy az efemer kornak éppen megfelelő módon.

„Gyászaink sem gyönyörűek, jók, / Nem zsoltározók, régi teltek / S kiket szíveltek / Tegnap még a szívek, / Ma úgy temetik el fásan, / Mint temendőt.” (Ady Endre)

Szeretteink halálakor érzett legszélsőségesebb vágyunk, hogy a halottat nem gyászolni akarjuk, hanem feltámasztani.

Tony Harrison írja, szülei halála után:

„Bár én hiszem, meghalunk, s vége, pont, / nem a boltba mentetek mind a ketten, / még hívom a kikapcsolt telefont, / s számát az új noteszembe átvezettem.”

Elias Canetti odáig megy el, hogy a következőt állítja: „A halottsiratás célja az életre keltés, ezért olyan szenvedélyes. Addig nem maradhat abba a sírás, amíg nem sikerül feléleszteni a halottat. De mindig hamarabb marad abba a kelleténél: nincs bennünk elég szenvedély.”

Mítoszok, balladák, népmesék foglalkoznak halottak visszaszerzésével a holtak világából, általában azt a racionális befejezést választva, miszerint ez lehetetlen, az élők számára pedig rosszul végződhet. A halottak feltámasztásának vágyával furcsa módon együtt jelentkezik a félelem a halottak visszatérésétől. Castor és Pollux történetében a halhatatlan Pollux halan-

dó testvére halála után lemond halhatatlanságáról, ezért Zeusz úgy rendezi el, hogy fél esztendő az égben tölthessenek, fél esztendő az alvilágban. (Kötnénk-e efféle alkukat, gyászunkat enyhítendő?) Van, aki az egész életét, Németh László *Gyász* című könyvének főhősnőjéhez hasonlóan, a gyásznak rendeli alá, ahogyan egy távoli rokonom teszi, akinek évtizedek óta a temetőbe járás napjai fő programja, és mondatot ki nem ejt anélkül, hogy halott hozzátartozói nevei el ne hangoznának. Napjainkra vagy megtanultunk megküzdni a gyással, vagy megtanultuk elrejtteni azt, belátva, hogy gyászolóként együttérzésre, kíméletre nem számíthatunk.

Kun Erzsébet életrajzi könyvében, a *Családmesék*ben olvasható, hogy amikor utolsó családtagja temetése után igyekezett a temetésről hazafelé, valaki a részvényilvánítók közül így szólt hozzá: ne hagyd el magad. „S nem értettem, hogy mit akar. Hisz nem én hagytam el magam. Engem hagytak el.”

Általában nem tudunk a gyászról mit mesélni azoknak, akiknek még nem volt gyászolnivalójuk, nem tudjuk pontosan megfogalmazni ezt az előreláthatósága ellenére is váratlanul lecsapó, irracionális sokkot. Wislawa Szymborszka férje halála után írott versének következő sorai egyszerűségükkel korrekt, teljes leírását adják a gyásznak:

„Valaki itt volt és itt volt, / aztán egyszer csak eltűnt, / és most makacsul nincs.” (*Macska az üres lakásban*)

Szabó Magda hatszázvalahány oldalas, férjét elsrató könyvének egyik mondata is tökéletesen fogalmazza meg a gyászoló lelkiállapotát: „Egyedül. Mint egy sarkvidéken felejtett termoszt, amelyből kiitták a teát.” Anne Tyler *Amikor még felnőttek voltunk* című könyvéből a hiány leírása: „Az emberek azt hiszik, az embernek az eltávozott társa úgy hiányzik, mint a cigaretta, az első napon nehéz nélküle, de a következő napon már nem olyan nehéz, és minden nappal kevésbé érzi az ember a hiányát. De nem. Az elhunyt társ úgy hiányzik az embernek, mint a víz. Minden nap jobban érzi a hiányát.”

Jonathan Franzen anyja halála után írja a következőket: „És mégis, amikor otthagytuk a tökéletesen berendezett házat, amely majdnem olyan volt, mint amilyennek mindig látni szeretne volna, engem ugyanaz a rémület fogott el, hogy most végképp kárba vész valami, mint két hónappal korábban, amikor anyám teljesen ép testét, érintetlen kezét, szemét, ajkát, bőrét, mely nemrég még működőképes volt, átengedtem egy temetkezési vállalat embereinek, hogy elvigyék és elégessék.”

Juhász Gyula *Halottaink* című verséből valószínűleg sokszor és sokan idéztek, mert a gyász kifejezéséhez, ha másképp tűnik is, mégsem áll rendelkezésünkre elég forrás: „Nincs annyi könny, mely méltón elsirat, / És sebeinkre írt ad és vigaszt.”

Nem tudom, kitől és honnan származik az alábbi búcsúszöveg, rátaláltam valahol mint végrendeletre: „A régi nevemen szólíts. Olyan könnyedén szólj hozzám, ahogyan mindig is tetted. Ne változtass a hangnemen, szavaidat ne járja át erőltetett ünnepélyesség és bánat. Nevezz, ahogy együtt tudunk nevetni régen. Játssz tovább, mosolyogj, gondolj rám mosolyogva. Hagyd, hogy a nevem ugyanolyan hétköznapi név maradjon, ami volt. Ne vetüljön rá árnyak szelleme. A halál semmi. Csupán átkerülök egy másik helyre. Én én vagyok, te te vagy. Akármit is jelentettünk egymás számára, ezután is azt jelentjük. Meghaltam, de attól még, hogy nem vagyok látható, miért kellene elfeledkezni rólam? Én ott vagyok, ott várok, az örökkévalóságig talán, valahol nagyon közel.

Minden így jó, ahogy van.”

A hátramaradt élők halottakra való emlékezése gyakran nem más, mint legendák alakjainak megteremtése. Az idő múlásával elkülönülnek, leválnak róluk rossz cselekedeteik, elhalványulnak negatív tulajdonságaik, csupa jó embert siratunk („a temetőkből csak szentek nyugszanak”), a megbocsátást, a gyázmunka egyik kiemelkedő szakaszát ilyenképpen gyakorolva. „...mert ami volt, annak más távlatot ad / a halál már.” (Radnóti Miklós)

Rainer Maria Rilke szerint „a halottak nemcsak azért halottak, mert megszűntek létezni, akkor halottak, ha nem hatnak ránk”. Mintha erre reflektálna Henning Mankell, aki úgy véli: „Biztosan vissza lehet emlékezni a halottakra. De mégis olyan az egész, mintha sohasem léteztek volna.”

Szeretteink halálával, utánuk való gyászunkkal megküzdeni ősrégi hiedelmekhez, kimunkált eszmerendszerekhez fordulhatunk támogatásért. Különbözőképpen hihetünk abban, mi történik a halál után, mi történik a testtel és a lélekkel, maradandóak-e, visszatérnek-e (talán pillangó vagy ember alakban), újrakezdődik-e valamilyen másik élet, számtalan kérdés, számtalan hit fér meg egymás mellett időtlen idők óta, ahogyan temetések és szertartások különbözőségei, ahogyan temetőkön belül is a sírfeliratok.

„Szeretnék néha visszajönni még, / Ha innen majd a föld alá megyek, / Feledni nem könnyű a föld ízét, / A csillagot fenn és a felleget.” (Juhász Gyula)

Mario Puzo *Mama Lucia* című könyvének főhősnője így gondolkodik a halál utániságról: „Leküzdhetetlen megvetést érzett minden olyan ember

íránt, akik valami életen túlit, valami életen túli nagyszerűséget kerestek. Mintha az élet, maga az élet nem lenne elég. Micsoda pozőrök ezek!” Kétségekről és megjósolható hiányról tépelődik Hadriánus:

„Lelkecske, sápadt, szorongó, / Hűséges társa és szolgálja a testnek, / Hová mész most, milyen helyre, / Sápadt, szigorú, meztelen világba, / S nem fogsz többé tréfálkozni?”

A lélek halhatatlanságáról a szeretteit sirató Mark Twain véleménye: „A lélek halhatatlanságának egyik bizonyítéka, hogy sokan hisznek benne. Abban is rengetegen hittek, hogy a Föld lapos.”

Edward Schrödinger, a kvantumfizika megteremtője életről, halálról: „Levetheted magad az anyaföldre ama meggyőződéstől vezérelve, hogy egy vagy vele, és ő egy veled. Ugyanolyan sziklaszilárd és sebezhetetlen vagy, mint az anyaföld, éppenséggel szilárdabb és sebezhetetlenebb.

Amilyen biztos, hogy holnap ő ölel majd körül, ugyanolyan biztosan új szenvedésre, új küszködésre is szül majd. És nem csupán valami ködös jövőben, még ma újraszül, és újraszül minden napon, nem egyszer, de százszor, ezerszer, ahogyan magába is fogad ugyanannyiszor. Hiszen mindig az örök jelenben élünk, egy és ugyanazon jelenben, ennek a jelennek pedig soha nem lesz vége.”

A cinikusnak elkönyvelt Kurt Vonneguttól olvasható: „Amikor a saját halálomra gondolok, nem vigasztalom magam azzal a gondolattal, hogy az utódaim és a könyveim meg minden ilyesmi túlél engem. Mindenki, akinek egy cseppnyi sütnivalója van, tudja, hogy idővel az egész naprendszer elfüstöl majd, mint egy celluloidgallér. Őszintén hiszem azonban, hogy tévedünk, amikor azt hisszük, a pillanatok elmúlnak, és soha többé nem látjuk őket. Ez a pillanat és az összes többi pillanat örökké tart.”

KÖNYVHUZAMOK

Kész Orsolya

SZÓLHATNA, ÉS MÉGSE SZÓL

GRAHAM SWIFT: *ANYÁK NAPI KIMENŐ*. MERÉNYI ÁGNES
FORDÍTÁSA, BUDAPEST, JELENKOR, 2017.

JANNE TELLER: *MACSKAKÖRÖM*. RAJKI ANDRÁS FORDÍTÁSA,
BUDAPEST, SCOLAR, 2017.

Angliában az 1600-as évektől az anyák napját (Mothering Sunday) a húsvétot követő negyedik vasárnapon tartották. A személyzetnek azok a tagjai, akik a családjuktól messze dolgoztak, szabadnapot kaptak, hogy hazamehessenek, és a napot az édesanyjukkal tölthessék. Graham Swift *Anyák napi kimenő* című kötetében a „Nagy Háború” utáni Brit Birodalomban járunk, 1924-et írunk, az anyák napja, március 30-a pedig különösen meleg nap. A huszonkét éves, születésekor elárvult Jane Fairchild – családja nem lévén – az épp házasodni készülő Paul Sheringhammel, a szomszéd földbirtokos fiával tölti titkos szerelmi viszonyuk utolsó délutánját. A már kilencvenes éveiben járó Jane retrospektív elbeszélésének egy részét ennek a márciusi napnak a története teszi ki. A kötet másik részében a cselekmény bejárja majdnem az egész huszadik századot, Jane életének és íróvá válásának fontosabb mozzanatait követve.

Minden adott, hogy Graham Swift regénye egy új *Napok romjai* vagy egy friss *Downton Abbey*-epizód legyen. Osztálykorlátokon és társadalmi konvenciókon átívelő „klasszikus angol” történet, amelyben a cselédlánynak évek óta viszonya van a nőülni készülő upleigh-i birtok fiatal urával, aki ezen a napon kihasználva, hogy a szülei közelgő házasságkötését ünneplik, a ház alkalmazottai pedig hazautaztak családjaikhoz, a főbejárathoz parancsolja a beechwoodi birtok szobalányát. A történet ezen a ponton inkább egy *A szürke ötven árnyalata* részhez hasonlít, ahol Paul többnyire „legelteti a szemét” (11.), parancsokat osztogat (18.), uralkodói tekintélyével irányít (19.), de nemcsak Jane-t, hanem az egész „baromfiudvart” (19.), uta-

sít (28.), vagy ráérvén öltözködik, miközben megnyugtatta a szolgálólányt, hogy egyébként egy okos lány („– Okos vagy, Jay. Tudod? Okos vagy. – Így bókkolt, mintha fölfedne előtte valamit, amire ő még sosem gondolt. (...) A férfi ezt is akarta, Jane tudta, hogy túljárjanak az eszén, sőt furcsa módon meg is parancsolta. Ezt persze nem lehetett sem kimondani, sem célózni rá.” [18.]), és már nemcsak hatpennys szerető, hanem titkos barát is (26.).

Swift végig azt igyekszik megmutatni, hogy Paul és Jane együttléte, intim tere eltörli, vagy adott esetben felcseréli a társadalmi viszonyok által kódolt szerepeket, azonban ez valójában nincs így. Még akkor sincs, amikor úgy tűnhet, hogy Paul éppen magát helyezi alárendelt/alávetettségi pozícióba: „...az urasak legurasabbika osztotta magára az alávetett szerepet. Nemcsak felkínálta neki a házat, kinyitotta előtte szolgálatkészen az ajtót, majd levetkőztette, mint valami rabszolga, de másféleképpen is a szolgálk szolgálataira szegődött, szolgálatkészen.” (32.) A „szolgálatkész” rituális vetkőztetés során sem Jane van jelen, ő pusztán egy része az erotizált és fetiszizált tárgyak halmazaként működő ruhadarabokból összeálló egésznek, amelyek még nagyobb gyönyörhöz vezetnek, ahogy a pozíciók felcserélése is ezt szolgálja (továbbra is garantálja a férfi uralmi, illetve a nő alárendelt pozícióját), nem pedig a szexuális együttlét egyenlősítő, a (hatalmi és társadalmi) korlátokat felszámoló jellegét.

Swift a nézést mint uralmi formát is végig a férfi privilégiumaként értelmezi, még akkor is, ha éppen a nő néz, ugyanis azt is Paul választja meg, hogy mikor és meddig irányulhat rá a nézés. A férfi láthatatlan parancsára „Jane maradt, ahol volt, mintha ezt parancsolták volna, a férfi pillantása föl-le siklott rajta, amíg öltöződött” (46.). Vagy másutt: „Igen, a férfi azt kívánta indulás előtt, hogy ott lássa, ott tudja meztelenül és – ki tudja? – mozdíthatatlanul (...) Jane az ágyban fekvéssel a legjobb, a leghelyesebb dolgot csinálta. Megértette ezt, mint ahogy az is megértette, hogy a fekvéssel alulmarad a vitában, a férfi maradásáért való könyörgésben.” (48.) Annak ellenére, hogy az elbeszélő Jane, a tekintet aktív gyakorlója, birtoklója a férfi főhős, így az olvasó végig a Paullal való identifikációra kényszerül, míg a nő(i test) passzív és eroticizált tárgy marad (erre erősít rá a regény magyar kiadásának borítója is). Jane a szexuális aktus és Paul távozása után válik a történet szintjén főhőssé, mintha szubjektivitását is ez alapozná meg.

Az *Anyák napi kimenő* szólhatna a nők gyorsan változó helyzetéről, családi, társadalmi, munkaerő piaci, politikai szerepének háború alatti átértékelődéséről, változásáról. Vagy a szokásaikhoz, pozíciójukhoz és érték tár-

gyaikhoz ragaszkodó felső rétegről, amely még akkor is szolgálót, szakácsnőt, komornyikot és kertészt tart, amikor már minden jel arra utal, hogy ez az életforma nem maradhat fenn tovább, és amivel párhuzamosan megjelenik a szolgálók egyre erősödő autonómia-igénye és mobilitása. Szólhatna, de nincs elég jól kidolgozva, így a regénynek ez a rétege csupán háttérként funkcionál.

A rövid terjedelmű, alig tagolt, tudatfolyamszerű elbeszélés rengeteg, a (regény)írással és az emlékezéssel kapcsolatos metareflexiós elemet tartalmaz. Swift regénye szólhatna akár Jane íróvá válásának folyamatáról is. Lehetne egy emancipatorikus történet arról, hogyan válik Jane szolgálólánnyból a 20. századi modern angol regényírás egyik meghatározó alakjává egy olyan történelmi pillanatban, amikor ez a pálya legalábbis nem magától értetődő egy nő, pláne egy szolgálólány számára. Ennek egyik biztosítéka a kötetben Jane árvasága: nem birtokol semmit, nincs tulajdona, nincsenek családi kötelei, amelyek valamilyen társadalmi osztályba ágyaznák, ezért szabad (szemben a gazdáival). A másik biztosítéka Paul Sheringham „magja” és halála. Később pedig Joseph Conrad írói munkássága, amelynek hatására Jane maga is alkotni kezd, s aki folyamatosan úgy jelenik meg, mint „valami régi szerető” (124.), noha személyesen sosem találkozottak.

Jane úgy válik íróvá, hogy egy fehér, felső osztálybeli, heteroszexuális férfi előbb átadja neki a „magját”, majd ugyanez a fehér, felső osztálybeli, heteroszexuális férfi meghal. Az már önmagában is elég deprimáló, hogy Swift úgy tesz, mintha egy nő írói fantáziáját csak egy férfi „termékenyíthetné” meg, a regényben azonban még ennél is kínosabb a végigvonuló mag-motívum. A szolgálólányok „betanításának” egyik fontos mozzanata is ehhez kapcsolódik. Akkor avanszálnak ugyanis komoly háztartási alkalmazottakká, ha ki tudják következtetni a lepedő faltjából, hogy a magömlés „magányosan” következett-e be vagy sem, illetve hogyan történt pontosan. Swift világában az egyetlen dolog, ami érdekessé teheti egy szobalány munkáját, az a magömlés („Azok a foltok, a variációk! Huszonnégy fős estély egy nyaralóban! Ó, Magasságos!”). Paul Sheringham szexuális együttlétük után kéjesen azt ismételteti: „Ez a magom, Jay. (...) Ez a magom, elültetjük a földbe, öntözzük, és meglátjuk, mi lesz”, majd meghagyja a lánynak, hogy ha valaki netán kérdezné, akkor épp „magolnak” (35.), vagyis Paul jogi leckéit rögzítik. A férfi távozása után Jane, aki még magán viseli Paul „nyomait”, „ruhátlan behatolásával megtermékenyíti” (64.) a házat (ez lenne a szikra, ami elindítja őt az íróvá válás útján: egy pucér nő a könyvtárban). Hogy aztán kilencvenévesen már befutott íróként (legfontosabb mű-

vének címe: *Lelki szemünkkel!*) arról gondolkodják, vajon mikor lett belőle alkotó, véletlenül nem azon a bizonyos márciusi napon „ültette-e el benne a magot” (86.) valaki.

Swift regényét még az a néhány jól megírt mozzanat sem lendíti tovább, mint amikor Jane rájön, hogy nem tudja, Paulnak mennyi időbe telik oda érni menyasszonyához, Emmához, mert a beechwoodi szobalánynak fogalma sincs a bollingfordi Swan Hotelről vagy arról, meddig tart autóval oda érni. Vagy amikor elképzeli, milyen lehet Emma Hobday vezetés közben, hogy milyen lehet egyáltalán autót vezetni; amikor rájön, hogy mindkét birtok könyvtárszobájában (ami arra való, hogy a férfiak néha eltűnjenek benne) a polcokon ugyanazok a bozontos szemöldökű és szakállú, tógába burkolt vállú férfiak kis fehér mellszobrai állnak, és azt képzeletben, valami központi raktárból származhatnak.

Amikor az idős Jane Fairchild felidézi íróvá válásának történetét, ugyanarra jut, mint Graham Swift regényének olvasója: „mindenben férfias elfogultság érződött” (121.).

Ahol véget ér Swift regénye, ott kezdődik a Janne Telleré.

1999. március 24-én az ENSZ felhatalmazására a NATO megkezdi Szerbia bombázását. Ugyanezen év május 27-én Bécsben átkozottul meleg van. Janne Teller *Macskaköröm* című kötetének Shem nevű elbeszélője pedig itt próbálja összerakni szeretőjével, Zójával való kapcsolatának történetét (áttételesen a saját és a nő családtörténetét) és a délszláv háború eseményeit. A megszólított Zója Maria Berchtold Balthasar, született Balto, férjezett és két gyermek anyja.

Mindkét szereplő kívülálló a maga módján: egy boszniai muszlim (Zója), aki mindenáron európaivá akar válni, és egy jamaicai bevándorló (Shem), aki tiltakozik az európaisága ellen. Adott két olyan tekintet, amely lehetővé tenné, hogy megtudjunk valamit arról, mit jelent európainak lenni. Van-e olyan, hogy európai (kulturális) identitás? Vagy egyáltalán lehetséges-e ilyen, s ha igen, mi az alapja? Shem egy olyan szituációba kerül (önkéntes orvosi munkát végez Szerbiában a délszláv háború alatt), ahol azt tapasztalja, hogy minden, ami „európai”, csődöt mond. Az európai egyet jelent a fehér bőrű fajjal, a zsidókat és muzulmánokat kirekesztő keresztényekkel és egy olyan történelemmel/történelmi emlékezettel, amit nemcsak hogy a győztesek írnak, de a nyugat-európaiak győztek, mert európainak lenni valójában azt jelenti, hogy nyugatinak. Európa Shem számára az, hogy „mindenki háborúja mindenki ellen” (127.), rendszerint a kontinens nemzetei ugyanis egymással harcolnak. Európa az egyetemesnek hitt humanista el-

vek bukása, ahol népirtást népirtás követ, s ahol a kelet-európai háborúba „Európa nem kíván beavatkozni”, és az európai háborús menekülteket „Európa nem kívánja beengedni” (258.). Zója számára Európa az osztrák férje, hogy majdnem európai x osztrák = európai, a soknemzetiségű bosnyák állam és a háborúban felrobbant híd, amely ennek a kudarcát jelzi. Zójának Európa a történelem, amelyről égő szemekkel beszél, és úgy véli, ha mindenki ismerné, más lenne a világ. De Európa Habiba is, vagyis annak a tapasztalata, hogy „vannak gyerekek, akik számára Európában nincs hely”.

A regény szólhatna arról, hogy mit tudunk mindezzel kezdeni, és mégse szól. Bántóan tézisszerű, a megjelölt eseményeket alárendeli az előzetesen kimondott tételek bizonyításának és ábrázolásának. Például miután Shem egy Zójával való vitában a koloniális diskurzus és gyakorlat definícióját és kritikáját adja („Ők mások. Európa a másik fogalmára épül. Fekete, sárga, vörös, szegény, zsidó, muzulmán, alulfejlett, más. Ők az ellenség /azaz én/ ... Ha ti tényleg hinnétek a gondolat erejében, nem lenne szükségetek arra, hogy a magatok definiálására bennünket úgy definiáljatok, hogy a másik. Mert akkor a gondolat beszélne saját magáért ... Gondolodom, ergo vagyok. Nem így van, mondjátok?” [169.]), gyors snittváltás következik, és a délszláv háború egy jelenetét látjuk a gondolatmenetet alátámasztandó. Miközben Teller a történelem – (személyes/mikro)történet kettősségével is kezdeni szeretne valamit, az én történeti meghatározottságát és annak személyes vonatkozásait nem mindig sikerül összekapcsolnia, így azok gyakran elhaladnak egymás mellett, vagy csupán egymás háttereként, ürügyeként szolgálnak.

A magyar fülszöveg azt ígéri, hogy „egy szerelem története bontakozik ki előttünk a háború dúlta Balkánon”, miközben sokkal inkább egy megérteni kísérlet bomlik ki a szemünk előtt, ami nemcsak Shemre és Zójára vonatkozik, hanem Zója két lányára, Tányára és Annára is. Egy bosszútörténetből, ahol mindenki eszközként használ mindenkit (Shem például előbb Tányával, majd Annával folytat viszonyt), és a történet végéig alig lehet sejteni, hogy ki mit ért, vagy mit tud, a megérteni akarás kísérlete kerekedik ki. Tulajdonképpen az összes szereplő arra vágyik, hogy megismerje Zóját, az ő történetét (ami egyszersmind a nő családtörténetét is jelenti) a másikon keresztül, és megsejtsen belőle, s így saját magából is valamit. Az tartja össze őket, hogy ki-ki önmaga és a másik történetének lehetőségét látja a harmadikban.

dobták az ablakon, benzint locsoltak rá, és meggyújtották, végül ott hagyták az aszfalton haldokolva, mert muzulmán volt, és példát akartak statuálni – „így jár minden muzulmán, aki ott marad a keleti parton” (288.), „Vannak gyerekek, akik számára Európában nincs hely, nézd csak meg az unokatestvéreimet, Habibát”. A mondat több tucatszor ismétlődik különböző kontextusokban a regény során. Zójának ebből a tapasztalatból fakad az abortusza, az a NEM, amit a Shemmel közös gyerekükre mond. A regény több ponton Kertész Imre *Kaddis a meg nem született gyermekért* című szövegét hívhatja elő (ciklikusság, ismétlődő szerkezetek, mint „Ha döntünk, azzal más döntéseket is befolyásolunk”, „Egy jogtalanság nem igazol egy másik jogtalanságot”, „bocsáss meg”), ám a megszólított itt nem a meg nem született („az én létem a te léted lehetőségeként szemlélve”), hanem Zója, Shem nézőpontjából a magzat „gyilkosa”. Teller pedig két opciót kínál. Zója NEM-jét, és Erika IGEN-jét. Azonban míg Kertész NEM-je nem „zsidó-nem”, nem a háborúk és népiirtások tapasztalatából származó NEM,^{*} hanem abból, hogy Auschwitz nem „a történelem kisiklása” volt, hanem szükségszerűség, hogy ő maga is részese volt „élete ellen szótt hallgatag összeesküvésnek”, addig Zója NEM-je muzulmán nem, vagy sokkal inkább európai NEM, ahol egy majdnem európai x nem európai = nem európai. A másik opció Erika, az, hogy „kell lennie egy másik útnak kifelé ebből a történetből, és miközben botorkálok a sötétben, mintha a szűrős fenyőágak között látnék valami világoskéket. Erika”. (318.). Egy nő léptei a „zöldeskék szőnyegen”, hogy „vannak olyan gyerekek, akik számára van hely Európában” (313.). A regényt záró „azt hiszem” nem teszi le a voksát egyértelműen, szólhatna, és mégse szól, de ez most jó.

^{*} Kertész Imre: *Kaddis a meg nem született gyermekért*, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 2003, 154. „És mégis, mondtam, nem zsidó-nemet mondom, mindegyik ellenére sem, mert nincs förtelmesebb, nincs gyalázatosabb, pusztítóbb és öntagadóbb az ilyen, úgy mond, racionális nemnél, az ilyen zsidó-nemnél, nincs ennél olcsóbb, és nincs ennél gyávább, mondtam, elegendem van abból, hogy gyilkosok és élettágadók kiáltsák ki magukat az életnek, túl gyakran történik ez ahhoz, mondtam, hogy akár csak az ellenszegülő dacot is fölkelthetné bennem, nincs szörnyűbb, nincs gyalázatosabb, mint az élettágadók kedvéért tagadni az életet, hiszen még Auschwitzban is születtek gyerekek.”

Bodó Márta

A LENYŰGÖZŐ
KÖZÉPKOR REGÉNYEANNE LISE MARSTRAND-JØRGENSEN: *HILDEGARD I-II.*SOÓS ANITA FORDÍTÁSA, BUDAPEST, TYPOTEX, I. KÖTET: 2015,
II. KÖTET: 2017.

Hildegard von Bingen 12. századi misztikus, akit látomásai miatt Germánia prófétanőjének, tartózkodási helyéről pedig Rajnai Szibillának neveztek kortársai. Nyolcéves korától kolostorban élt, jó ideig a világtól teljesen elzárva. Elképzelni se tudjuk, milyen életet lehet élni gyermekként szinte befalazva, mindössze egy-két ember társaságában, ingerszegény környezetben. És milyen regényt lehet írni egy ilyen életről? Eszünkbe ötlük az *Isten rabjai*, igaz, ott Jancsi páter a külső világban is megfordul, vándorol, tapasztal, s a női kolostor zártabb világáról is az ő szemszögéből szerzünk tudomást, az ő szemével, vágyakozásával, csodálatával látjuk.

A *Hildegard* nevét címül viselő munka kétkötetes: a magyar fordítás első kötete 431, második kötete 531 oldal – szinte ezer oldal a középkor korai szakaszáról, egy Rajna menti kis helységről, annak is egy cellájáról, cseperedő lakójáról, egy lánykáról, világra eszméléséről, a növekvő, majd felnőtt apácáról... Ki gondolná, hogy ebből az anyagból élvezetes, fordulatos, letenni nehéz regényt lehet írni? Márpedig az 1971-ben született dán írónőnek, Anne Lise Marstrand-Jørgensennek – aki összehasonlító irdalomtudományt tanult, pályáját költőként és kritikusként kezdte – ez sikerült. Soós Anita fordítása nagyban hozzájárul ahhoz, hogy élvezetes olvasmány magyarul is.

Megismerve Bingeni Szent Hildegárd munkásságát, érthetővé válik, miért választotta a dán írónő regénye főhősének, miért izgatta az egyénisége, miért akarta mintegy megfejteni őt. Hildegárd egész élete (utóélete is!) a maga látszólagos egyhangúságában rendkívüli. Vallásos téren nemcsak egyszerű szerzetesnő, hanem kolostoralapító, apátnő, misztikus látnok és ige-

hirdető, emellett gyógyító és természettudós, valamint író, költő, zeneszerző. A katolikus egyházban a nyelvészek és az eszperantisták védőszentjének tekintik, mert isteni sugallatra tanult meg latinul, és kifejlesztett egy saját nyelvet (ignota lingua, az ismeretlen nyelv) – részben ezen hallotta Isten üzeneteit, részben ez volt számára a transzcendens szeretet nyelve. Írni elsősorban azért kezdett – egy szerzetes segítségével –, hogy látomásairól, teológiai tanításban gazdag vízióiról beszámoljon. Leghíresebb műve a *Liber Scivias* (Tudd az utat), amely *Visionum ac revelationum libri tres* (Látomások és kinyilatkoztatások három könyve) címen is ismert. Az 1151–52-ben befejezett műben díszes és különleges illusztrációk is vannak, szintén a látomásai (összesen 26) nyomán. A három rész: *Liber Scivias* (hittankönyv), *Liber vitae meritorum* (erkölcsstan), *Liber divinorum operum* (világ- és embertan). További művei: *Liber vitae meritorum*, *Liber divinorum operum* (más néven *De operatione Dei*: Isteni művek könyve), *Causae et curae* (Okok és orvoslásaik), *Liber simplicis et compositae medicinae* (Az egyszerű és a hagyományos gyógyászat könyvei), *Physica* (kilenc kötetből álló enciklopédia), *Expositiones evangeliorum*, *Epistolae*.

Egy nő a 12. században, még ha jelentős vagyonnal rendelkező család sarja, nemigen engedheti meg magának, hogy a teológia területére tévedjen, ott meghatározó véleményt mondjon: Hildegárd írásait a kor elismert tudósa, Clairvaux-i Szent Bernát értékelte, és tanácsára a pápa, III. Jenő jóváhagyta. Hildegárd pedig, ahogy illik, kibővíti érdemeit, nyomorult nőszemélynek nevezte magát, okosan kitért a lehetséges támadások útjából. *Paupercula feminea forma*, mondja magáról, együgyű asszony, „törékeny ember, akiben semmi állandóság nincs, hamu a hamuból, por a porból, aki csak azt mondja és azt írja, amit valaki más oltott belé”.

Mivel már gyermekkorától megismerte és tanulmányozta a növények gyógyhatását, hatékonyan gyógyított, természettudományos és gyógyászati ismereteit is könyvbe foglalta. Gyógyító tudásával segített az embereken, hiszen a kolostor kertjében termesztett növényekből különféle keneteket, teákat, gyógycseppeket készített, egész gyógyszertára volt. A hozzá seregülő betegek egyénisége varázsát megérezve szavaira is kíváncsiak voltak, így később immár apátnőként nemegyszer kelt útra, és nyilvánosan prédikált, tanított is. Művei közt szerepelnek levelei is, amelyeket a hozzá tanácsért fordulónak írt. Több száz levele maradt fenn. Érdekes ellentmondás, hogy míg általában inkább kicsinyítette magát, jelentéktelenebbnek tüntette fel saját személyét, alkalmanként mégis meggondolatlanak minősíthető módon viselkedett: amikor ugyanis Isten általa üzent, akár királynak, világi

hatalmasságnak vagy a tisztségüknek, hivataluknak nem megfelelően viselkedő papoknak is jól „odamondott”. Barbarossa Frigyes kiváltságlevelet állított ki kolostora számára 1163-ban, Hildegárd később mégis a császár viselkedése iránti rosszsallását világosan megfogalmazta, amikor az megakadályozta az egyházzakadás felszámolását ellenpápa állításával: „Vigyázz, nehogy a legfőbb Király szemed vaksága miatt elvessen téged!” Kölnben a szakadárók ellen szólt, de rögtön utána a papokat – akik odahívták – is figyelmeztette: „Istent nem ismertek, embertől nem félték. Nem olyan prédikátorok vagytok, amilyennek Isten látni akar benneteket... Gőg, dicsőség, szórakozás, ezek jegyében telik életek. Az egyház pilléreinek kellene lennetek, és romokban heverték a földön.”

Ellentmondásos Hildegárd élete olyan szempontból is, hogy egészen kiskorától nagyon határozott, erőteljes látomásai voltak, olyasmiket vett észre, sejtett meg, érzett előre, ami mindenki más számára rejtve maradt. Misztikus tapasztalatai is kisgyermekkorától végigkísérték, nemegyszer olyan fizikai állapotba sodorva őt, aminek következtében betegesnek, gyengének tartották. Olykor hetekig nyomta az ágyat, szinte bénultan, ájultan hevert – mégis 81 évet élt, kemény testi megpróbáltatásokkal járó utakat bírt ki.

Irodalmi vénája a kolostora számára írt egyházi, liturgikus énekekben nyilvánult meg, a termés műfajok szerint: egy kyrie, 35 antifóna, 19 responzórium, hét himnusz, hét sequentia. Ezek mellett oratóriumot írt, zenés misztériumjátékot *Ordo virtutum* címen az erények és a sátán harcának megjelenítésére, valószínűleg az új kolostor felszentelésének ünnepségére. A szövegek mellett a zenei kompozíció is mesteri, mert bár a kor egyházzenejére jellemző gregorián az alap Hildegárd műveiben is, azok nagyon egyéniek hangterjedelemben és zenei megoldásokban.

Utóélete is kalandos, hiszen mindamelllett, hogy rögtön halála után zarándoklatok indultak sírjához, csodás gyógyulásokról számoltak be, a népi tisztelet már a 13. századtól szentként tartja számon, a hivatalos egyházi elismerés számtalanszor akadt el, és valójában szélesebb körű tisztelete – előbb rendje, a bencések körében – csak 1916-tól kezdődött a liturgikus megújulás nagyja, Prosper Guéranger kezdeményezésére, hivatalos szentté avatása pedig a 21. században történt meg: 2012-ben. Igaz, hogy ekkor egyből két nagy lépés is történt: az egész (katolikus) egyházra kiterjesztették tiszteletét, majd egyházdoktornak ismerték el.

A dán író a távoli kort kiválóan és hitelesen idézi fel, izgalmas jeleket rajzol. Hildegárd rendkívüliségét mindvégig érdekesen mutatja be, tájleírásai, jellemzései, a különböző apró-cseprő ténykedések, törté-

nések leírása is eleven és feszültséggel teli várakozást ébreszt. A házban, ház körül zajló hétköznapi jeleneteket úgy építi fel, hogy kalandregényként nyugtázza le az olvasót. Kordokumentumok, Hildegárd saját írásai inspirálták az írónőt, ezeket aprólékos figyelemmel dolgozza be a regénybe, ami a pontos korrajz mellett annak ellenére sem úgy történelmi regény, hogy egy adott kor bemutatása volna a célja. Ez egy nagyon élő, pergő, mai életkép, amiben az kerül előtérbe, hogy egy nő hogyan tud az előítéletek, elvárások, korlátok közt lavírozni úgy, hogy adottságait a maguk komplex voltában megéli, önmagát kiteljesíti, miközben másokat, egyéneket, közösségeket, a társadalmat építi és szolgálja.

Dánél Mónika – Owen Good – Kornya Dávid

VÉGLEGES HATÁR

TOTTH BENEDEK: *AZ UTOLSÓ UTÁNI HÁBORÚ.*
BUDAPEST, MAGVETŐ, 2017.

D. M.: Nem egy könnyed szöveget választottunk első közös beszélgetésünk témájaként. Mit jelent számotokra ez a könyv?

K. D.: Remarque-tól a *Nyugaton a helyzet változatlan* után azt éreztem, hogy nem akarok több háborús könyvet olvasni. Úgy láttam, hogy az a könyv teljesen rávilágít a háború borzalmára. Totth könyve szintén a háború borzalmának megtestesítője, de eléggé más módon. Reménytelen és mégis roppant emberi háborús kalandregény.

O. G.: Reménytelen és emberi háborús kalandregény számomra is, és még hozzátenném, hogy majdnem a horror sci-fi kategóriába tartozik, mivel egy névtelen és időn kívüli romos város körül nagyon alaposan felépít egy félelmetes és álomszerű világot. És számomra az az erő benne, hogy ezt a nem valódi világot mégis valahogy valóságnak érezzük, mert egy roppant emberi szereplő szemén keresztül látjuk, és megéljük vele együtt.

D. M.: Mindketten az emberi oldalát is kiemeltétek, ez azért is érdekes, mert a könyv első és utolsó mondata hangsúlyosan a nem emberiről szól: „Nem volt már benne semmi emberi.” (9.) „Mindent elmondtam. Nincs benne semmi emberi.” (260.) A könyv történései között a kétféle „nem emberi” között zajlanak. Az első egy sokat szorongatott játékkatonára vonatkozik, az utolsó pedig talán magára a könyvre is utal, ahol a háború mint pusztulás és (mai világunkra emlékeztető technikai kondíciók által alakított) emberije feszülne egymásnak. Mitől érzitek emberinek magát a könyvet?

O. G.: Például ahogyan ebben a háborús világban a fiatal főszereplő érzelmekkel reagál a rémes körülményeire, a félelmetes történésekre, hadd idézzem: „Tudtam, hogy ott kell hagynom, és nagyon szomorú lettem, mert azt is tudtam, hogy szét fogják szedni a varjak. Rendes srác volt, még ha kicsit nagyképzűsködött is néha.” (29.) Ez a fiatal, érzékeny hang úgy beszél

a bombarobbantástól meghalt barátról, mintha még a játszótéren volnának, ebből indul az emberség számomra. Meg hogy az első jelenetben fociznak, hogy egy focijátékkal kezdődik a regény, ez egy nagyon emberi kiindulópont, és a regény folyamán egyre távolabb kerülünk a focijátéktól, de ez volt a kiindulópont.

K. D.: Nem vagyok biztos benne, hogy a regény első és utolsó mondata nem az emberiről szól. A műanyag katonáról szóló mondat számomra az ember ragaszkodását jelzi a kis „fétiseihez”, azt hiszem, az első mondatok egyikében így is hivatkoznak rá. Az utolsó mondat inkább a háborúról szól. Ami különös ellentmondás, hiszen csak az ember háborúzik. Épp annyira hozzánk tartozik, mint amennyire elborzadunk tőle, ha józanul gondolunk rá. Számomra a könyv emberi oldala abban rejlik, hogy a főszereplő tudatosan és nem tudatosan is megszokja az állandósult háborús helyzetet, és nem próbálja megváltoztatni a megváltoztathatatlant. *Az ember mindent megszokik* közhely, de ebben az esetben is ez történik.

D. M.: Amikor még többen voltak, akkor még lehetett játszani... Aztán már csak a játékkatona emlékeztet arra, hogy volt olyan, hogy játék. Ha valamit tudatosít ez a könyv, akkor tényleg az, hogy emberek is, de itt már emberek tervezte fegyverek és vegyi anyagok is „játsszák” a háborút, és ezért is olyan megrendítő, ahogyan a könyv első oldalán még az eltűnt kistestvér Teót úgy idézi fel az elbeszélő nagyobbik fiútestvér, hogy folyton háborúsdit játszott.

Érdekes, hogy a hozzászokást is emberi tulajdonságként emeled ki, Dávid. Számomra az elbeszélő reflexív pozíciója, érzéki hasonlatai épp azt jelzik, hogy folyamatosan kívülről is látja, láttatja a körülötte zajló történeteket, rémképeket, miközben persze elhatalmasodnak a belső rémálmodok. És a hasonlatok, leírások (olykor irodalmi idézetek) révén egyfajta háborús hullá- és romesztétikát hoz létre, ha lehet ilyet mondani. És ez lehet, hogy ellentmondás, de költői képekben jut érvényre a borzalom, ám nem pusztán a reflexív szemlélő, hanem az elszenvedő elbeszélői pozíció miatt is. „Lennyűgözött a közönye” (182.) – ahogyan a látvány megragadja, az különbözteti meg a hollótól.

K. D.: A gyermeki játékban és békeidőben mintha önkéntelenül idealizálnánk a háborút. A hősök, a jók és a rosszak igazságos és szükséges csatája kerül előtérbe. A regény azonban rámutat arra, hogy a jók és a rosszak között vannak azok, akik az ütköző zónában maradnak. Arról nem is beszélve, hogy a jók és a rosszak között egy idő után nem tudunk különbsé-

get tenni. A biztonságosnak vélt táborból felfedezett zombikra gondolok (243. oldaltól).

Igen, az elbeszélői hang szerintem is nagyon érdekes. Úgy fogalmaztam meg, hogy józan. Ugyanakkor számomra épp ez az, ami picit hitelteleníti a gyermekségét. De kétségtelen, hogy ez a romesztétika, amiről beszélsz, sokféleképpen tapintható, érezhető a szövegben. Például az a sok botladozás a romok és emberi csontok között a „salakoson” vagy a város többi részén.

D. M.: A játék a többiek eltűnésével mintha már nem lehetne gyerek. Valamilyen hibrid állapot jön létre, egyszerre marad gyerek és válik teljesen kiégett, szótlan valakivé/valamivé. Ezért talán nevelődés-regény jellege is van a könyvnek.

O. G.: Igen, egy hibrid állapot, de nem látok valamifajta nevelődést vagy fejlődést, inkább csak ez a hibrid állapot folytatódik végtelenül, és egyszer csak nincs semmi, csak csend.

D. M.: Igazad van, tényleg paradoxon azt mondani, hogy a reménytelenségben lennének „fejlődési” fokozatok. Inkább a végére egy lezáró belátás jön létre, egy határ.

K. D.: Értem, mire gondolsz, Móna. Ilyen szempontból érdekes, hogy egy világméretű (?) katasztrófa, amit az emberi közösség idézett elő, mennyire mélyen képes befolyásolni az egyén életét. Gyermekből nagyon rövid idő alatt lesz (majdnem) felnőtt. Ez lehet az a bizonytalanság, amit Owen is érez. Mire gondolsz, amikor erről a határról beszélsz?

D. M.: Idézem a befejezést: „A háború betemeti az időt. Beszélni próbálok, de nincsen hangom. Elhagynak a szavak. Mindent elmondtam. Egyedül maradok. Keresztre feszített bohócok között vezet az út. Nincsenek szavaim. Csak a képek maradnak. Nincsenek szavak. Mindent elmondtam. Nincs benne semmi emberi.” (260.) A szavak, az addig még érvényes reflexió jut el valamilyen határhoz. És mintha ez volna az „emberi” vége. Ugyanakkor izgalmas feszültségnek érzékelem itt a befejezésben is a nyelv és a kép viszonyát. „Csak a képek maradnak”, és mintha azokat már nem lehetne a(z emberi) nyelvvel közvetíteni... A regényben a külső és belső képek (romleírások, emlékek, álmok, rémálmok, képzelgések) átfordítása és bizonyos értelemben „megszelídítése” is történt az elbeszélés révén, még ha ez a megszelídítés csak a könyv végéről látszik annak, mert az még sokkal reménytelenebb, amikor már el sem lehet mondani, illetve nincs, aki elmondja. Az „emberi” hang a könyv végén azt jelzi, azt a határt, ahol egy „képtárra” változik, reflexió nélküli tárhellyé. Míg magában a könyvben an-

nak ellenére, hogy az emberi és az épített kultúra tetemként és romként jelenik meg, mégis az elbeszélői pozíció a folytonos nyelvi társítások, átvitelek révén (az ösvény „úgy kanyargott, mintha egy fűrésszel felnyitott koponya belsejében, egy szétroncsolt agytekervényben mászkálnék”, 177; „Úgy hömpölygött az ár, mint a felvágott hasból előbuggyanó vér.” 208-209.) antropomorfizálóan igyekeznek érzékelni. És a végén a „hulla-emberi” is eltűnni látszik.

K. D.: Ha már képek, akkor mindenképpen meg kell említeni a fotóst, akiből sikerül kiszedni annak a falnak a nevét, ahol Teót lefotózta. A fényképezés mindenképpen kapcsolódik a mondottakhoz, mint a háború borzalmának talán legpontosabb megörökítési módja. Nyilván nem lehet teljesen eltekinteni a nézőpont keltette irányítottságtól, de ha a nyelv megszelídíti a háborút, akkor a fotó nem. Teó megtalálásához pedig épp a fénykép segíti hozzá az elbeszélőt és a jenkit, Jimmyt. Miután egy reflexió nélküli, megsemmisítésre szánt képtárban rálelnek a Teóról készült fotóra.

D. M.: Ennek a fotónak is a testvéri kötődés/szeretet „ad jelentést”, érzékletesen próbálja elmondani az immár vak fotósnak, hogy mi látható a képen. És a könyv végén mintha ez a nyelvi ekphrasztikus jelentésadás mint emberi tűnne el, mintha az elbeszélő olyan zárolt fényképezőgéppé változna, amely a pusztulás képeit tárolja....

O. G.: Annyit akartam hozzátenni Móna korábbi kommentjéhez, hogy igen, ha nincs már nyelv, ami közvetíti a képeket, akkor csak a csend marad, a kép és a csend, az emberinek a hiánya.

D. M.: A regény maga viszont mintha a borzalmas képek feldolgozása volna. És érdekes, a magyar nyelvben teremtődő összefüggést hoz létre, amikor azt írja: „én meg közben arról gondolkoztam, hogy a tekintetem szóban benne van az, hogy tetem”. (246.) Mintha a tekintet a tetemek által volna determinálva, csak így a hullák „tekintete” által létezne, ez a viszony tenné még emberi tekintetté. Olvasóként elsőre inkább a borzalmas képek előállításának érzékeljük, mint posztapokaliptikus fikció félelmetes érzéki valóságként is hat. Egy félelmetes vízió, de hatalmas felelősség van benne, a „Bendinek és Samunak” ajánlás is efelé visz engem.

K. D.: A tekintettel kapcsolatba hozható az a rész is, amikor megölnek egy orosz katonát, „ruszkit”: „Nekem ne mondja senki, hogy a halottak nem tudnak szemrehányóan nézni.” (127–128.) Ilyen módon az élőhöz kapcsolt aktív tekintet a tetemhez, a hullához kötődik, akárcsak a fotós kamerájának nem emberi tekintete. Ugyanennél a résznél van utalás arra is, hogy a halott testek látványa olyan, mint egy kimerevített fotó. („Vlagyimir arccal felfe-

lé feküdt a gödörben, és elkerekedett szemmel bámult rám, olyan arcot vágott, mintha a barátja rázuhanó teste kipréselte volna a tüdejéből a levegőt. Úgy néztek ki együtt, mint két birkózó, akiket a leglehetősebb pillanatban kapott le egy fotós.” 127.)

Számomra nem teljesen íródott felül a fikciós érzés. Nem éreztem elég erősnek a realitást, mert egy idő után, valahol *A fal* környékén álomszerűvé kezdett alakulni a helyzet. Idegenebb lett a közeg, mint a városban. Ez a fejezet elég fontos a történet és a narráció szempontjából. Fizikai testekből épült fal, ahol megtalálják Teót, és ami után a történet is más, kevésbé valószerű folytatást kap.

O. G.: Igen, a romok közötti lét a városban – annak ellenére, hogy nincsen megemlítve a város neve, se a történet ideje –, mégis a könyvnek ezekben a részeiben erős párhuzam volt a valósággal. A leírt képek hasonlóak azokhoz, amiket a TV-ben és más médiumokban naponta látunk. De aztán lassan belemélyed/besodródik a fiú egyre idegenebb világba.

D. M.: És mintha a rémálmok leírása erősítené fel a rémálomszerű képeknek a regényen belüli valószerűségét azzal, hogy elhatárolja a regényen belül a valós és képzeleti szintet. És ez a szétválaszthatóság folyik össze egyre inkább. Bevallom, azt szerettem volna, ha a végén kiderül, hogy az egész egy rémálom leírása, és fel fog ébredni, és elmegy a játszótérre, és többé nem játszik háborúsdit. Ennél a könyvnél nem szégyeltem ezt a vágyamat, mert annyira megtapasztaltatta, hogy milyen lehet a háború, főleg amikor már nem emberek vívják.

K. D.: Mintha az utolsó fejezet címe efféle végkifejletre is esélyt adna az írásjelek hiányával. Persze, akkor lehet, hogy a könyv a YA polcon kapna helyet. Megnéztem, és az utolsó fejezet címe megegyezik az ókori jóshelyek állítólagos válaszával arra a kérdésre, hogy mi történik a kérdezővel, ha elmegy a háborúba. Az „Ibis redibis, nunquam per bella peribis” jelentése: „Elmégy, visszajössz, sohasem veszel el a háborúban.” Így pedig az „Ibis, redibis nunquam, per bella peribis” azt jelenti, hogy „Elmégy, sohasem jössz vissza, elveszel a háborúban”.

D. M.: Elnézést az előítéletes kérdésért, de ti háborúztatok gyerekként?

O. G.: Bocs, de ha bárki álomból felébred a végén, az biztos, hogy a kis Teó lesz az, és utána azt játssza játékkatonákkal, hogy őt keresik, sőt bátyja megmenti őt.

És mi háborúztunk, persze! A fiúk bárhol tudnak fegyvert találni. Legyen fadarab, cső, kéz, akármi.

K. D.: Tiltakozom, fiúként sosem háborúztam. Vagy legalábbis nem értettem a pontos funkcióját. Bár ha a vita vagy a szóbeli versengés minősülhet háborúnak, akkor lehet, más a helyzet. És te, Móna, háborúztál gyerekként? Szükségszerűen kapcsolódik vajon ez a fajta társas viselkedés a gyerekkorhoz?

D. M.: Derekasán bevallom, hogy sosem háborúztam. Szavakkal viszont szoktam, sajnós.

A regény számomra azt a kemény problémát jelzi, és ebben hasonlít a szerző első regényéhez, a szintén gyerekvilágot megalkotó *Holtverseny*hez, hogy milyen mélyen beépülhetnek a gyerekek világlátásába a kortárs mediális kondíciók. Ahogyan érzed az elbeszélő, abban számos mai mediális elem benne van: a halott Peti „Úgy feküdt a földszagú csendben, mint egy vetített kép” (29.), az amerikai katonával együtt nézett amerikai bombázásról „Kábé csak a pattogatott kukorica hiányzott, és teljes lett volna a moziélmény” (54.). De már a könyv elején azt olvassuk, hogy „utolsó napokban már a tévét se kellett bekapcsolni, a függöny mögül néztük a háborút” (10.). Ezt a képernyő/ablak síkváltást nem tudatosítjuk, amikor híreként a zajló valós háborút „nézzük”. Mintha ebből a mindennapi közönyből rázna fel a háborúnak a belső érzéki megtapasztaltatásával. És közben az emberi létmódnak a kondícióit fogja össze a pusztulás közegében (a szerelmet, az érzéseket, az esztétikai érzéket). Ugyanakkor a kortárs művészet kemény kritikáját is nyújtja számomra, amikor a sugarasok aknamezőn való szétrobbanását „kortársbalett-előadáshoz” hasonlítja (180.), vagy más szöveghely: „A Horváth Misi apja kicsavarodott felsőtesttel feküdt a földön, furcsa szögben állt a nyaka, oldalról nem tűnt fel, de ahogy elmentem mellette, láttam, hogy nincs meg a fél koponyája. Úgy nézett ki, mint egy modern festmény, csak még meleg volt.” (55.) Mintha a kortárs művészetben képzett látás a háborúban lenné meg ezen művészet referenciáit...

K. D.: Szerintem ehhez sokban kapcsolódik az, amit Krasznahorkai László mond *A Thészeus-általános* című szövegében a háborús helyzetről: „Félre ne értsenek, kérem, háborús állapoton nem azt gondolom, hogy... mit tudom én, mondjuk... lőnek az utcákon, vagy ilyesmi, nem kívánok én itt valami kínos naivitást ügyesen becsomagolni, nem vagyok gyerek, tudom, hogy ez természetes. Nem, nem a lövések az utcán, vagy a félelem attól, hogy lőhetnek ránk is, ez, teljesen világos, bármikor előfordulhat, nem ez teszi a háborút, dehogyis, nem az utcai vadászatok, miegyéb. Hanem amikor... hogy is mondjam... telnek a napok, megy minden a maga útján, aztán ez a minden elérkezik egy útjelzőhöz ezen az úton, és ez az útjelző

nem mutat sehová, és nincs út se tovább, a menés folytathatatlan, szinte ösztetorlódik ez a minden ennél az útjelzőnél, s akkor... valamitől... és ezt nevezhetjük mi valójában az egyetlen igazi, soha fel nem deríthető rejtélynek: egy szellem kiszabadul a palackból.” (Krasznahorkai László: *A Théseus-általános*. Budapest, Széphalom Könyvműhely, 1993, 99.)

Az utolsó utáni háború cím ebben a tekintetben a regény végén válik érthetővé, ahol az „útjelző” már nem mutat „sehová”. Sokat gondolkodtam a cím jelentésén is, és a fenti megjegyzésed, valamint Krasznahorkai összekapcsolása által az iménti megállapítás új nézőpontot nyit számomra.

O. G.: A címen én is gondoltam sokat fordítóként, hogy ezzel mit lehet kezdeni angolul.

K. D.: És milyen értelmezések felé indultál el?

O. G.: Jó megoldást nem találtam még, természetesen ebben én az angol nyelvet hibáztatom! Olyan gondolatok merültek fel, amelyek ebben a beszélgetésben is: egy útnak az abszolút vége, egy végleges határ, ami után csak a semmi van, a teljes pusztulás. Meg hogy ez a háború már névtelen, ez a semlegesség szintén egy nagyon erős reménytelenséget hív elő.

K. D.: Ismét a remény elvesztése. Hiszen ha van lehetséges jövő, van lehetőség a változásra, változtatásra. Milyen címváltozatokra gondoltál?

O. G.: Ha szó szerint fordítjuk angolra, például „The War After the Last”, rossz irányba vezet minket, mintha „A legutóbbi utáni háború” lett volna a cím, ami nem ugyanaz, elcsúszik az eredeti jelentéstől. Szóval, ha teljesen meg akarjuk tartani a jelentését angolul, akkor olyan cím kellene, hogy „The War After the War to End All Wars”, de így hosszú és csúnya! És épp ezért jó a rejtélyes magyar cím, mert tömören és betűrímmel felidéz egy reménytelen, végtelen, háborús posztapokaliptikus állapotot.

D. M.: A címben mintha még lenne idő, az utolsó utáni háború „után” a könyv befejezése felől mintha már nem „lenne”: „A háború betemeti az időt.” (260.)

K. D.: Lehet, hogy erre utal a borító is. A kézből kihulló játékkatona után még talán utána lehet kapni. Amennyiben a játékkatona a gyermekség és a játék szimbóluma. De a regényben teljesen elvesztődik a játékszer.

O. G.: Annyit hozzátennék még, hogy *Az utolsó utáni háború* cím azt is jelzi számomra, hogy már volt egy végleges háború, és ezt, ami zajlik a könyvben, már nem háborúnak nevezzük, ahogyan eddig ismertük, vagy talán ez az új béke. Úgy értem, hogy a háború fogalma már nincs, mint George Orwell *1984* című művében, folyamatos háború van: nincs olyan, hogy háborús időszak vagy békeidő. Vagy gondolhatunk az atomháború-

ra is, ami nem ember–ember közötti konfliktus, hanem a Földön, a középben az emberek élnek, ahogyan szoktak, és ott várják a végét, ami felülről jön. Továbbá az atombomba egy olyan fegyver, ami nem természetes, hanem természetfeletti, mert megváltoztatja a biológiát, és egy újfajta életformát hoz létre: zombilények jönnek elő a regényben, azaz, a címben van valami olyan is, hogy egy új ember utáni korszak kezdődik.

D. M.: Szép és fenyegető iróniája a könyvnek innen nézve, hogy a haladó fotós utolsó szavaival – „nincs ott semmi, csak csend és hó és halál” (168.) – felidézett romantikus Vörösmarty-halálkép természetközelsége mennyire irreleváns egy posztapokaliptikus, posztthumán atomháború szürke hamuhullásában.

K. D.: Igen, nagyon hangsúlyos az elbeszélésben, hogy hogyan hull a hamu és a pernye, és ez mennyire elszürkíti a világot, megszünteti az addigi természetet.

O. G.: Egy utolsó utáni utolsó gondolat, hogy a regényben elhangzó angol idézeteket szintén lehet egyfajta kortárs művészet és kultúra „kommentálásaként” érteni. Ahogy Jimmy Zippóján feltűnik a vicces idézet: „As I walk through the valley of the shadow of death I fear no evil for I’m the evilest son of a bitch.” Ebből az idézetből, a *Zsoltárok könyve* után, Coolió-nak a *Gangster’s Paradise* című száma jutott eszembe, nagy öröömre, és az, hogy Jimmy, az amerikai katona (mint Coolio!), ő maga a saját pástora, nem az Isten, mint a *Zsoltárok könyvében*, és inkább a gonoszságával büszkélkedik, mint a szeretetével. A regényben Jimmy tényleg a halál árnyékának a völgyében jár, és akkor az idézet párhuzamokat teremt a pokoli Vörös Zóna és a kortárs kultúra között.

K. D.: Ennél az idézetnél én is nagyon felnevettem. Lehet, hogy ettől is emberivé válik a regény, hogy a humor majdnem a legreménytelenebb szituációban is megjelenik.

TALÁLT VERSEK

Cecil Day Lewis

(1904–1972)

HOL VANNAK A HÁBORÚS KÖLTŐK?

Akik mohón, őrzöngve leigázták
a jogot, vallást, piacot – manapság
a szavainkból élnek s azt kívánják,
mi is fennszóval hirdessük: „Szabadság!”

Korunknak logikája lett az érvünk,
de nincs helye örökérvényű versben,
hogy akik tiszta álmainkban éltünk,
a rosszat védjük a még rosszabb ellen.

VAS ISTVÁN fordítása

Wystan Hugh Auden

(1907–1973)

EGY ZSARNOK SÍRFELIRATA

A tökély egy nemét tűzte célul magának,
s oly költészetet úzótt, mit bárki azonnal ért;
az emberi dőreséget ismerte, mint tenyerét,
s fölöttébb érdekelték flották és hadseregek;
ha nevetett, körötte szenátorok hahotáztak,
s ha kiabált, az utcán magháltak a kisgyerekek.

HÁRS ERNŐ fordítása

NÉVJEGY

Nagyanyám Éze még mindig
olyan puha volt is meleg,
mint régen, amikor az oviba
jött éntem. Akkor még jó volt
hozzábüjni. Én voltam a
kisi, ő a nagy puha melegség.
Repnytatott a cözelője, amittől
most legelősebben eljutni.

Wes hlt

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)265-267091; 0040-(0)365-801946; Telefax és üzenetrögzítő: 0040-(0)265-267087; E-mail: lato@lato.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszük föl.

ISSN 1220-5982